

A
KEGYES-TANITÓREND
KECSKEMÉTI FŐGYMNASIUMÁNAK
ÉRTESITŐJE

AZ
1902/1903-IKI TANÉVRŐL.

*

KÖZLI

DR. TÓTH GYÖRGY

IGAZGATÓ.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT SZILÁDI LÁSZLÓ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1903.

I.

Katholikus énekeink és énekeskönyveink a 17. században.

I.

A 17. század hazánkban úgy a politikai, mint a szellemi élet terén a harc és küzdelem százada. Ott ősi alkotmányát védi egy jogaiban megsértett nemzet, itt atyái több százados hitének akar érvényt szerezni a hitújítás által háttérbe szorított katholicizmus. Még mindig a vallási kérdés viszi a főszerepet, a vallásos eszme önti éltető sugarait a század szellemi termékeire. Ezen a téren érvényesítik tehetségeiket a kor legnagyobb alakjai. Vallási meggyőződéséért való harc szüli „a magyar biboros Cicerót“ s a reformált hit védelme ad tollat a kezébe a híres kassai prédikátornak, Alvinczi Péternek.

A hosszú ideig tartó küzdelem a polemikus művek egész sorát hozza létre, de rányomja bélyegét lírai költészetünkre is. Mint a politikai élet sok mozzanata, úgy a szellemi tevékenységnek minden törekvése is meglátszik a költő lantján, de nem mint árnyék követi azt, hanem mint világító fáklya ragyog előtte. Felismerhető ez a hatás többé-kevésbé a 17. század minden költőjén. Rimai Istenes Énekeket ír; Koháry, saját szenvedéseit feledve, hazája nyomorúságán szánakozik, Istent dicsőíti, mert egyedül tőle várja sorsának jobbrafordulását; Petrőczy Kata Szidónia lelkébe a vallásosság érzete csepegtet reményt szenvedései elviselésére.

Igaz, hogy a költők némileg az erkölcsi szigorúság kényszerítő hatalma alatt álltak, mert még mindig erősen elítélik a virágénekeket. Valami megbélyegzőnek tartják ilyeneket írni és terjeszteni. Ez a felfogás bizonyára több költőt elnémitott, kik nem akartak hódolni a vallással és hazafisággal párosult nemzeti iránynak s nem volt bátorságuk szembeállni a kor közös meggyőződésével.

Másik okát ezen vallásos költői iránynak a kor azon felfogásában kell keresnünk, mely szerint mindent gyakorlati eszközül akart felhasználni. A lekiismeret szabadságának kérdése töltötte be a kor levegőjét. Ennek vezetői, az egyházi férfiak, természetesen azt akarták, hogy minden e körül összpontosuljon, míg a mérleg jobbra vagy balra nem dől. Az egyházi köl-

tészetet is eszközül használták s a protestantizmus egyik hódító fegyvere az iskola, sajtó és a szószék mellett az ének volt. Ez a körülmény is ösztönözte a kath. egyház vezetőit, hogy a hívek szükségleteit ezen a téren is kielégítsék, hogy a régi énekkészletet összegyűjtsék, átjavítsák, újakat írjanak s azokat rendezve kiadják.

A kath. énekköltészet ezen virágzó koráról akarok némi tájékoztató képet nyújtani, hogy fenntartsam az érdeklődést irodalmunk ezen régibb termékei iránt, mert tartalmuk után ítélve nagyobb figyelmet érdemelnek az eddig elhanyagolt kath. énekek és énekeskönyvek. Hiszen a vallásosság általános érzélem, általános szükséglet, melynek bármily tökéletlen külső alakban való megnyilatkozása méltó a figyelemre. Ezekben az énekekben pedig a buzgó sziv vallásos megnyilatkozásai mellett van költészet is.

Már maga a gyűjteményekben levő énekek nagy száma méltán meglep bennünket.

A rendes énekeskönyvek beosztása nagyjában megegyezik. Advent első vasárnapjával, mint az egyházi év elejével, kezdődnek s időrendben — *proprium de tempore* — adják a különféle ünnepekre való énekeket. A zsoltárok, Mária-énekek, oltáriszentségről szóló és halotti énekek a közönséges időkre való pont alá vannak foglalva, melyekhez a szentekről való énekek és litániák csatlakoznak.

Szövegre nézve vannak latin szövegű, vegyes, latinból fordított és eredeti magyar énekek.

A latin énekek közt találjuk a keresztény egyház gyöngyeit, a magas-tos himnuszokat, a középkori vallásos ihletű költők kiváló szellemi termékeit. Ezeknek nagy része magyar fordításban is meg van.

Meg kell emlékeznünk az úgynevezett vegyes énekekről is, hol a latin és magyar szöveg váltakozva fordul elő vagy soronkint, vagy versszakonkint. Egy másik fajta, midőn a magyar szöveg nem a latinnak fordítása, hanem szerkezeti összefüggésben váltakozva az egyik mondat, vagy egy-egy szó latin, a többi pedig magyar. Szép példa erre az elegyesnek mondható énekre a majdnem minden 17. századi kath. énekeskönyvben meglevő karácsonyi ének:

In dulci júbilo, Zengjen vig ének szó,
 Úr megváltónk nyugszik in praecipio ;
 És fénylik, mint a fényes nap
 Matris in gremio,
 Alpha est et O.

Az előbbiekre számos példát találunk úgy a kézirati, mint a nyomtatott énekeskönyvekben, míg latin ének a század végén megjelent gyűjteményekben¹⁾ már nem fordul elő. Az énekeknek ez a fajta a váltóéneklésből kelet-

¹⁾ Illyés István, Soltári énekek. Náray, Lyra Coelestis.

kezhetett, midőn a nép a pap vagy a kántor által latinul énekelt szakaszokat anyanyelvén zengte utána. Később az istenitiszteleket, a mise minden cselekvényét magyar ének kíséri. A mit a régi énekek közt nem találnak meg, azokat újjakkal pótolják.

Kiemelkedő tehetséget az egyházi költészet terén e korban nem találunk ugyan, de az ismeretlen nevű köznapi munkások, egyházuk bajnokai folyton szaporították a régebbi énekkészletet. Nem a költői ösztön, hanem a vallásos lelkesedés buzdította a jámbor énekeseket, kiknek ez a költőiség néha a leggyöngébb oldaluk. Sokszor még mindig ragaszkodnak a középkorban is követett felfogáshoz, a szóról-szóra való fordításhoz. Néha azonban a költői lelkesedés magas szárnyalásával találkozunk. Náray György Lyra Coelestisével, szép dallamaival, eredeti énekeivel, korához képest mint igazi tehetség áll előttünk. El kell ismernünk, hogy alaki hiányaik mellett is sokszor meleg érzés, igaz vallásosság és mély meggyőződés vonul át az énekeken. A buzgóság, mellyel a hívő lélek ezeket az ismeretlen szerzőtől fogadja, csak emeli értéküket. Vad virágokhoz hasonlíthatjuk őket, melyeken nem látszik meg a kertész gondozó keze, de azért a maguk egyszerűségében elbájolóak. Nem kereste a 17. századi keresztény, ki írta az éneket, nem gondolt arra, hogy a dallamot, mellyel Istenét dicsőíti, valamikor talán közönséges dalokra használták; ha tetszett neki, ha vallásos buzgóságát kielégítette, megbecsülte s mint féltett kincset hagyta utódának. Ilyenféle hatás alatt voltak maguk az énekgyűjtők is. Nem kutatták, honnan való az ének, ki írta; ha dogmáikkal ellenkező tanokat nem találtak benne, felvették könyvükbe. Innen magyarázható meg, hogy a katolikus énekgyűjteményekben protestáns énekek is vannak és viszont.

A 17. századi énekeket általában feloszthatjuk szertartásos és népies énekekre. Ezt a megkülönböztetést azonban nem lehet merceven felállítani, a mennyiben a népies énekeket is a templomban szertartás, istenitisztelek alkalmával is énekelték. A felosztás azon az alapon történhetik, vajjon az énekeket a kar vagy a nép énekelte-e. Mert a régi, gazdagabb székesegyházakban ép úgy volt énekkar, mint napjainkban, mely rendes szokás szerint 12 tagból állott. Mint az istenitisztelek főrésze, a mise, kezdetben a miseénekek is latin szövegűek voltak, csak néhány magyar éneket énekelt a nép. De a szertartásos énekek mellett korán találkozunk magyar nyelvű népiekkel is. A kath. egyház különféle ünnepei, egyes vallási ténykedések, az Üdvözítő életéből vett egy-egy példa, a megváltás nagy munkájának mozzanatai, a nép vallásos áhitatának kielégítése, kegyhelyekhez való zarándoklás, mindezek anyagot adtak azokhoz vagy elősegítették terjedésüket és biztosították fennmaradásukat. A magas röptű himnuszok, a hazafias érzést sugárzó Mária-énekek, az oltáriszentség előtt való lelki-hódolat megfelelő méltó dallamokban való kifejezést kívántak. Énekelte is

ezeket a nép úgy a mise, mint más szertartások, litániák, búcsúk, körmenetek alkalmával. Ferdinánd rendelete, mely a magyar szövegű miseének használatát megengedi, nem sokat bizonyít. Hasonlitsuk csak össze a kort a maival. A hozzá nem értő egy székesegyházi istenitisztelet után talán ma is mondhatná, hogy a katolikusoknál kizárólag latinul énekelnek. De más lesz a meggyőződése, ha a nép egyszerű, talán bizonytalan dallamú, de elferdített dallama mellett is szívigható énekeit hallja. Nem lehettek-e a viszonyok ilyenek Ferdinánd idejében is? Latinul énekeltek, hol a püspök vagy káptalan énekkart tartott, vagy hol gazdagabb székesegyházakban ilyeneket fel lehetett állítani.

Állításunk igaz voltát bizonyítja az énekeskönyvek szerkezete is. Kézirati gyűjteményeinkben szoros értelemben vett mise-éneket, mely kizárólag a mise egyes részére szól, alig találunk, kivéve azokat, melyek a század végén nyomtatás céljából készültek. De nyomtatott könyveink közül is az elsőkből, a Cantus Catholici különféle kiadásaiban, Szelepcsényinél stb. inkább egyes alkalmakra szánt népénekek vannak. Sorba veszik ezek az ünnepeket: Adventben a Megváltó eljövetele iránt való forró vágyat, karácsonykor megszületése felett való örömet festik; farsangi napokban mértékletességre intenek, nagybőjtben a megváltás nagy munkáját, a bűnbánat szükséges voltát hirdetik. Magukban foglalják a kérő, hálaadó és dicsőítő zsoltárokat s az emelkedett latin himnuszok gyarló fordításait.

Náray fordított először nagyobb figyelmet a rendes miseénekekre s énekeskönyvének előszavában ezek használatát ajánlja és sürgeti. Az ének és zene szépségeiről szólván, elmondja célját, mely szerint vasár- és ünnepnapokra magyar nyelvű mise-énekeket akart összegyűjteni.

Bartalus István a szertartásos ének keletkezéséről s a magyar egyházakban való elterjedéséről írván, azt mondja: „Ezek is csaknem oly fontos befolyást gyakoroltak nemzetiségünkre, mint a néphymnusok s népszoltárok, mert a folytonosan hallott dallamoknak végre is viszhangra kellett találni a népéletben. Így keletkezhettek például a jámbusos énekeink, melyek amaz időben zenénket előzönlötték. De másfelől vannak szertartásos dallamaink is, melyek nemzeti zenénktől vettek életet s kellett, hogy vegyenek, miután nemzetiségünk az egyház falai közt Szent István óta többé-kevésbé folytonosnak mondható.“ A szentatyák irataiból be lehet bizonyítani, hogy a keresztények kezdettől fogva énekeltek, mint ezt az 1651-iki énekeskönyv ismeretlen szerzője a keresztény olvasónak való előszavában be is bizonyítja. A 3. században élő Origines pedig azt említi, hogy az éneklés mindenütt anyanyelven történt. Ha most ezt hazai viszonyainkra alkalmazzuk, megérthetjük Bartalus állítását, mert valószínűnek kell tartanunk, hogy az Árpádok idejében magyarul is énekeltek az istenitisztelet alkalmával, mely éneklés a vallásos buzgóság felkeltése mellett befolyással volt a nép nyelvének fej-

lesztésére, nemzeti érzésének ébrentartására. Gondoljunk csak a középkorból ránk maradt énekekre, melyekben Szűz Mária tisztelete mellett a nemzeti szentek iránt való bizalom, pártfogásukban való erős hit annyira előtérbe nyomult. Már a 15. század végén, 1484-ben, hangzott az ismeretes énektöredék a szent jobbhöz:

O döcsőséges szent jobbkéz,
 Mellyet magyar óhajtvá néz,
 Drága gencse népönknek,
 Nagy öröme szívönknek! ¹⁾

Bartalus kimutatja azt is, hogy nemzetiségünk az egyház falai közt a reformációig folytonos volt. A reformáció fellépése után meg már világos képünk van a szertartásokról, azok nyelvéről, valamint az énekekről is. A protestantizmus a nemzeti nyelvnek adott elsőséget a kath. egyház latin nyelve fölött. Ez természetesen visszahatást keltett s az eddiginél nagyobb mértékben veszik azokat pártfogásba, hogy a hiveket a szép énekek zengedezése által az elszakadástól visszatartsák.

A latin mise-énekek mellett tehát egyenlő arányban keletkeznek a magyar szövegűek is, melyek szorosan azok nyomán haladva, hozzájuk alkalmazkodva, a mise keretébe szorítottak. A mise részei ugyanazok voltak, mint napjainkban, úgyszintén az egyes részekre szóló énekek is.

A szertartásos énekek mellett, melyek Szent Gergely és Szent Ambrus rendszeréből fejlődtek ki, korán tért kezdett hódítani a népies elem is az egyházi énekekben úgy a tartalom, mint a dallam terén. A hazafisággal párosult mély hit hangja szólal meg ezekben. A 17. század vallásos emberének Isten után a haza mindene. Ezért dobog szive, erre gondol akkor is, mikor énekével Istent dicsőíti. Közbenjárót keres, ki Istent a magyarok bűneiért kiengesztelje. A pártfogókat megtalálja a nemzeti szentek és Szűz Mária személyében. Hozzájuk fordul, felajánlja nekik hazáját, segedelmüket kéri s általuk Urát is dicsőíti. Míg a nemzeti szentekről szóló énekek sokszor epikus tartalmúak s alakra nézve sem mindig tökéletesek, addig a Mária-énekek csaknem mindig magasan szárnyalnak. De nemcsak a tartalomban, hanem a dallamban is sokszor feltűnik a nemzeti jelleg. A szertartásban az egyöntetűségre való törekvés nem tudta azt megszüntetni.

Az egyházi és világi költészet ugyanis ezen időben szoros kapcsolatban volt egymással. A nép távol tartotta magától a papjai által kárhoztatott világi énekeket. Ennélfogva mindenki erre a térre volt utalva. Balassa Bálint, a 16. század nagy lirikusa zsoltárfordításba fog s énekeiben a népiesség mindinkább előtérbe nyomul. Az ilyen énekek száma azután folytonosan

¹⁾ Szilády, Régi magyar költők tára. I. 28. l.

szaporodik s legterjedelmesebb kath. énekeskönyveink, a Kisdi-féle, Szelepcsényi, Szegedi, Kájonié inkább népekeket, mint szertartásos énekeket foglalnak magukban, sőt a szertartásos énekek közül is több átváltozott népiessé.¹⁾ A nemzeti talajból táplálkozó énekek pedig mindegyik énekeskönyvben bőven találhatók. Mint a többi szentekről szóló énekek, ezek is legtöbbször terjengősek, epikus tartalmúak. Elmondják az illető szentnek életét, csodáit és követésére buzdítanak. Ilyen tartalmú ének van Szent Istvánról Szelepcsényinél, 239. l.; Náraynál 130. l. Cantio de S. Stephano Rege Hungariae. Ad notam: Gyönyörködjél Szűz Mária, Istennek sz. anyja:

Szent István Magyarországnak legelső királya,
Kit pogányság irtójának ugyan ez ország valla,
És hogy igaz hitre nemzetünket vitte,
Mindenik ötlet áldja.

A további szakokban elmondja életét. Lőn világra Esztergomban, Isten ígéretéből stb.

Lendületesebb szép lírai énekek vannak a hazai szentekről a Magyar Contionálában: Szent Lászlóról 164. l.; Szent Istvánról 173. lapon, melynek első szaka ugyanazon gondolatokkal foglalkozik, mint Nárayban:

Magyarok fénye, ország reménye,
Légy áldott Szent István király.
Sok magyar néped, Krisztusnak születed,
Légy áldott Szent István király.
Sz. hitben tarts meg, Jézusnál áldj meg,
Légy áldott Szent István király.

Ez az előbbinél sokkal rövidebb s a lírai elemet nagyjában végig megtartja.

Figyelemreméltók ezek az énekek a hangnál fogva is, mellyel bennök az énekszerző az illető szenthez, vagy általuk Istenhez fordul. Sokkal közvetlenebbek a többi szentekről szóló énekeknél, legfeljebb a Mária-énekeket lehet hozzájuk hasonlítani. Az a bizalmas és reménnyel telt hang, mely őket áthatja, meglep bennünket. Érezte az énekszerző, valamint a buzdó énekes is, hogy közel áll hozzá, kinek közbenjárásáért folyamodik, hogy ismeri a magyarnak minden erényét, minden hibáját, hiszen ő is abból a vérből való. Érezte, hogy ha pártfogásával segíthet, bizonyosan megteszi, mert már életében nemzetéért dobogott a szive. Talán azzal is buzdítani akart az énekszerző, hogy elmondja a szentnek életét. Ezáltal mintát ad, mint kell a vallásos magyarnak élnie, hogy egyházának és hazájának éljen. Mert az erős hazafiság megnyilatkozását lépten-nyomon ott találjuk a kath. énekekben.

¹⁾ Bartalus István, Szertartásos énekek a 16. és 17. században.

A megpróbáltatások napjaiban csak Istenétől remél még segédelmet a magyar. Nem bizik a törökben, nem a németben, csak a felsőbb hatalomban; hisz amazokban annyiszor csalatkozott, hisz amazok csak eszközök a büntető Isten kezében. Még mindig hódít a 16. századi jeremiádokban annyira hangoztatott felfogás, melyet Zrinyi oly ügyes motívumként használt nagy művében. Azért a jeremiádokat nem lehetett kiszorítani a 17. század kath. énekeskönyveiből sem, mikor a vallásosság és hazafiság oly szoros kapcsolatban állanak egymással. Ezeknek hangja azonban már sokkal szelidebb, mint a 16. században. Nyugodt hangon, a szenvedély erősebb kitörése nélkül cáfolja meg a kath. egyházi költő a rászort vádakat. Az ilyenfélék azonban már gyéren találhatók gyűjteményeinkben. A bűnbánatra és penitenciára intő énekek itt nem igen tesznek különbséget a vallásfelekezetek között. Panaszkodnak az emberiség romlottsága miatt, vallásosságra buzdítanak s az örök kárhozat kinjainak felemlítésével intenek javulásra. Így tesz Náray, ki a farsangi énekeket használja erre a célra, hogy a vigság napjaiban is tartózkodásra, bűnbánatra vezesse az embereket.

Urunk Krisztus Jézus Ő Fölsége
Igy panaszkodik bűnös emberekre :
Mért gondotok nincsen az üdvösségetekre.
Közel vagyon immár világ veszedelme,
Még sincsen szemeit a ki felemelje,
Hogy a kárhozattól magát megmentené.
Stb.

Bűnbánatra intenek a megható dallamú nagyheti lamentációk is, melyek egyik gyűjteményben teljesebb számban vannak meg, mint másokban, mely eljárást indokolja Szegedi megjegyzése: „A nagyhétre való lamentációkat minden magyar bibliában találod.“

Ezekben azonban csak közvetve nyilatkozott meg a hazafiság, a mennyiben az erkölcsi javulástól várták az ország sorsának jobbra fordulását. Azzal a siralmas, mély fájdalommal kifejező hanggal, a szívet érzelem nélkül nem hagyó, megindító dallammal csak közvetve fejezték ki a szánalmas állapotokat. Nem toldotta meg e siralmakat az énekgyűjtő hazai vonatkozással, úgy is érezte azt mindenki, ki ismerte a viszonyokat.

Sokkal közvetlenebbül nyilatkozik meg a hazafias érzés azokban az énekekben, melyek nem egyenesen Istenhez, hanem Szűz Máriához vagy a szentekhez szólanak. A kódexekben fennmaradt énekekhez újak járultak, melyek legtöbbször Szent Istvánhoz, Szent Lászlóhoz és Szűz Máriához, mint Magyarország védőihez vannak intézve. Szép példáját találjuk ennek a Magyar Concionaleban, mely így esedezik Máriához:

Paizsa légy Magyarországnak,
 Ki vagy fénye menyországnak.
 Segéld ügyünket,
 Oltalmazz minket
 Tekintvén eleinket. (136. l.)

Szelepcsényi könyvében Szent István királyról azt olvassuk:

Krisztusnak anyját, áldott Szűz Máriát
 Alázatosan, mint édes asszonyát,
 Tisztelé, és rábizá önnönmagát és az országot.
 Innen hivattatik pátronájának,
 Magyarországnak oltalmazójának,
 Ellenség ellen bajvivó paizsának és biztatójának.

Igy minden énekeskönyvben megnyilatkozik a nemzeti vagy hazafias érzelem. Szegedi Ferenc Lénárt énekeskönyvének 472. lapján:

Szűz Mária, Krisztus anyja,
 Magyarország magas tornya,
 Atya Isten kincstartója,
 Magyarország szószólója.

Az egyházi költő tehát hiven vallja Máriát Magyarország védőasszonyának, hozzáfordul segedelemért s vallásos buzgalmában megnyilatkoztatja, kielégíti lelkének hazafias vágyát is. Ime a vallásos és hazafias lira kapcsolata a 17. században.

Az egyes énekfajoknál meg kell még emlékezni azokról, melyek a már említett szertartásos énekek mellett leginkább megérdemlik a figyelmet tárgyuk, vagy nagyobb mennyiségük miatt. Ilyenek a himnuszok, zsoltárok és Mária-énekek.

A 17. századi énekeskönyveknek kétségkívül legszebb diszei a himnuszok. Legnagyobb részük nem eredeti, hanem fordítás vagy átdolgozás. Forrásuk a latin breviarium, írójuk a középkor csodált alakjai, a szentatyák.

Tárgyuk felöleli a keresztény hitéletnek, a megváltásnak minden mozzanatát. A vallásos lélek ihletének magasztos szárnyalásai ezek, melyeknek felemelő dallammal egyesült hangjára átszellemülve érezhette magát a buzgó keresztény. Szent Ágoston azt mondja: Tudjátok-e mi a himnusz? Isten dicsőítésére szolgáló ének. Ha dicséred Istent és nem énekelsz, nem mondasz himnuszt; ha más valamit dicsőítesz, a mi nem szolgál Isten dicsőségére, jóllehet énekelve mondd, az még sem himnusz. A himnusznak ugyanis három kellékkel kell birnia: hogy ének, dicsőítés és Istennek énekkel való dicsőítése legyen. Halásukra vonatkozólag ugyancsak Szent Ágoston azt írja Szt. Ambrus himnuszairól: Mennyit sirtam himnusaid és

más énekeid hallásakor egyházad kellemes zengésű előadása által nagyon érzékenyülve.

Ez a hatás eredményezte a gyors elterjedést, mert az egyetemes egyházban a szép himnuszokat közkincsnek tekintették, annál is inkább, mert már az apostolok buzdították az első keresztényeket Istennek énekkel való dicsőítésére. Szent Pál arra serkenti a híveket, hogy a zoltárokban, himnuszokban és lelki énekekben ne csak a templomban, hanem otthon is gyakorolják magukat. Innen magyarázható meg, miért buzgolkodtak annyira a szentatyák az ének és az egyházi zene körül. Vallásos lelkesedéssel lévén eltelve hitük titkai iránt, tehetségüknek minden erejét, költői lelkük egész hevét beleöntötték a szent énekekbe. Ennek köszönik állandó s mély hatásukat, ennek köszönik a kereszténységgel együtt járó elterjedésüket.

A magyar katolikus egyház is igen korán átvette s a hívek buzgón énekelték ezeket a himnuszokat. Hiszen az év minden nagyobb ünnepére, a lényegesebb szertartások mindegyikére megtaláljuk a breviariumban az alkalmi énekeket. A megváltás nagy munkájának minden mozzanata fel van bennök költőileg dolgozva. Dicsőítik az Atyát a Fiúval, segítségül hívják a Szentlelket, az ég királynéját magasztalják, vagy az oltáriszentség előtt fejezik ki hódolatukat. Csak néhányat említek az ismertebbek közül, melyek részint eredetiben, részint fordításban a 17. századi kath. énekeskönyvekben előfordulnak: Deus creator omnium; Patris sapientia; Jam lucis orto sidere; Te Deum laudamus; Gloria in excelsis Deo; Natus est nobis rex gloriae; Jesu, nostra redemptio; Vexilla regis prodeunt; Veni sancte spiritus; Veni creator spiritus; Veni redemptor gentium; Magnificat anima mea Dominum; Ave maris stella; Regina coeli lactare; Pange lingua gloriosi stb. A régi magyar egyházba átültetett s használt himnuszokat összegyűjtötte Dankó József *Vetus Hymnarium Ecclesiasticum Hungariae* című művében. A nagy gondal összeállított munka a régi himnuszokat tartalmazó 17. századi gyűjteményeket is felsorolja, mely szerint leggazdagabb ilyen régi énekekben Kájoni János énekeskönyve.

A régi himnuszok mellett újakat is készítettek az egyes énekszerzők. A Kisdi-féle gyűjtemény ismeretlen összeírója azt mondja előszavában, hogy az előforduló himnuszokat részben maga írta, részben, a mily gondal csak tehetette, összegyűjtötte. A magyar eredetű akár latin, akár magyar nyelven írt himnuszok közül legfontosabbak azok, melyek a hazai szentekről, Magyarország égi védőiről szólnak. Hosszas volna a későbbi eredetű himnuszok mindegyikére kitérni. Legyen elég általában annyit megjegyezni, hogy, ha ezek a himnuszok nem is érik utol a középkori magas szárnyalású himnuszokat, egyszerű, közvetlen hangjuknál fogva méltán sorakoznak azok mellé. Ezekben nyilatkozik meg leginkább a magyar hazafias érzés. Ezekből láthatjuk, mennyire összeforrt a régi költészet a hazafisággal. Mily büszkeséggel irhatta az énekszerző:

Magyarország szép, nemes csillaga,
 Asszonyi rend tiszteletes tagja,
 Szent András király leánya, Erzsébet,
 Ki szentséggel hamar kezét foga.¹⁾

A hazai védőszentekről szóló tisztán magyar szövegű énekek közt találjuk még Menynek és Földnek dicső Teremtője kezdetű éneket szent Lászlóról,²⁾ Szent István király, Istennek szolgája³⁾ s több éneket Szent Márton püspökről.

Az említett énekek fölé emelkednek a Mária-himnuszok, melyek Isten anyjának szeplőtelen fogantatását, szüzi tisztaságát, örömeit és fájdalmát foglalják magukban. A Boldogságos Szűz tisztelete mindenkor a magyarok kiváló erényei közé tartozott. Benne látták az Istennek tetsző, tiszta élet mintaképét, azért hozzá fordult, őt magasztalta a vallásos lélek s pártfogóját tisztelte benne a magyar hazafi. Hiszen Szent István, az első király, őt tette Magyarország védő asszonyává; rábízta országát, hogy segítse a szükségben, kormányozza a vihar kitörésekor. Pedig Mária országát gyakran érintette a vihar szele s erős tombolása némelykor megsemmisítéssel fenyegette. Az igaz magyarnak szive vérzett ezek láttára. Midőn a török hódítás alatt vérét szipolyozták, midőn a dühöngő pártviszály alkalmával nem volt hova fordulnia, szemeit az égre emelte s ettől bizalmat nyert; nem esett kétségbe, mert tudta, hogy van védelmezője. Minden elfogultság nélkül be kell vallanunk, hogy sok lélekbe erőt, bátorságot öntött és a kétségbeeséstől megmentette az a tudat, hogy Istenanya óvja hazánkat. Képével feldiszipított zászlaja alatt bátran küzdöttek, mert érezték segítő hatalmának varázsát. A magyar ügye diadalra jutván, első dolga volt, hogy ezt megköszönje nagy védőjének. A vallásos magyar sohasem volt hálátlan, innen van, hogy a Mária-énekek oly nagy közkedveltségnek örvendtek. Hozzáfordultak, mert a gyöngéd női szívnél előbb reméltek meghallgattatást, ki Istent irántuk kiengeszteli.

A kézirati gyűjteményekben bőven vannak Mária-énekek: a Jancsó Benedek-kódexben és a Magyar Contionaleban a legszebb példáit találjuk. Hirdetik ezek Szűz Mária anyai méltóságát, magasztos erényeit, alázatosságát, szelidségét; dicsőítik, mint egek királynéját; segítségül hívják, mint Magyarország pártfogóját.

De nem feledkeznek meg fájdalmáról sem. A buzgó katolikus hívő elkiséri őt fájdalmas útján a kereszting, vele szomorkodik és osztozik bánatjában. A nagybőjti Mária-énekek majdnem kivétel nélkül erről szólnak, de

1) Kájoni Contionale Cath. 498. l.

2) Ugyanott 472. l.

3) Kisdínél 147. l.; Kájoninál 473. l.

az igazi Mária-siralmak mégis csak nagyhéten, különösen nagypénteken csendülnek meg.

Ha egész terjedelemben nem is közölhetem e megható énekeket, álljon itt néhány versszak mutatványul:

A Lyra Coelestis 62. lapján :

Álla Krisztus keresztinél
Szűz Anya keserves szívvél,
Nézvén az ő szent Fiát.

Szent kezeit emelgette,
Kivánván, hogy illethetné
Szent Fia szent tagjait.

Mondd, Mária miket láttál,
Midőn keresztnél állottál
Könnyező szemekkel.

Hogy keresztől elmélkedtem,
Akkor szívemben éreztem
Simcon hegyes törét.

Mondd Mária . . . stb.

Láttam a szép ábrázatot,
Ki vigasztalja világot
Vérrel megrútitva.

Mondd Mária . . . stb.

Láttam gyenge kezeket is,
Bennök levő szegeket is
Keresztfának oltárán.

Néhány szak kihagyása után :

Mondd, Mária, mit mondottál,
Midőn úr Jézust megláttál
Lefüggő szent fejével ?

Keservesen kezdtem sirni,
És Fiamat azon kérni,
Ne hagyna el engemet.

Mondd Mária . . . stb.

Nagy, keserves szózatokkal,
A sirásra indítottam
Széles egész világot.

Később :

Mondd, Mária, mit műveltél,
Mikor Jézust elvesztettél
Az angyaloknak Urát ?

A keresztfát ölelgettem,
És földrül felszedegtettem,
Csókolván vércsepeit.

Ne sirj, óh szent Szűz Mária,
Mert feltámadt te szent Fiad,
És téged megvigasztalt. stb.

Hasonlóan szép

„Ah, ah, ah! jaj nekem szomorúnak,
Jaj nekem keserves anyának“

kezdetű Mária-siralom, mely Szelepcsényi, Kisdi és Kájoni énekes könyvében egyaránt előfordul.

Ezek mellé sorakoznak, mint ismeretesebbek, melyeket a nagyheti szertartások alkalmával ma is énekelnek a Stabat mater dolorosa: Álla a keserves anya kezdetű ének.

Más:

Krisztus anyja, Szűz Mária
Keresztfánál midőn sira,
Látván, hogy szentséges Fia,
Nagy volna halála kinja,
Keseregvén így szóla,
Keseregvén így szóla:

Óh Istenem! hova legyek;
Halál hol vagy? Éltem vegyed!
Szivem szakad gyötrelmemben,
Pallost most érzek lelkemben,
Óh szerelmes Jézusom,
Meváltó Krisztusom.¹⁾

Erről mondja Bogisich Mihály, hogy az ősi daliás költészet hangjai esen-
genek benne. De a fájdalmat kifejező dallamuk is beleillett a kor hangulatába
s ezért voltak oly kedvesek a Mária-siralmak.

Ugyanazt mondhatjuk a zsoltárokról is. Erre vonatkozólag alexandriai
Kelemen így ír: „Zsoltáreklésre nem minden kor alkalmas.“ Ő az, ki
értéküket oly magasra emeli. „Mi szebb — úgymond — a zsoltárnál? Isten
dicsőítése ez s a keresztyének hitvallása.“²⁾ Ezt tartotta szem előtt a kath.
egyház, midőn a zsoltárokat szertartásai keretébe felvette s a szent mise-
áldozatnál is állandóan szerepeltette.

A zsoltárfordítás azonban csak a reformáció korában lesz általános,
mert ez a kor, a 16. század alkalmas volt erre. Dávid bánatos énekeiben
megtalálta a helyzettel elégedetlen lélek a megnyugtató hangot. Dávid tekin-
télyének latbavetésével akarják az egyes felekezetek ellenfeleiket megnyerni.

¹⁾ Náray, Lyra Coelestis 65. l.

²⁾ Bartalus István, Szertartásos énekek 8. l.

E mellett még a költői nyelv, a szép dallam egyaránt hatottak. A zsoltárok-nak általános használata a protestánsoknál, azok költői szépségei, a bennök rejülő s a kornak megfelelő hang, mindezek készítették a katolikusokat is a magyar nyelvű zsoltárok egyetemes kiadására.

De hozzájárult még más körülmény is. A zsoltárfordítások nem mindig voltak hűek; a bennök előforduló zsidó viszonyokat hazai eseményekre vonatkoztatták, s ennek megfelelően más részeket is átalakítottak. Egyik-másik, a protestáns gyűjteményekben levő szebb zsoltárt a katolikusok is szívesen énekelték, sőt énekeskönyveikbe is felvették.

Ezek az okok indították Illyés Istvánt, hogy a katolikus zsoltárokat összegyűjtse, a hiányzókat lefordítsa s esetleg új dallammal ellátva kiadja. Erre vonatkozólag mondja: „Nótájukat, a mint tudtam, mindinkább megtartottam.“ Máskor meg hivatkozik az egyes énekeskönyvekben megjelent dallamra. Annál inkább buzgólkodott a szövegnek katolikus felfogás szerint való visszaállításában. A keresztény olvasónak szóló levélben megrója a protestáns fordítót, a miért nem alkalmazkodik az eredeti szöveghez. Ő is, mint a többi zsoltárfordító, legtöbbször a Szentháromság dicsőítésével tejezi be énekeit.

Illyés munkásságával kapcsolatban meg kell említenünk a halotti énekeket és a litániákat, melyek szintén jelentékeny helyet foglalnak el az énekeskönyvek keretében.

A halotti énekek tárgyai az ember mulandósága, a véghetetlen örökkévalóság, az elválás fájdalma, a viszontlátás reménye. A megadás, Isten akaratában való teljes megnyugvás sokszor megható, s a fájdalomnak közvetlen hangján jelennek meg.

A litániák körmenetekre, magán- és nyilvános istenitiszteletre készültek. Leggyakoribbak az oltáriszentségről és Szűz Máriáról szólók, melyek a benső s mély hit sugallatából az alázatos esengés hangján kérik Mária vagy a szentek közbenjárását Istennél.

Ezért a hangért is figyelmet érdemelnek a 17. századi énekek. Megismerjük belőlük, hogy már akkor minden énekfajnak meg volt az az állandó, jellegzetes dallama és hangja, mely, mintegy meggyökerezve, azóta folytonosan használatban van.

Sőt ezek nagy részének elemei a héber kultusból vannak véve s arra vissza is vezethetők.¹⁾ Ennyiben mondhatjuk ősi eredetűnek a keresztény egyházi énekek dallamait. De megilleti ez a cím azokat a dallamokat is, melyekkel a kereszténység első századaiban a zenében jártas egyének a régieket szaporították.

Kiválik ezek közül két szentatya, kik az egyházi ének terén valóságos rendszert alkottak: Szent Ambrus és Szent Gergely, a 4. század nagy alakjai.

¹⁾ Bartalus István, A magyar egyházak zenéje a 16. és 17. században.

Szent Ambrus, mint milanói püspök, tehetségénél fogva kedvelője volt az egyházi éneknek és zenének, s hivatalánál fogva pártolta is úgy, hogy őt méltán a nyugoti egyházi zene atyjának nevezhetjük. Zenei rendszerét kimerítően megismertetni hosszas volna, csak azt jegyzem meg, hogy ő inkább a szótagok mértékére, mint a ritmusra fordított gondot. Figyelembe vette a szótagok hosszúságát és rövidségét, s így akart változatosságra szert tenni.

Annyiban ellentéte Szent Gergely, hogy a mértéket teljesen mellőzi, csupán dallammal akart változatosságot teremteni. Ezzel az egyházi éneklésbe egyszerűséget vitt be, miáltal dallamait a nyugoti egyházban kedvelté tette. Így a szertartásos énekek keretében a Gergely-féle énekmód lett az uralkodó.

Ez az állítás vonatkozik az egyetemes egyházra, melynek az énekek közös tulajdonai voltak. De e mellett tekintetbe kell vennünk a nemzeti jelleget is. Mert az énekek szövegei, melyeket az említett atyák és más szerzők irtak, csak eljutottak hozzánk a kereszténység terjedésével változatlanul, de ezt a dallamról már éppen nem állíthatjuk. Azt mindegyik nemzet egyéniségének megfelelően többé-kevésbé átalakította. A Gergely-féle énekeket nálunk például a szótagok méretei szerint énekelték, pedig az eredeti énekekben az hiányzik.

Így volt ez más népeknél is annyira, hogy az egyházi zene elfajulásától kellett tartani. Azért hozta a 16. század közepén tartott zsinat azt a határozatot, hogy az egyházi zenét meg kell tisztítani minden visszaéléstől, s hogy az iskolákban kizárólag Gergely énekei taníttassanak.

Ez a határozat azonban az egyházi énekekben levő nemzeti vonásokat nálunk nem semmisítette meg. Megakadályozták ezt a politikai körülmények, mert hazánkban akkor nem olyan idők jártak, hogy huzamosabb ideig a zene reformálásával foglalkozhattak volna.

De tekintsük ezen határozat eredményeként az 1560-iki esztergomi tartományi zsinat azon rendeletét, mely csak a száz évvel ezelőtt már meglévő énekek használatát engedi meg.¹⁾ Vajjon bizonyít-e ez valamit a magyar nemzeti elemek ellen az egyházi énekek dallamánál? Legfeljebb megerősíti, hogy már száz évvel előbb rendelkezett a magyar kath. egyház szép énekkészlettel, melyek az egyetemesség követelményei mellett bizonyára nemzeti vonásokat is foglaltak magukban. Jogosan mondhatjuk tehát, hogy a 17. századbeli egyházi énekeink dallamai a régi latin énekek és a kihalt népénekek vegyülékéből állnak.

A nemzeti dallamnak a régihez való elegyedését némileg elősegíthette a magyar nemzeti versidom, mely több énekekben megcsendül. Bár az alaki

¹⁾ Péterffy, Sacra Concilia II. 93.

tökéletesség nem igen mutatkozik az előbbi századhoz képest, mert egyrészt a régibb latin fordításokból sokat átvettek, másrészt meg az akkori fordításokban és eredeti énekekben is a latin mintát tartották szem előtt. Legalább erre enged következtetnünk Náray előszava a *Lyra Coelestis*ben: Végül még azt kell megjegyeznem, hogy miként a zoltárookban mindenütt vannak egyenlőtlen verssorok, néhol rövidebbek, másutt hosszabbak, melyeket összevonás és nyújtás által szoktak egy dallamra énekelni, úgy, bár ritkábban, előfordul, hogy ezen énekekben is néha egy, vagy két szótaggal, vagy talán egész szóval rövidebb, vagy hosszabb sorok találhatóak, mivel inkább akartam az egyház vagy a szentírás szavaihoz, azok pontos értelmezéséhez ragaszkodni, mint alkalmas vagy csengő rímeket keresni; de azért ezeket a kántor könnyen alkalmazhatja a megszokott dallamra.

Tehát az értelmet tartják a földolognak s ezt nem áldozzák fel sem ritmusért, sem a rímekért. Mindazonáltal találunk némi haladást a középkorhoz képest. Akkor csak a latin ének szótagszámát vették figyelembe, vagy néha azt is mellőzték. Ha az esetleg megegyezett a magyar verselés szótagszámával, fülébe csengett a fordítónak a magyar vers ritmusa is, s egy-egy népdal hatása alatt fordította az egyházi éneket. Ezért már a középkori énekek közt vannak olyanok, melyek igazi magyar ritmussal irattak.

A 17. században amellet, hogy az énekszerzők, fordítók képzetesebb emberek voltak, öntudatosabb volt működésük is. Voltak, akik külső alakban nem mindig a latin mintát utánozták, a ritmus mellett jó rímeket találunk, sőt az időmértékes verselésnek is vannak tökéletlen példái. Hatással lehettek a külső alak tökéletesedésére Szenczi Molnár Albertnek a század elején megjelent zoltárai, de ennek technikai változatosságát nem érik utól.

Vannak esetek, midőn a szerkesztők a régibb gyűjteményekből minden alakítás nélkül átveszik az egyes énekeket. Pl. Szent Tamás himnuszának fordítása majdnem minden énekeskönyvben az 1642-iki Jézus szívét szerető szívek ájtatosságára stb. . . . megmagyarázlatott könyvecske után van, mert ritmikus tagoltságán nem találtak változtatni valót a későbbi énekgyűjtők sem.

Zengjed nyelvem dicsőséges
 Úr testének szentségét;
 Szent vérének becsületos
 Árát, melyet világért,
 Nemes virág, Szűznek tisztos
 Magva, királyunk letett.

II.

Midőn a katolikusok mindjobban meggyőződtek az ének hódító erejéről, tudatára jöttek annak is, hogy a régi énekekbe hibák csúsztak be. Ezek tovább terjedését meg akarván akadályozni, már az 1560-ban, majd az 1629-ben tartott nagyszombati zsinat felújítja és megerősíti azt a tételt, mely szerint új éneket csak az egyházi hatóság engedelmével szabad a templomi énekek közé felvenni. Egyúttal ez alkalommal határozatilag kimondták, hogy bizottság alakíttassék egy katolikus énekeskönyv szerkesztésére.¹⁾ A kivétel azonban, talán az összeállításra alkalmas egyén hiányában, vagy más okból, elmaradt. Különben az antireformáció akkori éltető szelleme, Pázmány, inkább az észre, mint a szívre akart hatni. Nagyobb eredményt várt a meggyőző bizonyítékoktól, mint az énekektől; pedig énekekben nem volt hiány.

Az öntudat felébredésének hatása alatt pedig most már tehetséges és tehetségtelen vállvetve látott az énekek készítéséhez. A középkori maradványok vagy azok mintájára irt későbbi énekek ugyanis nem feleltek meg a kor polemikus áramlatának. Az az eredetihez való tulságos ragaszkodás, mely a középkori magyar nyelvű egyházi énekeket jellemzi, egyrészt a világos megértést akadályozta, másrészt meg félreértést is szülhetett.

A középkori magyar énekekből Szilády Áron gyűjtött össze 55 éneket vagy töredéket, a későbbieket egyes kódexek foglalják magukban. Ezt annak bizonyosságául említem, hogy a középkori magyar kath. egyház nem szorított kizárólag a latin éneklésre. Az már ismét más kérdés, vajjon eredetiek vagy latin fordítások-e ezek. Nyilvánvaló, hogy költői tehetség hiányában mindenekelőtt a latin énekeket ültették át, mert bennök megcsontosodva látták a keresztény hitelveket, mert ezeknek minden szava arany igazság volt előttük. De nem ritkán újakat is irtak. Így a Nádor-kódexben levő „Ave salutis hostia“ kezdetű énekről azt mondja Toldy, hogy, mivel a latin szöveg eredetijét sem a breviariumban, sem a külföldi himnusz-gyűjteményekben nem találta, valószínűleg magyar szerzőtől való.

Volt tehát a katolikusoknak énekkészletük, csak azok összegyűjtéséről nem gondoskodtak eléggé. Amit magyarul énekeltek, az szájhagyomány útján terjedt, vagy néha elég volt, ha a kántor maga tudta az éneket, mert a váltóéneklés szokásban volt. Igaz, hogy az 1651-iki Cantus Catholici szerzője azt mondja, hogy „a változtatva való éneklés vette eredetét Szent Ignatius Martyrnak látásából, ki látván ama csodálatos látást, hol az angyalok sokasága a Szent Háromságot alternis vicibus változtatva dicsérte.“ Ez a régi eredet azonban nem zárja ki azt a nagy szolgálatot, melyet a váltóéneklés a hívőknek tett, alkalmassá tévén e buzgó ténykedést az egyszerű

¹⁾ Lányi Károly: Magyar Clerus érdemei.

embereknek is. A nép ugyanis nem tudhatott minden éneket s ha lett volna is énekeskönyvük, az olvasni tudók százaléka nem volt akkora, mint napjainkban s így sokan a hallás után való tanulásra voltak utalva.

A 17. század második felében a kéziratok mellett a nyomtatott könyvek is megjelennek. Bár az e téren buzgó Szelepcsényi György, esztergomi érsek, s mások áldozatkészségéből egymásután több kiadás lát napvilágot, Illyés István mégis azért adja ki énekes könyvét¹⁾ 1693-ban, „mivel nyomtatott énekeink, főképpen vasárnapokra és halottak temetésére szűkebben vannak, hanem nehéz munkával és sok fogyatkozással kézzől-kézre maradtak és irattak meg a jó formában és magyarsággal közölt énekek is.“

Különösen a vasárnapokra való nyomtatott énekeskönyvek hiányoztak tehát. Ezeknek szükségét érezték leginkább, mert a magyar nyelvű ének a kath. istentiszteletnél mindig nagyobb teret vivott ki magának. Igaz, hogy a mise latin nyelvű volt, de a pap szent cselekvényét magyar nyelvű ének, nem ritkán nemzeti dallam kísérte.

A 17. században az egyházi éneklés nem volt oly szervezett, mint napjainkban. Állandó énekkarok csak a nagyobb városok templomaiban, a székesegyházakban voltak. Legtöbb helyen akkor is a nép énekelte. A templom mellett levő iskola szolgáltatta az énekkart. Az egyházközségi iskolák a vallás tanai mellett az éneket is tanították. Az iskola, templom és a családi tűzhely segítségével a szép ének örökségül unokáról-unokára szállt. De az új tanok szelleme a nép énekeinek buzgó hangjai közé is behatolt. Az egyszerű énekekbe a régi hitnek meg nem felelő tételek csúsztak; a nép ragaszkodott az újhoz, nem idegenkedett a protestánsok énekeskönyveitől sem. Mindezek előmozdították, hogy a katolikusok az énekek hiteles szövegét megállapítsák, hogy a hívek szükségleteit kielégítve minél több énekeskönyvet adjanak. Így indul meg a 17. század folyamán a katolikus énekeskönyvek egész sora.

A nyomtatott énekeskönyveket kézíratos gyűjtemények előzték meg. A buzgó hívő, ha másként nem tehetné, maga látta el magát vallási szükségletekkel. Istentisztelet alkalmával hallotta az énekeket, azok dallamos voltuknál fogva könnyen eszébe vésődtek s mikor hazament, leírta azokat. Később a nyomtatott énekeskönyvek mellett meg erre utalta szegénysége; énekeskönyvet szerezni ugyanis, drágaságuk miatt, nem mindenkinek lehetett.

Nem fontosságra, de időrendben első helyre tehetjük az újhelyi pálosok énekeskönyvét: Liber choralis Paulinorum Ujhelyiensium. Az ívalakú énekes két részből áll, az első Graduale Romanum, 57 levél, mely introitusokat és antiphonákat tartalmaz vasár- és ünnepnapokra. A második rész ugyanilyen tartalmú a miskönyv beosztása szerint. Ez a rész a Commune Apostolorummal

¹⁾ Zsoltári Énekek. N.-Szombat 1693.

kezdődik. Az utolsó három számozatlan levélen énekek vannak s néhányat találunk a szertartási rész között is.

A 17. század első feléből, közelebről 1629—1635 közötti évekből való a Gyöngyösi Toldalék, egy 16. századbeli nyomtatvány végéhez csatolt kis kéziratos gyűjtemény, mely 23 magyar nyelvű egyházi éneket tartalmaz.

A már nagyobb terjedelmű magyar nyelvű kéziratos énekeskönyv a 17. század közepéről való s ez a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában levő Jancsó Benedek-kódex. A Cancionale pergamentbe kötött, negyedretű, 116 levelet magában foglaló gyűjtemény. Megviselt alakja nem annyira a sok használatról, mint hanyattatásról tanuskodik. Több helyen csonka, így már az első, Krisztus szenvedéséről szóló ének sem teljes.

Összesen 227 darabot foglal magában, melyek mind egyházi énekek. A hagyomány, a buzgó másoló vallásos ihlete nem engedte, hogy a gyűjteménybe mást is felvegyen. Ez az egyirányban haladó, kitarító gyűjtögetés annál feltűnőbb, mert az énekeskönyvet nem egy ember készítette. Erdélyi Pál hét kéz írását különbözteti meg benne,¹⁾ de az egészen végighúzódik Petri András gondos írása, kinek bejegyzéseit többször találjuk. Így a 14. *b* oldalon²⁾ Anno Domini 1630. 29. die Julii Andreas Petri áll, mi egyszersmind az időre vonatkozólag is felvilágosítást nyújt. A 20. *a* oldalon Andreas Georgius Petri manu propria bejegyzés van, a 45. *a* oldalon pedig: Finis huius Cantionis per Joannem Réti. Petri András nevével még vagy 11 helyen találkozunk. Ennél fogva őt jogosan nevezhetjük főgyűjtőnek, mi állásánál fogva is megilleti. Erről az 53. *b* oldalon világosit fel bennünket, midőn neve után teszi a rector scholae zent kiraliensi címet. Sőt még kedélyállapotáról is tudósít, midőn a 81. *a* oldalon „Hallgass meg mostan felséges Isten“ kezdetű jeremiád után megjegyzi, hogy „in magna tristitia“ írta.

A bejegyzett néhány évszámból meghatározható a kódex kora is. A 14. *b* oldalon 1630, a 42. *b* oldalon 1663, s a 97. *a* oldalon 1668, bejegyzés van, miből jogosan következtethetjük, hogy az énekeskönyv 1630. és 1668. között íratott. Helyesírása is a 17. század közepére mutat. Sajátságos szerkesztését másképp megérteni nem lehet, mint hogy különböző időközökben majd ennél, majd annál fordult meg, amint ki-ki egy éneket megtanult, vagy valami forráshoz jutott, melyből lemásolta. Ez utóbbi valószínűbbnek látszik, mert a legtöbb ének egész terjedelmében van meg, már pedig a templomban bizonyára akkor sem énekeltek el egy énekből minden versszakot, hanem csak a szebbeket vagy az első szakokat. Lehet, hogy régiebb, cnyészetnek indult lapokról másolták, hogy megmentsék az énekeket. Merítették néhányat a protestáns gyűjteményekből is.

¹⁾ E. Phil. Közlöny, 1893.

²⁾ A 14. levél második oldalán.

Az bizonyos, hogy a Jancsó Benedek-kódexet nem egy gyűjtemény után irták, sem pedig kinyomatásra nem szánták. Ez kiviláglik abból a rendszerelenségből, mellyel a könyvet összeállították, mert a rendszeres beosztásnak csak csekély nyoma látszik. Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha az énekeket legalább számuk szerint csoportosítva adjuk, mert ebből láthatjuk, mily gazdag és bő anyagot foglal magában egy ilyen magán használatra szánt kézirati gyűjtemény. A másolók az új énekeket is felvették, sőt talán maguk is irtak ilyeneket. Ez a feltevés a kiállítás megfigyelése után éppen nem látszik merésznek, mert ez után ítélve nem voltak azok egészen egyszerű emberek. Hiszen Petri András iskolamester volt, azon osztályból való, mely hivatásánál fogva buzgó művelője volt az énekeknek. Igaz, hogy erre megdönthetetlen bizonyítékot felhozni nem tudunk. Van ugyan az 56. *a* oldalon az A inicialéban egy bejegyzés, mely erre engedne következtetni, de ez nagyon kétes értékű. A nevezett helyen ugyanis ez áll: Andreas Petri F. De nem vonatkozhatik-e ez az F. (fecit) magára az iniciáléra? Nem valami művészi ugyan, de a buzgó rajzoló hiuságát akarta kielégíteni, midőn nevét oda jegyezte. Annál kevésbbé lehet ezt figyelembe venni, mert több helyen találjuk a „per Joannem Réti“ és „per me“ bejegyzéseket olyan ének után, melyeknek szerzőjét és eredetét ismerjük. Ami az énekek eredetét illeti, sok a latinból való fordítás. Majdnem teljes számban megtaláljuk a középkori maradványokat. Az énekek legnagyobb része magyar, de több mellett ott van a latin szöveg, sőt néhány tisztán latin nyelvű is van.

A másolók nem annyira szertartásos, mint a népénekok összeírására törekedtek. Legnagyobb számban az ádventi és a karácsonyi időkorre való énekek foglalnak helyet. Némelyik elé határozottan kiteszik, hogy erre vagy arra az ünnepre valók, másoknál csak az ének tartalmából lehet következtetni.

A gyűjtemény beosztására vonatkozólag a fontosabb énekek vagy ének-csoportok.

Ádventra: A kereszténységben, igaz vallást az hitben, hogy higgyünk egy Istenben, 16. *a*; Az öröktől fogva való, testben emberért meghaló íge mennyből alá küldeték, 97. *b*; Szűz által jött e világra, 98. *a*; Rorate coeli de super: Harmatozzatok egek, 108. *b*; Latin és magyar szak váltakozik a Mittitur ad virginem: Küldeték szűz szent leányhoz Isten erőssége kezdetű énekben, 17. *a*; In adventu Domini, 16. *a*; Alia ad eundem, 16. *b*; Ádventben énekelhetők a 17. *b*, 18. *a*, 18. *b*, 19. *a*, 19. *b*, 20. *b* lapokon lévő Mária-énekek. Ezek között van az Óh fényességes szép hajnal, Krisztus anyja kezdetű szép ének.

Már karácsonyra több éneket tartalmaz. Itt egyúttal valami rendszer is van, amennyiben a karácsonyi énekek a 22—34-ik levélig megszakítás nélkül következnek egymás után: Dicséretes az gyermek, ki ez nap szüle-

tett; Szűz szüle szent Fiat; Ez nap nekünk dicséretes nap; Gignit virgo filium, Coelestium lilium; Jer, mindnyájan örüljünk és szívünkben vigadjunk stb. Ezek között van a már említett vegyes ének is némi változtatással.¹⁾ Hozzájuk csatlakozik még egy rövid karácsonyi latin ének a 48. *b* lapon s Réti János kezdetleges éneke 93. *b* l.

Már kisebb a nagybőjti időre való énekek száma, melyek Krisztus szenvedésével és a megváltás nagy munkájával foglalkoznak. A 37. *a* oldalon találjuk a virágvasárnapra való himnusz latin és magyar szövegét: Gloria, laus et honor tibi sit rex Christe redemptor. Krisztus szenvedésének történetéből vétetett az első csonka ének. De eadem alia a 3. *b* lapon.

Nagyhétre való énekek vannak a 37—40. levélig. In coena Domini: Jézus tanítványainak lábokat megmosogatá; Az olajfának nagy, magos hegyén. Epikusan elmondja Jézus halálánál történeteket. De passione Domini: Patris sapientia, Az atyának bölcsesége, bizony istensége . . . 39. *a* l. Ezután hiányos a gyűjtemény, s a következő lapon már passio töredék van magyarul; ugyancsak csonka a 112. levélen lévő passió is.

Pünkösdre hat éneket találunk (51—53.). Jövel szentlélek Uristen, lelünknek vigassága; Az Úr Krisztus, Isten fia, Szent atyjától elbocsátja, Az szentlelket e világra; Pünkösöd napja betelvén, Jeruzsálemben levén; A pünkösödnök jeles napján; Spiritus sancti gratia, Apostolorum pectora: A szentléleknek malasztja, Az atya Istennek akaratja . . .; Az pünkösödnök jeles napján Szentlélek Isten küldeté.

A pünkösdi énekek után következik három ének a Szentháromságról: Imádunk mi téged Szentháromság, Kiben semmi nem lehet hamisság; De sancta Trinitate: O pater sancte mitis atque pie gyarló fordítása, 54. *a* l.

Ennyiben lehet összefoglalni az egyes ünnepek szerint való beosztást. Az egyes részekből mégis azt lehetne következtetni, hogy a másolók rendelkezésére valami írott vagy nyomtatott forrás állott, mert néha az egyfajta énekekből egész sorozatot vesznek, nemcsak az előbbieknél, hanem máshol is, melyek Máriáról, az oltáriszentségről, a világ mulandóságáról, a halálról vagy utolsó ítéletről szólnak, vagy az általános romlottságot ostromozva bűnbánatra intenek. Így pl. a 13—21-ik levélig majdnem kizárólag Mária-énekek vannak, míg a 93—108-ik az oltáriszentségről szólók foglalnak helyet, a jeremiádok pedig némi megszakítással az 56—88. lapig terjednek.

Ezen csoportozatokból a rendszeres forrás használatának elvetése mellett legfeljebb azt a feltevést engedhetjük meg, hogy az egyes részeket különféle gondolkodású és felfogású emberek irták. Szűz Mária tisztelője

¹⁾ In dulci júbilo, vígan énekeljünk,
Mi megváltónk nyugszik in praecepto;
És fénylik, mint a fényes nap
Matris in gremio, alpha est et O.

összeszedte a Mária-énekeket, míg a másik az emberek bűneiről, a kor romlottságáról kesergőket talált feljegyzésre méltóknak s e közben hajlamot, vagy tehetséget érezvén magában a másoló, újakat is irt, mert erre a képzettségük meg volt. Emlékezzünk csak vissza, mily nagy szerepet visznek a 16. és 17. században azok a szegény iskolamesterek és papok. A megindult szellemi mozgalomnak ők az éltető erői. A protestántizmus fellépése után ők úgyszólván az irodalmi élet vezetői, amennyiben ők látták el a népet szellemi szükségleteikkel.

Ez a hivatás és kötelességtudás közös volt minden felekezetnél. A katolikus iskolamester is fordított latin énekeket, vallási buzgóságból irt újat s amit megszerezhetett, azt összegyűjtötte. A fáradságos munka után pedig oda jegyzi: *Finis adest operis, mercedem posco*. Vajjon miféle jutalmat várhatott volna a szegény másoló? Ha csak azt nem gondoljuk, hogy a gyűjtemény mégis valami megrendelésre készült. Nem lehetetlen, — bár ismét feltevés, — hogy egy gazdag erdélyi nemes, valami buzgó pártfogó megrendeléséből iratott. Ez a körülmény némileg megmagyarázná azt is, miért változnak oly gyakran a különféle kézírások. Egy-egy másoló kezében többször kellett megfordulnia; az időnkint összegyűjtött vagy szerzett énekeket beleirta, azután tovább adta, hogy mások is irjanak. Csak így várhatott valami jutalmat az író.

A 17. század második feléből való egy másik kézíratos énekeskönyv: Mihál Farkas gyűjteménye,¹⁾ mely fontosságra nézve éppen nem vetekedhetik az előbbivel. Először koránál fogva, mert iratása arra az időre esik, mikor a nyomtatott katolikus könyvek már jobban elterjedtek; másodszor, mert teljesen magánjellegű volt. Mindamellett nem érdektelen vele foglalkozni, mert világot vet arra, hogy milyen énekek vonzották akkor az egyszerű ember lelkét.

Vajjon hallás után, vagy más gyűjteményből szedte-e össze énekeit, nem említi a gyűjtő. Valami forrást bizonyára használt, miről meggyőződhetünk, ha figyelembe vesszük, hogy egyik-másik hosszabb ének teljes szöveggel van meg a gyűjteményben.

A beosztása azt mutatja, hogy alkalmilag időről-időre szedettek össze, s a több helyen előforduló latin címek, a teljes szövegű litániák minta után való másolásra engednek következtetni. Megerősíti ezt a külső alak is; pl. a 83. a lapon lévő ének az oltáriszentségről nemesak tartalmilag egyezik a Jancsó Benedek-féle gyűjteményben lévő hasonló énekkel, hanem leírási módja, rövidítései is ugyanazok. A másolás mellett tanuskodik a néhány latin ének is, melyeket a nép bizonyára nem énekelt. Vehettek énekeket

¹⁾ Az elnevezés Erdélyi Páltól való: Adalékok a régi magyar irodalom történetéhez. Egy. Phil. Közlöny, 1893.

Kájoni könyvből, mely Erdélyben jelent meg. Egyes énekekről meg világosan látszik, hogy tisztán hallás vagy megtanulás után vannak feljegyezve. Rövidségük és hiányos voltak mellett erre mutat a más gyűjteményektől elütő szöveg is. Sok meg van a Jancsó Benedek-kódexben, de kisebb-nagyobb eltéréssel.

Jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának birtokában van a nyolczad alakú énekeskönyv (482. Oct. Hung.). Nincs annyira megviselve, mint a Jancsó Benedek-kódex, de több helyen hiányos s a rossz írás miatt nehezen olvasható. A leíró a maga számára készítette; nem sokat adott a külső csinra, csak arra, hogy meglegyenek énekei. Azzal sem törődött, hogy milyen rendben vannak s így megtörténik, hogy tévedésből, vagy talán az egyik olvashatatlansága miatt, egy éneket kétszer is leirt.

A 149 levélre terjedő gyűjteményben mintegy 106 részint teljes, részint csonka egyházi éneket találunk. A 103—115. levélig terjed egy verses passió, ezt követi egy töredék és egy vitézi ének: Cantio Stephani Kádár. Az előbbiben Erdélyi Pál iskola-drámai maradványt lát.¹⁾

Az énekek közül a legnagyobb rész a többi irott vagy nyomtatott gyűjteményben is meg van. Beosztást vagy rendszert éppen semmit sem találunk benne. Tárgyukat tekintve legtöbb ének Szűz Máriáról és az oltáriszentségről szól. Megtaláljuk itt a legszebb Mária-énekeket: Mária, malaszt-nak anyja; Angyaloknak nagyságos asszonya, Úr Jézusnak dicsőséges anyja; Nagyboldogasszony napjára: Felvitetik magas mennyországba, angyali szűz, örvendetes házba; Szűz Mária kegyes anyja, Szentháromságnak leánya; Üdvözlég szép Szűz Mária, angyaloknak királynéja; Jer, mi dicsérjük a szép Szűz Máriát; Oh Istennek szent anyja, szépséges Mária; Oh fényes-séges szép hajnal, Krisztus anyja; Mennynek királyné asszonya; Mennyország-nak királynéja, irgalmasságnak szent anyja; Ave regina: Mennyországnak királynéja; Oh áldott szüzanya.

Hasonlóan bennfoglaltatnak az oltáriszentségről szóló legszebb énekek is:

Csodálatos Istenség,
Mégmérhetetlen nagy fenség,
Áldott légy oltáriszentség.

Imádlak tégedet halhatatlan Istenség; O magnum sacramentum: Oh titkos és mélységes, csodálatos nagy Istenség; Ave salutis hostia.

Van több jeremiád-féle könyörgés: Hallgass meg, kérünk, Úristen, keserves könyörgésünkben; Könyörgésünkre kegyes füleidet hajtsd le Úristen; Emlékezzél Úristen hiveidről, kik kiáltunk tehozzád szükségünkben; Hajtsd meg Úristen kegyes füleidet, Kérem felségedet, Halld meg kérésemet; Ser-

¹⁾ A vitézi éneket teljes szöveggel közölte Egy. Phil. Közlöny, 1893.

kenj fel álmodból óh emberi nemzet; Mit bizik ez világ ő álnokságában; Ébredjél fel világ bűneidből. Hozzájuk tartoznak azok az énekek, melyek az utolsó dolgokról: a halálról, ítéletről, mennyországról vagy pokolról elmélkednek.

Az ünnepekre való énekekből csupán a karácsonyi időkorre találunk néhányat.

Az énekeskönyv írója egyszerű székely ember lehetett. Az írás néhol kezdetleges, bizonytalan vonásai miatt majdnem olvashatatlan. De néha egyenes vonalú, rendesebb külső forma tárul elénk. Így gondolkodóba ejti a szemlélőt, hogy vajjon a 25. *a* lapon levő „Mely félelem s rettegés lesz az napon“ kezdetű, halálról és utolsó ítéletről szóló ének szép, gondos írását ugyanaz a kéz végezte-e, mint az 56—59. lapig terjedő énekekét. Az írás vonásainak nagyjában való megegyezése mellett is valószínű, hogy a másolásban többen vettek részt.

A gyűjtő mindenestre az említett Mihál Wolfgangus volt, ki nevét több helyen feljegyezte. Már a gyűjtemény börtábláján ott van a Mihál Farkas név; másutt a latinos Wolfgangust használja. De nemcsak nevét találjuk meg, hanem világosan megmondja azt is, hogy az éneket ő írta. Az 52. *b* lapon „Gloria laus et honor“ kezdetű ének után található: Anno Domini 1678. Wolfgangus Mihál scripsit; a 145. levélen pedig A. Domini 1680. per me Michaellem Wolfgangus bejegyzés van.

A gyűjtemény korát illetőleg szintén több adatot találunk. Évszám van a 11. *b* lapon „Angyaloknak nagyságos asszonya után“ kezdetű ének után, 1693. A 20. *b* lapon „Üdvözlégyszép Szűz Mária“ *c.* ének után: Anno Domini 1690. esztendőben derék takarodás idején, derék nyárba Baressónál megverik az nimetet. Az erdélyi hadat Tököli az török tatárral együtt Teleki Mihály több német emberekkel együtt ott elviszi. Megtaláljuk még benne a következő évszámokat: 1687, 32. *b*; 1678, 52. *b*; 1677, 66. *b*; 1690, 71. *a*; 1691, 80. *a*; 1719, 96. *b*; 1683, 123. *b* l.

Ezek után ítélve, ha az 1719-et, mint valószínűleg későbbi bejegyzést, nem vesszük figyelembe, azt mondhatjuk, hogy a gyűjtemény 1677—1693-ig íratott össze. Az előbbi bejegyzés is mutatja, hogy írója egyszerű ember volt, ki az időt a mezei munka szerint méri, de érdeklődött a kor eseményei iránt is; áhitatos énekei közé beveszi azt, hogy talán mint heves kuruc többször lelki gyönyörűséggel olvashassa: „megverték a nimetet.“

Egykorú ezzel a M. N. Múzeum könyvtárának birtokában levő énekgyűjtemény, a Zsoltárok könyve.

Nyolcad alakú 490 levelet magában foglaló kötet. Nevének megfelelően, mert tartalmának legnagyobb részét zsoltárok teszik. Szent Dávidnak 150 zsoltárán kívül megtaláljuk a következő énekeket: Mózes éneke; Mózes más éneke, melyben kérik az igaz hitben és isteni félelemben és az keresz-

tényi életben végig való megmaradás; Szent Anna éneke; Isaiás próféta éneke; Ezekiel éneke; A három ifjak éneke; Habakuk éneke; Boldogasszony éneke; Zakariás és Simeon éneke.

Az író kéziratos források után másolta énekeit, de kilétéről hallgat. Korára vonatkozólag már nyujt felvilágosítást, amennyiben az egykorú, kijavított kötési táblán az 1678. év bejegyzését látjuk. A zsoltárok hangjegy nélkül irattak.

Kévésbbé tartom fontosaknak azokat a gyűjteményeket, melyek a nyomtatott énekeskönyvek elterjedése után keletkezvén, új énekeket alig foglalnak magukban, hanem nagyrészt a nyomtatottakból való másolatok, vagy kinyomatás czéljából összegyűjtött énekek. Ilyenek a budapesti egyetemi könyvtárban levő Magyar Concionale s egy másik, a Contionale et Passionale Hungaricum. Ezek már szorosan a szertartási szükséglet kielégítését célozták.

A Magyar Concionale a 17. század végén és a 18. század elején összeirt 4-ed rétű énekes. Külsőleg jó állapotban maradt fenn, de néhány helyen csonka.

Az énekek első szakát hangjeggyel adja az író, azonban ez több helyen hiányzik s helye rendetlen írással bejegyzett, elmélkedésre szánt mondatokkal vagy más kezdetleges írású, érthetetlen bejegyzésekkel van pótolva. Bogisich Mihály erre vonatkozólag azt mondja, hogy az iskolamester (kinek a gyűjteményt tulajdonítja) a könyvet bizonyosan az asztalon hevertette s családjának egyik nagyreményű sarja, kis gyermeke, rossz tollal, rozsdás tintával az énekek közt fennmaradt téren írógyakorlatokat tartott.¹⁾

Abból is látszik, hogy avatatlan kezekben forgott, hogy egyes levelei szakadozottak, az énekek rovására néha egy-egy levél fele hiányzik. Az énekeskönyv már inkább a szorosan vett szertartási szükségleteket akarta kielégíteni. Ez meglátszik beosztásán és tartalmán is. Mindamellet a mise-énekek még nem mindig teljeseek. Újesztendőre és vizkeresztre már van Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus és Agnus Dei.

Az elején mindjárt csonka gyűjtemény (két levél hiányzik) ádentra való énekekkel kezdődik; ezután nagyjában követi az időrendi, de tempore beosztást.

A 19—44. levélig terjedő karácsonyi énekek közé a helytelen elrendezés vagy a könyvkötő összezavarása miatt más énekek is kerülnek. Újévre, 22. l. Ádentra, 26. l.

Közöttük sok szép régi és új ének van. Pl. új karácsonyi ének:

¹⁾ Magyar egyházi népénekek a 18. századból.

Szép violácska, kedves rózsácska,
 Szerelmes, kisdéd, szép Jézuska,
 Ki most születél, emberré lettél,
 Örömet nekünk készítetél.
 Vigasztald meg nemzetünket,
 Foglald hozzád mi szívünket,
 Vedd kedvesen ez dicséretünket.

A karácsonyi énekek után nagyobb számmal vannak Jézus kinszenvedéséről és haláláról szólók, majd egymásután következnek a husvétii, Jézus mennybemenetelére, pünkösdre, Szentháromságról s végül tizenegy levélen a közönséges időre és vasárnapokra való énekek. Az utóbbiak Szűz Máriáról és az oltáriszentségről szóló énekeket foglalják magukban. A végén levő, szentekről szóló énekek közül néhány más kézzel, már valószínűleg a 18. században íratott a gyűjteménybe. Szent Miklóshoz intézett ének után a rendes énekek sora megszakad; utána hiányos a kézirat, mert a 42 lapra terjedő passió eleje nincs meg. A passió után van Jeremiás siralma tiz lapon s végül Cantus in processione B. Mariae Virginis Purificatae.

A gyűjteményben levő 173 ének legnagyobb része magyar, akad néhány latin szövegű s egy-két vegyes ének is. Ez utóbbiak közül adventra való:

Redemptoris mater
 Óh, szépséges Szűz Mária,
 Porta tu per via
 Mennyek fényes kapuja,
 Egek csillaga, lelkünk záloga . . . stb.

Az író kilétét nem árulja el. Más kézzel irt darabokat is találunk ugyan benne, de mivel az egészen végighúzódik egy másoló tolla, jogosan tulajdonítjuk annak, bárki volt is. Az erre vonatkozó bejegyzések nem világosítanak fel bennünket. Nevet, nem számítva a majdnem minden lapon előforduló érthetetlen írás kezdetleges vonásait, két helyen találunk. A 47. lapon egy karácsonyi ének után: Geller János nekem kedves anyám, olvasható. Az nem nyújt semmi felvilágosítást. A másik bejegyzés szintén nem mond semmit, amennyiben csak írásgyakorlatból vagy valami magánügyben történhetett. Szent Benedekről való ének után ugyanis egyszerű írással ez olvasható: Admodum Reverendo in Patri Christo gn. München e societate Jesu Sacerdoti 1758. Ez legfeljebb az énekeskönyv életére vethet világot, amennyiben egyik tulajdonosa lehetett jezsuita.

Éppen oly szegények korára vonatkozó bejegyzései is. Az előbbin kívül csak egy évszám található: 1721.; ez azonban az énekeskönyv végén van, melynek már írása is a 18. század elejére mutat.

A 17. század végéről vagy a 18. elejéről való a *Contionale et Passionale Hungaricum, Socitys Jesu, Residentia Turociensis*.

Bár írása után ítélve inkább a 18. század első feléből való, méltó a felemlítésre, mert úttörőnek tarthatjuk a latin szövegű mise-énekek teljes megmagyarosítása terén.

Ezt a célt magából az előszóból is kivehetjük, midőn az ismeretlen író, ki magát „author“-nak mondja, azt írja: „Sokak kívánságának, de egyuttal a közszükségletnek eleget teendő — a Kyriet, Gloriat és Credot — a nevezetesebb s nagyobb ünnepek s a közönséges idő számára magyar nyelven elkészítettem, ezekhez adván még sok egyéb újabb énekeket.“

A mise-énekek megmagyarosítását csakugyan nála találjuk először s az idézett szavakból azt következtethetjük, hogy az író Náray György „Lyra coelestis“-ét nem ismerte,¹⁾ de valószínű, hogy az énekek kinyomatása amannak megjelenése miatt maradt el, mert, hogy a nyomda számára állította össze az author, világosan jelzi.

Az énekgyűjtemény ivalakú, jó állapotban került a budapesti egyetemi könyvtárba a turóci jezsuiták könyvtárából. Úgy a hangjegyzírás, mint az énekek szövegének kiállítására gondos kézre mutat. A kéziratot maga a másoló felosztja két részre, mely szerint az első rész a különféle alkalomra készített énekeket tartalmazza időrendben, a másodikban pedig Krisztus szenvedésének a leírása van a nagy evangélista szerint.

Az első rész szorososan a de tempore beosztást követi. Adventi énekekkel kezdődik; ezek után a szép karácsonyi énekek sora a 11—39. lapig terjed. E rész énekei hangjukban követni akarják azt a könnyedséget, mely az öröm hangjával együtt szokott járni. Mily lendületes pl. a 32. lapon lévő „más új ének“ :

Zengedezzünk vig énekkel,
Dicsérvén Istent nyelvünkkel,
Hogy Krisztus Szűz Máriától
Született, mint szép virágtól.

Akkor nagy változás esett,
Éj naphoz hasonlónak lett,
Az angyalok sokasága
Énekelt vigadozva.

A nagyböjti és husvétii énekek csoportja a 39—46. lapig tart, melyeket a pünkösdi s az oltáriszentségről szóló énekek követnek. A boldogságos Szűzhöz és a szentekhez intézett énekek után az első részt a közönséges időkre való és halottas énekek csoportja zárja be.

¹⁾ Megjelent Nagyszombatban, 1695-ben.

III.

Hosszas készülődés után végre a 17. század második felében megindult a katolikus énekeskönyv-nyomatás is s néhány buzgó főpap, különösen Szelepcsényi György esztergomi érsek támogatása mellett egymást érték a kiadások. Illyés István a 17. század végén mégis panaszkodik, hogy kevés a nyomtatott ének.

Ha 1693-ban ily hangon beszél, mit szólunk a század első feléhez! Mi pótolta akkor a nyomtatott énekeket? A kézirati gyűjtemények. Mert ne gondoljuk, hogy a felsoroltakkal a 17. századi kéziratos énekeskönyvek ki vannak merítve. Korántsem. Igaz, hogy a folytonos használat sokat az utolsó foszlányokig elszagztatott, másokat meg az idő romboló hatalma tett tönkre, de azért, ha a figyelem nagyobb mértékben feléjük fordul, nem egy gyűjtemény kerülhet még napfényre.

Tagadhatatlan, hogy használták a katolikusok a protestáns énekeskönyveket is, hiszen azt maga Illyés István esztergomi kanonok világosan mondja, de saját énekkészletüknek azért meg kellett lenni. Ez minden bizonnyal meg is volt, habár a szükségletnek éppen nem megfelelő számban. Világosan jelzi ezt az 1651-iki Cantus Catholici kiadója, midőn azt mondja: „Egy néhány régi és új, deák és magyar énekek, a sok együgyűek közül egybeszedettek és kibocsáttatnak.“ Ime csak nehányat ad a sok közül, pedig majdnem 200 éneket találunk benne.

A Cantus Catholici előtt azonban fel kell még említeni egy imádságos könyvet, mely néhány éneket tartalmaz, melynek első kiadása 1629-ből való. Címe: A' Jézus szívét szerető szívek ájtatosságára, szíves képekkel kiabrázoltatott és azokról való elmélkedésekkel és imádságokkal megmagyaráztatott könyvecske.

Megjelenése körülményeit és szerzőjének kilétét elmondja a pozsonyi könyvnyomtató, ki a második, 1642-ben Pozsonyban megjelent kiadást nyomtatta. Itt említi, hogy „elmélkedéseket és imádságokat szerzett egy lelki tanító magyarországi nádorispán uram ő nga udvarában nem egyéb okért, hanem csak a maga ájtatosságáért, melyeket látván és megkedvelvén a ngod (Nemzetes és nagyságos Kapi Klára asszonynak van ajánlva) hitves urának néhai szerelmetes huga, a nemzetes és ngos gróf Bedegi Nyári Krisztina asszony, a tekintetes ngos gróf, Galantai Eszterházi Miklósnak, magyarországi nádorispán urunknak szerelmes házastársa, mind a maga ájtatosságára, mind egyéb ájtatos és istenfélő személyek kérésére kinyomattatott volt Bécsben közel tizenkét esztendővel ezelőtt Ferentzfi Lőrincz által.“

Ezután megjegyzi, hogy, mivel az első kiadás elfogyott, „noha akkor nem keveset nyomtattatott,“ nga újra kinyomatta.

A 8-ad rétü, elég jó állapotban fennmaradt imádságos könyv a M. T. Akadémia könyvtárának tulajdona. (O. 124.) Közelebről azért érdekel ben-

nünket, mert „a vége felé egy-nehány régi szép himnuszok vannak, melyeket némely ájtatos emberek deákból magyarra fordítottak.“

Az első 6 számozatlan levél után elmélkedések vannak (számszerint 20) a 171. lapig, a második felében (172—260. l.) himnuszok. Összesen 19 éneket tartalmaz s bár a könyv végén csonka, valószínű, hogy az énekek száma teljes, csupán az utolsó, a Szűzek napjára való ének hiányos. A füzésből ugyanis megállapíthatjuk, hogy az utolsó ívből hiányzik egy levél. Az a körülmény pedig, hogy az utolsó ív két levelén a többihez képest aránytalan kis betűk vannak s ezek is összetömve, arra enged következtetni, hogy a könyvnyomtató csak azért szedte kisebb betűkkel, tömöttebb sorokban a két utolsó lapot, hogy az ének kiférjen s ne kelljen neki új ívet kezdeni.

A könyv szerzője Hajnal Mátyás jezsuita, ki, mint Eszterházi Miklós nádor udvari papja, befolyását arra használta, hogy egyházának használjon s a három kiadásban (Bécs 1629., Pozsony 1642., Bécs 1644.) is megjelent imakönyvével, a szép elmélkedésekkel és énekekkel a buzgóságot emelje.

Az 1651. évben végre megkezdődött a nyomtatott rendes énekeskönyvek kiadása, melyek közül az elsőnek a címe:

Régi és Új Deák és magyar Ajtatos Egyházi Énekek és Litániák, kikkel a' Keresztényének esztendő által való Templomi Solennitasokban, Processiókban és egyéb ájtatosságokban szoktak élni: Most ujonnan egybe szedettek és a Keresztényeknek Lelki épületekre és vigasztalásukra kibocsáttattak. Anno MDCLI.

A könyv szerzője ismeretlen, csak valószínűség szerint tulajdonítják némelyek Ragyóczy Péter egri kanonoknak. A gyűjtő egyúttal új énekeket is írt, mint maga mondja: „hos hymnos partim conscripsi, partim apiculas imitatus, ea qua potui sollertia, conquisivi.“ (Ezen himnuszokat részint magam irtam, részint a méheket utánozva a tőlem telhető gonddal összegyűjtöttem.)

Kisdi Benedek, egri püspök költségén jelent meg, a kinek ajánlva van: „Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Domino Benedicto Kisdi Episcopo Agriensi, Comitatum Heves et utriusque Szolnok perpetuo et supremo Comiti . . .“ stb.

A budapesti egyetemi könyvtárban levő példány a turóci jezsuitáké volt, mint a címlapon található bejegyzés mutatja.

A 4-ed rétü, jó karban fennmaradt énekeskönyv 269 lapra terjed. Elöl 6 számozatalan lapon ajánlás és előszó, a végén levő 7 számozatlan lapon pedig betűrendes tárgymutató van.

Beosztása: Adventi énekek 1—8. lapig; karácsonyi énekek (9—42. l.); újesztendőre és vízkeresztre (42—45. l.); nagybőjtire való énekek (47—69. l.); husvéti énekek (70—79. l.); Úr mennybemeneteli napjára (80. l.); pünködsdi énekek (81—87. l.)

Ezek után következnek az oltáriszentségről (87—97. l.), a boldogságos Szűz Máriáról (106—137. l.) és a szentekről való énekek. Van még benne 8 psalmus, litániák: processiókra, az oltáriszentségről, mindenszentek litániája, Boldogasszonyról és a megholt hivekről s végül halotti énekek.

Az énekek legnagyobb része meg van már a kéziratos gyűjteményekben, újat alig találunk benne.

A Cantus Catholicinak egy másik, már jóval bővebb kiadása 1674-ben jelent meg Kassán, melynek teljes címe:

CANTUS CATHOLICI
LATINO - HUNGARICI
IN LUCEM DATI
AUTHORITATE ET LIBERALITATE
ILLUSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI D. D.
FRANCISCI LEONARDI
SZEGEDI
EPISCOPI AGRIENSIS.

Az
Méltóságos egri Püspök Urunk Ónagysága
akarattyaából és bőv-kezü adakozásából
kibocsáttatott

Magyar és Deák
Keresztyéni Catholicus Énekek
Istennek nagyobb dicsőségére és Magyar-
ország lelki vigasztalására.

Cassoviae,
Typis academicis, Soc. Jesu : per Francis-
cum Lubovienski et Gregorium Pilgram.
An. 1674.

A gazdag tartalom és szép dallamok méltán előtérbe állítják az 1651-iki fölött. Ezen nem is csodálkozhatunk, mert míg az a kezdet nehézségeivel küzdve csak hosszú halogatás után jelenhetett meg, ez előtt már rendezett énekkészlet állott, melyet csak ki kellett bővitenie.

Azonkívül mindinkább belátják az énekeskönyvek nagy fontosságát. A könyv kiadója az ajánlásban maga beismeri, hogy a reformáció hiveit, vagy legalább egyrészét „a Római Szent Hittől az éneklés-béli zengésnek édesgetése vonta vala el.“

A nagy terjedelmű 560 lapot magában foglaló könyvben a mise-énekek külön részével együtt mintegy 553 éneket és hat litániát találunk. A beosztás itt is időrendben az egymás után következő ünnepkörök szerint van.

Az egyes alkalmakra való énekek lapszám szerint a következő terjedelemben foglalnak helyet: Adventi énekek 1—42. l. Karácsonyi énekek 43—139. l. Újesztendőre való énekek 139—157. l. Vizkereszt napjára való énekek 157—164. l. Vizkereszt utánra való énekek 164—216. l. Farsangos napokra való énekek 216—249. l. Nagyböjtre való énekek 249—331. l. Husvétra való énekek 331—358. l. Úr mennybemenetele avagy áldozó napján való énekek 359—367. l. Pünkösdi énekek 368—381. l. Szentháromságról való énekek 382—392. Úrnapjára, avagy az oltáriszentségről való énekek 393—433. l. Közönséges időre és vasárnapokra való énekek 434—456. l. Boldogasszonyról való énekek 457—495. l. A szent angyalokról 495—497. l. A dicsőült szentekről 497—536. l. A megholtakról való énekek 537—547. l. Litániák 548—560. l.

Az énekeknek egy ötödrésze latin szövegű, ezenkívül vagy 15 vegyes, azaz latin-magyar van benne. Mind az adventi, mind a karácsonyi énekek keretében jóval többet találunk, mint az 1651-iki Kisdi-féle énekeskönyvben. Adventra van 34, karácsonyra 77 ének. Nagy számban van még nagyböjtre és a dicsőült szentekről szóló részben. Számra nézve előtérben vannak még az oltáriszentségről és a Boldogasszonyról való énekek, bár ez utóbbi részben sok szép Mária-ének hiányzik, a mi az 1651-iki kiadásban megvan.

Az énekeskönyvet kiadói Szegedi Ferencnek ajánlották: „Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Episcopo Agriensi D. Francisco Leonardo Szegedi,“ kinek az antireformáció terén kétség kívül nagy érdemei vannak. Az ajánlásban a nyomtatók mint pátrónusokat említik, kinek bőkezűsége folytán a könyv megjelenhetett. Sőt a püspök némi utasításokat is adhatott, mint az az előszóból kitűnik, hol azt mondják a könyvnyomtatók, hogy teljesítették pártfogójuk abbéli óhajtását, „hogy az ének verseit elől mondván egy avagy két kántor, viszont mondják a többiek is utánna: kívánván Isteni buzgóságából Ngd. Szt. Ágostonnal, hogy az éneklő szép zengéssel az Istennek igazsága mintegy beléjek olvadjon az emberekbe.“ A vallásos püspök térítői tevékenységében nagy szolgálatot tehettek az énekek, melyek a szívhez szólva, felemelik az embert s „az igazságnak fontosságát az éneklés szárnyaival édesdedben röpitik az elhült elmékbe.“

Midőn a jég már meg volt törve, midőn a főpapok nemes buzgalma c téren magára vállalta a nyomtatás és kiadás nagy költségeit, majdnem minden évben jelent meg egy-egy énekeskönyv. Szegedi könyve már a reformáció által meghódított területen, Kassán, jelent meg 1674-ben. A következő évben pedig ismét Nagyszombatban a régi címmel egy új énekeskönyv látott napvilágot Szelepcsényi György esztergomi érsek költségén, a kinek a szerző a könyvet ajánlotta.

Cime megegyezik az 1651-iki Cantus Catholiciével, kivéve azt a részt,

melyben azt írja, hogy „Most ujonnan, más több szép énekekkel megszaporrítottak és a Keresztyéneknek Lelki épületekre és vigasztalásokra ki-bocsátattak. 1675-ben nyomtatott N.-Szombatban Academiai Betűkkel.

Ennek előszavában is megtaláljuk a szokásos figyelmeztetést:

„Úgy énekeljen a' Keresztyén Énekes, hogy ne csak az ének-szó tessék az éneklésben; de kivált-képpen az éneken foglalt szónak értelme, kire inkább vigyázzon: Hogy a' gonosz lélek, ki Saulba volt, el-ki vettessék azokból, kiket hasonlóképpen megszállott.“

Külsőleg is hasonlít az első kiadáshoz. A szintén 4-ed rétű, jó karban levő énekeskönyv a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának tulajdona.

A 297 lapon mintegy 230 éneket tartalmaz (9 számozatlan levél) a következő beosztással: Adventra való énekek 11; Karácsonyi énekek 63; Új esztendőre való énekek 13; Vizkereszt napjára 4; Farsang napokra, Az világi hívásgrul 7; Nagyböjtre való énekek 21; Husvétii énekek 12; Úr menybemenetele napjára 3; Pünkösdi énekek 9; A Szentháromságról 11; Közönséges időkre és vasárnapokra 10; Szent Dávid prophéta poenitentia-tartó soltári 11; A' négy végső dolgokrul 11; Ünnepnapokra való énekek, A Boldogságos Szűz Máriáruul 25; A' több dicsőült szentekruul 14; Processiókra való különféle litániák 6.

Ez énekek között kevés új van, a már előbbi gyűjteményekből ismert latin himnuszok és fordításaik felváltva foglalnak helyet. Leginkább kiemelkednek ebben is a Mária-énekek, melyek úgy számuknál, mint minőségüknél fogva az énekeskönyv diszét teszik.

Szelepcsényi könyvében nem annyira a szertartásos, mint inkább a népénekek vannak többségben, azért néha oly hanggal találkozunk, mely nem illik a többi énekek magasztosságához. Pl. a véghetetlen örökkévalóságról szóló éneken, midőn a tisztító tűz nagyságát festi, nagyon is köznapi hasonlatokkal akarja a borzalmat felkelteni.

1675-ből egy másik könyvünk is van, mely énekeket foglal magában: Páduai Szent Antal Solosmája, melynek első kiadása 1662-ben Nagyszombatban, második Szabó Károly szerint 1673-ban Kassán, a harmadik 1675-ben Nagyszombatban jelent meg. Ez utóbbi megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban és a budapesti egyetemi könyvtárban. Teljes címe: „Páduai Szent Antal Solosmája, Életének és Csuda Tételeinek rövid sommában foglaltatott leírásával, sok szép imádságokkal És soltárokkal ugyanazon Szent Antalhoz, és A Boldogságos Szűz Máriához. Ezelőtt tizenkét esztendővel Deákbul Magyarra fordítottat és most ujonnan kinyomtatott 1675.

Boka Anna Asszonynek Galanthai Eszterházy Farkas özvegyének van ajánlva.

Az egész 12-ed rétű, 233 lapra terjedő (elől 3 számozatlan levél) kis imádságos könyv. Imádságokat, officiumokat foglal magában. Minden officium

előtt egy kép van, alatta 6 sorra terjedő ének. Néhány prózai zsoltár s egy, már lendületesebb himnusz van benne Szent Antalról.

A legterjedelmesebb 17. századi katolikus énekeskönyv a csiksomlyói ferencrendiek nyomdájából került ki. *Cantionale Catholicum*, Régi és Új Deák és Magyar Áitatos Egyházi Énekek, Dicséretok, Soltárok, és Litániák: Kikkel a' keresztyének Esztendő által való Templomi solennitásokban, Processiókban, és egyéb aitatosságokban szoktanak élni. Halottas Teme-téskor való és a négy utolsó dolgokról emlékeztető Énekekkel együtt. Most ujonnan nagy szorgalmatossággal egybe-szedettek, meg-jobbítottak, és a' keresztyének épületire, s' lelki-vigasztalásokra ki-bocsáttattak. A' Szent Ferencz Szerzetiben levő Kájoni P. Frater János által. Superiorum permissu. A' Csiki kalastromban, Nyomtatattott Cassai András által 1676-ban.

Ajánlva van: A' Tek. Nemes és Nemzetes Csicsó-Kereszturi Torma István Uramnak, Nemes Belső-Szolnok-vármegyének egyik Fő-Ispánnyának stb.

Kájoni a zenében való járatossága folytán kedvelte az egyházi énekeket is s ez a buzgalma ösztönözte arra, hogy az ismert s az istenitiszteletnél használt himnuszokat összegyűjtse. Forrásaira vonatkozólag Erdélyi Pál a Jancsó Benedek-kódexről szólván, azt mondja: „Nem járunk távol az igazságtól, ha úgy gondoljuk, hogy Kájoni ilyen kézirati kötetekből compilálta össze a maga gyűjteményét, mely az erdélyi katolikusok életében kiemelkedő volt.“ Ez a helyi viszonyok bizonyítéka mellett annál is inkább valószínű lehet, mert találni benne és a Jancsó Benedek-kódexben egészen megfelelő énekeket.

Kájoni énekeskönyve 1676-ban jelent meg, ezt megelőzőleg van neki egy kézirati gyűjteménye 1650-ből. A *Cantionale Catholicum* példányai csak újabban kerültek elő: egy a csiki klastromban, másik az esztergomi primási könyvtárban. Sándor István és Szabó Károly egy másik, 1681-iki Balás Ágoston által való kiadásról is tesznek említést, mely szerint Kájoninak Csiksomlyóról való távozása után szerzetes társát, Balás Ágostont, bizták meg a könyv kiadásával. Ő rendezte az 1719-iki kiadást is, mely Mártonffi György erdélyi püspök költségén jelent meg Csiksomlyón a ferencziek nyomdájában.

Csak ez utóbbit volt alkalmam átvizsgálni. Ebben „mint primus collector“ Kájoni említették s Balás Ágoston csak mint emendator szerepel.

Úgy a címlapon, mint az ajánlásban hangsúlyozza, hogy Kájoni énekeskönyve „most másodsor“ jelenik meg és pedig „A Méltóságos és Nagyságos Mártonffi György Karcz-falvi Zászlós Úr, és Erdélyi Püspök N. Fehér-vármegye Fő-Ispánnya, Fölséges Regium-gubernumbeli egyik Tanácsos etc. Istenes költségével kinyomtatattott. Mellyet ez előtt, Seraficus Sz. Ferencz Szerzetből való Pater F. Kájoni János szorgalmas munkával egyben-szedett volt.

Tehát Kájoninak a munkáját adta „fogyatkozásukból megjobbítottván és némely Deák s' Magyar énekek kihagyattatván.“

Azt hiszem, elég világosan nyilatkozik itt az átdolgozó arra nézve, hogy ő Kájoninak a gyűjteményét eddig még nem adta ki. Erről ugyanis egy szóval sem tesz említést, másodszor meg határozottan állítja, hogy Kájoni könyve most másodszor nyomtatott ki. Az eredetire mondja, hogy megjobbította, Kájoni eredeti énekeskönyvét védelmezi a némelyektől reáfogott herezis ellen. Téves tehát az az állítás, hogy a Sándor István által feljegyzett *Cantionale Catholicum* 1681-iki kiadását Kájoni után adta volna Balás Ágoston. Ha el is fogadnók, hogy Balás a „másodszor“ szót úgy értette, hogy ő másodszor adta ki Kájoni könyvét, ebben az esetben is megfektetlen maradna egy tétel. Toldy Ferencz s Szabó Károly ugyanis a *Cantionale Catholicum*-nak egy 1685-iki szintén Balás által történt kiadásáról is tesznek említést s ezt Erdélyi Pál is felvette könyvészetébe. Ez sem lehetett más Kájoni énekeskönyvének egy kiadásánál. Így már e szerint az 1719-iki kiadásnak harmadiknak kellene lenni, amire pedig világosan rácafol a kiadó. Az említett kiadások tehát, ha léteznek, nem lehetnek Kájoni könyvének Balás Ágoston által eszközölt kiadásai, hanem eredetileg összeállított gyűjtemények.

Maga az énekeskönyv kétségkívül legterjedelmesebb e nemben. Elöl 10 s a végén 19 számozatlan lapot levonva az éneket tartalmazó anyag 705 oldalra terjed s 700-nál több ének van benne. Dallamot egyhez sem ad a szerző, sőt egyik-másik új éneknél a szokásos dallam jelzést: „ad notam“ is elhagyja.

Az első tíz számozatlan lapon a kiadásra való felszólítás, ajánlás, a felsőbb egyházi hatóság engedélye, előszó az olvasóhoz, az éneklés szabályai és scala musicalis van, a végén betűrendes tárgymutató.

Az énekeskönyv 3 részre oszlik: Az első (1—432. l.) az énekeskönyvek szokásos beosztását követi, kezdve az ádventi énekekkel. Különösen kiemelkednek itt a szép himnuszok s a magasztos röptű Mária-énekek.

A második rész (433—529. l.) *Cantus de tempore* címmel különféle énekeket tartalmaz misére, alkalmi énekeket és zsoltárokat; majdnem a teljes psalteriumot.

A harmadik rész pedig (550—705. l.) halotti énekeket, processiókra való litániákat foglal magában.

Ezekben a régi énekek mellett számos újat találunk annak bizonyosságul, hogy az egyházi lira sohasem szünetelt s ha rátermettség nem is, a vallásos ihlet mindig szült költőket, kik, ha nem lettek is az irodalomtörténetben halhatatlanok, koruk vallásos egyéneit bizonyára kielégítették.

A zsoltárok 1693-ig rendszertelenül, a többi énekek közt jelentek meg. A gyűjtő felvette azokat, melyeknek szükségét érezte, melyekkel bűnbánatot

vagy a szomorú állapotok fölött való fájdalját akarta kifejezni. A protestánsok nagyobb gondot fordítottak a zsoltárookra, melyek Molnár Albert változatos fordításával és szép dallamaival elterjedtek. Ez a körülmény indította a 17. század végén a katolicizmus egyik buzgó tagját, Illyés Istvánt, hogy a zsoltárokat összegyűjtve kiadja.

Könyvének címe: Soltári Énekek A' Magyar Anyaszentegyház vigasztalására És Halottas Énekek A' Szomorú Temetések alkalmatosságára, Hozzáadatván röviden A jól meg-haláshoz való készület.

Az első rész tehát zsoltári énekeket foglal magában „Melyek A' Magyar Anyaszentegyház vigasztalására, nagy Szorgalmatossággal a' Szent Biblia Betűjéhez, inkább, mint azelőtt alkalmaztatván, most ujonnan kibocsáttattak, Illyés István Szent Tamási Praepost, és Esztergomi Canonok által.“

Nyomtatta Nagy-Szombatban, az Academia betűkkel Herman János 1693. Esztendőben.

A zsoltárkönyv 8-ad rét, az első rész az elől levő 8 számozatlan levélen kívül 160 lapra terjed. Öt lapon van az ajánlás Méltóságos Fő-Papi Fejedelmnek, Szécseni Györgynek.

A keresztény olvasónak szóló levélben az éneklést mint Istent dicséző eszközt emeli ki s ezek közül is különösen a zsoltárokat. „Hasznát az áitatos Éneklésnek rövid szóval jelenti ama' közmondás: Qui cantat, bis orat: A' ki énekel, mintha kétszer imádkoznék: Mert maga is az által áhitatosságra indittatik; Mások is annak hallására, lelki buzgóságra szivekben fel-gerjednek.“

Ezután következik Dávid 150 zsoltára, melyeknek hangja még mindig beillett a korba, hisz a politikai és vallási viszályok most sem szüneteltek. A jeremiádok fájdalmas hangja jól eső enyhülést nyújtott a sajtó sziveknek. A zsoltárookban pedig meg van a hit, remény és szeretet, a bizalom és vigasztalás, a bűnbánat és könyörgés, a hálaadás és Isten dicsőítésének hangja. A szentatyák azt mondják, hogy a zsoltárok könyve „az isteni igazságoknak igen bő forrása, minden erkölcsi tanítás összessége, az életnek általános és kimerithetlen kincse, gyönyörű ékesszólás által gyógyító szer, mennyei kenettel fűszerezett költészet, igen alkalmas a lelki sebek enyhítésére.“

Igen sok van ezek között, melyek hazai viszonyokra alkalmazva mintegy nemzeti értéket nyertek. A dallamra vonatkozólag azt írja Illyés István: „Nótájukat, a mint tudtam, mindinkább megtartottam.“

Dallamuknál sokszor hivatkozik régibb Cantinoalékra, különösen a Cantus Catholici 1675-iki kiadására.

Az a megható, fájdalmas hang, mellyel az ószövetségi király bűnössége tudatában Istenhez fordul, a bocsánatért való könyörgés, a jó ügy sikerében való bizalom, Istennek dicsőítése egybekötve a bús dallamokkal soha-

sem téveszthették el hatásukat. Az istentelen embert megrendítik, a közönyöst gondolkozásra készítik, a buzgót pedig Istenhez emelik.

A zsoltárok a 150. lapig terjednek, azután még az első részhez, (160. lapig) „hog az árkosnak némely levelei üresen ne maradjanak: e' következő énekek hozzáadattak“: 1. A három ifjak éneke babyloniai tüzes kemenzében. 2. Háborús időre való ének. 3. Ostorozás idején. 4. Pestis idején, B. Asszonyhoz: Stella Caeli extirpavit fordítása. 5. Világi szorgalmatosságok ellen. Éhség idején is mondhatni. 6. Penitenciatarto ének. Az ötvenedik zsoltárból. Könyörülj Istenem én bűnös lelkeken stb. 7. Reggeli ének: Jam lucis orto sidere. Nóta: Mivel már be estvéyedett stb. Cantus C. 1675, 144. l. Végül 8. Estvéli ének azon nótára, mint a reggeli ének.

A második részben halottas énekek vannak, melyek a szomorú temetések alkalmatosságára, egybe-szedettek, és meg-jobbittatván most ujonnan ki-bocsáttattak Illyés István Szent Thamas Praepost és Esztergomi Canonok által. Nyomtatott Nagy-Szombatban, Az Academiai Bötükkal Friedl János által 1693.

Tehát más végezte a nyomtatást, mint az első részben. Terjedelemben ez a rész is vetekedik az előbbivel. 176 lapot foglal magában, melyből 9 esik a keresztény olvasónak szóló levélre, melyben a halottakért való áldozat hasznáról elmélkedik. A halotti torról azt mondja, hogy mint a halott lelki üdvéért való alamizsnálkodás már régi idő óta szokásban volt a keresztényeknél. A gyűjtemény vagy 60 halotti éneket foglal magában. Van ezek között: A halál eredetéről (12. l.), Az halál szomorítása ellen vigasztaltunk (17. l.). Elmélkedik az emberi élet rövidségéről: Ollyan mint az álom embernek élete, És mint virágoznak a füvek reggelre, De csak hamar ismét fonnyadnak estvére. Szól az emberi élet nyomorúságairól és küzdelmeiről. Majd búcsú és temetési énekeket közöl rang, sor és nem szerint. A 83. lapon találjuk a ma is általánosan használt halotti éneket: Oh édes Megváltóm ne nézd bűneimet.

A harmadik részben, a „jól meghaláshoz való készület“-ben a 4. utolsó dologról: halálról, itéletről, pokolról és mennyországról elmélkedik, kiindulván a szentírásnak azon mondatából: Statutum est hominibus semel mori [Hebr. 9. v. 27.] „Elvégezve vagyom, hogy az emberek egyszer meghallyanak.“

Bár a következő század elejére esnek, megemlíthetjük itt Illyés András működését, ki mint erdélyi püspök két énekeskönyvet adott ki. Az egyik „Jóra intő Énekeské Igazság ellen tusakodó gonosz emberek ellen, Igazság szerető hiveknek vigasztalására.“ 1702-ben jelent meg. A másikat Nagy-szombatban nyomatták 1703-ban. Ennek címe „Régi és új Énekek és Isteni Dicsiretek.“ Mindkettőben, de különösen az elsőben erős hangú, polemikus énekek vannak, melyeket Illyés András a protestánsok ellen való elkesere-

désében irt, mivel az elfoglalt erdélyi püspöki székből el kellett távoznia. Siralmas lamentációknak mondhatók ezek, melyeknek célját maga a szerző mondja meg:

Sok verseket imé irtam:
Deákat, magyart csináltam,
Mellyekkel arra czéloztam,
Atyámfiait tanítsam.

Mindkettő meg van a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.

A 17. század végéről, közelebbről 1695-ből való Náray György énekeskönyve, melynek címe: *Lyra Coelestis Suavi Concordia Divinas laudes personans Hominumque animos A Terrenis Ad Coelestia avocans Elaborata, et juxta Musicales Notas in Harmoniam adoptata.*

Nuncque primo Typis edita: Opera et Studio Admodum Reverendi Domini Georgii Náray Archidiaconi Zoliensis, Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis Canonici, Seminarii S. Stephani Regis Ungariae Praefecti. Superiorum permissu.

Tyrnaviae Typus Academicis, per Joannem Andream Hermann. Anno MDCXCV.

A 4-ed rétű énekes három első lapján az ajánlás van: *Eminentissimo ac Excelsissimo Principi Domino Domino Leopoldi A. Kolonics S. R. E. Praesbytero Cardinali, Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis Archi-Episcopo etc.* Ezután 7 lapra terjedő latin előszó: proemium van, melyben a zene szépségéről, hasznáról, annak vidámitó voltáról szól. Felállítja a zene élvezetének és a helyes éneklésnek kellékeit; amarról elragadtatással ír.

A 237 lapra terjedő latin és magyar énekeket magában foglaló énekeskönyv beosztása a következő.

Reggeli énekek (1—14. l.), Ádventi énekek (14—24. l.), Karácsonyi énekek (24—35. l.), Farsang napokra (35—37. l.), Nagyböjtre való énekek (57—69. l.), Husvétii énekek (70—80. l.), Pünkösdi énekek (79—87. l.), Más nagy ünnepekre sz. miséhez való énekek (87—95. l.), Kyrie, Gloria, Credó etc. Pro Dominicis per annum, Szentháromságról való énekek, Boldogságos Szűz Máriáról való énekek (107—113. l.), A több dicsőült szentekről (135—168. l.), Processiókra való különféle litániák (169—183. l.), Vesperae in Dominicis et festis diebus per annum (186—215. l.), Az appendixben pedig *De sacerdotibus, De solitudine, De monachis, De patientia* czimű énekek vannak.

A reggeli 11 ének között van a *Miatyánkon, Ave Márian, Hiszekegyen, Isten tizparancsolatán kívül 5 Catechesis, Cantio pro pueris.*

Nagy számmal találhatók benne a nemzeti szentekről szóló énekek, bár ezek inkább epikus tartalmúak, a szentek életének és csodatetteinek gyarló versekben való elmondásai.

Ez énekeskönyv nem annyira gazdag tartalmáért érdekes, mint inkább az énekek válogatott voltánál és szép dallamainál fogva. De figyelemreméltók azért is, mert — a mint a szerző előszavában mondja — az énekek nagyobb részét, körülbelül százat, maga írta s ő maga látta el dallammal is.

Úgy ezen, mint a többi gyűjteményben levő énekek közt vannak olyanok, melyek századokon át használtatva a vallásos ember lelki szükségleteit mindig kielégítették s a magyar művelődés-történetirő büszkén jegyezheti fel, hogy igen sok egyházi énekünk van, melyek úgy dallam, mint külső szerkezet terén most, három század multán is megállják helyüket; mint akkor, most is reményt, vigasztalást csepegtetnek a vallásos szivekbe.

Kövesi Lajos.

II.

Tanári kar.*1. Rendes tantárgyak tanárai.*

Dr. Tóth György, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendi kormánytanácsos, rendes tanár, a főgymnasium igazgatója, a kecskeméti róm. kath. egyháztanácsnak, a főgymnasiumi bizottságnak és Kecskemét th. város törvényhatósági bizottságának tagja, a kegyes-tanítórendi társház főnöke; tanította a bölcséleti előtant a VIII. osztályban, hetenkint 3 órában. Tanárkodásának évszáma: 29.

Arányi Ágost, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a K. M. Természettudományi Társaságnak rendes tagja, főgymnasiumi hitszónok; tanította a hittant az V., VI., VII. és VIII., a német nyelvet a III., IV. és V. osztályban, hetenkint 18 órában. Tanárkodásának évszáma: 32.

Dezső Lajos, világi, rendes tornatanár, a tornaszerek őre, tanította a tornázást az I—VIII. osztályban, hetenkint 14 órában; a játék-délutánok vezetője és felügyelője. Tanárkodásának évszáma: 14.

Hannig István, kegyes-tanítórendi áldozópap, tanár, a természetrajzi szertár gondozója; tanította a földrajzot a III., a természetrajzot az I., II., IV., V. és VI., a rajzoló mértant az I. osztályban, hetenkint 18 órában. Tanárkodásának évszáma: 6.

Járvás Mihály, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a Magyar Történelmi Társulat rendes tagja, a földrajzi szertár gondozója, az V. osztály főnöke; tanította a történelmet a IV., V., VI. és VIII., a földrajzot az I. és II. osztályban, hetenkint 18 órában. Tanárkodásának évszáma: 29.

Kövesi Lajos, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a Szent-István-Társulat rendes tagja, az Önképző-kör vezető tanára, a VI. osztály főnöke; tanította a hittant a III., a magyar nyelvet a IV., VII. és VIII., a latin nyelvet a VI. osztályban, hetenkint 17 órában. Tanárkodásának évszáma: 3.

Molnár Kálmán, kegyes-tanítórendi áldozópap, tanár, a tanári könyvtár s a képtár és történelmi múzeum gondozója, a IV. osztály főnöke;

tanította a latin nyelvet a IV. és V., a történelmet a III. és VII. osztályban, hetenkint 18 órában. Tanárkodásának évszáma: 4.

Mondik Pál, kegyes-tanítórendi áldozópap, tanár, a Budapesti Philológiai Társaság rendes tagja, a philológiai múzeum öre, a VIII. osztály főnöke; tanította a latin nyelvet a VIII., a görög nyelvet a VI., VII. és VIII. osztályban, hetenkint 18 órában. Tanárkodásának évszáma: 14.

Német Károly, kegyes-tanítórendi áldozópap, tanár, a Szent-István-Társulat, a Budapesti Philológiai Társaság és az Országos Tanár-Egyesület rendes tagja, a Segítő-Egyesület könyvtárának öre, a Szavaló-kör vezetője, a tanári értekezletek jegyzője, a II. osztály főnöke; tanította a magyar nyelvet a II. és V., a latin nyelvet a II., a görög irodalmi szemelvényeket és művelődéstörténelmet a VI. osztályban, hetenkint 17 órában. Tanárkodásának évszáma: 6.

Pataky Imre, világi, rendes rajztanár, ipar- és kereskedelmi iskolai igazgató, a községi iskolaszék és a róm. katolikus egyháztanács tagja; tanította a rajzot a II., III., IV. és VI., a szépirást a II. osztályban, hetenkint 10 órában. Tanárkodásának évszáma: 32.

Récsei Ede, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a rendi növendékek tanulmányi felügyelője, a Szent-István-Társulat s a Budapesti Philológiai Társulat, az Erdélyi Múzeum-Egyesület rendes és a Magyar Tanítók Turista-Egyesületének választmányi tagja; tanította a hittant az I., a német nyelvet a VI., VII. és VIII. osztályban, hetenkint 11 órában. Tanárkodásának évszáma: 10.

Szalai Károly, kegyes-tanítórendi áldozópap, tanár, az ifjúsági könyvtár gondozója, az I. osztály főnöke; tanította a magyar nyelvet az I. és VI., a latin nyelvet az I. és VII. osztályban, hetenkint 19 órában. Tanárkodásának évszáma: 7.

Vékony József, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár; tanította a mennyiségtant az I., II., III., IV. és V., a szépirást az I. osztályban, hetenkint 18 órában. Tanárkodásának évszáma: 29.

Dr. Vörös Cyrill, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a természettani szertár gondozója, a VII. osztály főnöke; tanította a természettant a VII. és VIII., a mennyiségtant a VI., VII. és VIII. osztályban, hetenkint 17 órában. Tanárkodásának évszáma: 11.

Zimányi Gyula, kegyes-tanítórendi áldozópap, h. tanár, a hittudományok licentiatusa, hitelemző, a III. osztály főnöke; tanította a hittant a II. és IV., a magyar és latin nyelvet a III., a görög nyelvet az V. osztályban, hetenkint 19 órában. Tanárkodásának évszáma: 1.

2. Felekezeti hittanárok.

Dr. Bárány József, főrabbi; tanította az izr. vallású tanulókat heti 2—2 órában. Tanárkodásának évszáma: 13.

Csamprág István, püspöki titkár, a kecskeméti gör. kel. hitközség adminisztrátora; havonként 2 órát tartott a gör. kel. vallású tanulóknak. Tanárkodásának évszáma: 5.

Kiss Zsigmond, ev. ref. hitoktató; tanította az ev. ref. vallású tanulókat, hetenkint 2 órában. Tanárkodásának évszáma: 3.

Laukó Károly, ág. ev. hitvallású lelkész; tanította az ág. ev. hitvallású tanulókat hetenkint 2 órában. Tanárkodásának évszáma: 37.

3. Rendkívüli tárgyak tanítói.

Arányi Ágost, tanította a francia nyelvet a kezdőknél és haladóknál hetenkint 2—2 órában.

Koller Ferenc, világi, az intézeti zeneszerek gondozója, a Kecskeméti Városi Zeneiskola tanára, a Zenekedvelők Egyesületének h. művezető igazgatója, a Katona József-kör rendes tagja; tanította a zenét a kezdőknél és haladóknál hetenkint 4 órában. Tanárkodásának évszáma ezen intézetnél: 3.

Kövesi Lajos, tanította a gyorsírást a kezdőknél, hetenkint 1 órában.

Szent-Gály Gyula, világi, az intézeti énekszerek gondozója, a Kecskeméti Városi Zeneiskola igazgatója, az Orsz. M. Daláregyesület igazgató választmányának és a Katona József-körnek választmányi tagja, a Zenekedvelők Egyesületének művezető igazgatója; tanította az éneket a kezdőknél és haladóknál, hetenkint 4 órában. Tanárkodásának évszáma ez intézetnél: 10.

Zimányi Gyula, tanította a gyorsírást a haladóknál, hetenkint 1 órában.

4. Intézeti szolgáló.

Rimóci Ferenc, pedellus, az intézetnél szolgál 10 év óta.

III.

Előadott tananyag, tankönyvek.

1. *Rendes kötelező tantárgyak.*

Első osztály.

Osztályfőnök: SZALAI KÁROLY.

Hittan, heti 2 órában. Imádságok: Miatyánk, Üdvözet, Hiszekegy, az Úr anygala, reggeli és esti könyörgés, a tanítás előtt és után való, az étkezés előtt és után való imádság. Az Isten tiz, az anyaszentegyház öt parancsa. Katekizmusból: Az ember végcéljáról. A hitről. A parancsokról. A malaszt eszközeiről. A szentségekről és az imádságról. Tankönyv: Kis-Katekizmus. XLIII. kiad. Bpest, 1896. *Récsei Ede.*

Magyar nyelv, heti 5 órában. Olvasmányok. Prózaiak: A nyelvtanban előforduló olvasmányokon kívül: 1. Népmesék és regék. 2. Hun és magyar mondák. 3. Történeti elbeszélések az árpádházi királyok korából. 4. Görög regék és római mondák. 5. A magyar föld és népe. Költőiek: Édes anyám is volt nékem. Este felé jár az idő. Három fiú. Mi fehérlük ott a sikon távolban. (Népdalok.) Anyám tyúkja. A Csákó. Éjji látogatás. Nyalka huszár. Csata-dal. Honvéd-tüzér temetése. Szülőföldem szép határa. A haza. A puszta télen. Közmondások. Nyelvtan: A hangtan és elemei. Az egyszerű mondat és a mondatrészek. Fő- és mellékmondatok. Alaktan, tekintettel a hangtani módosulásokra; szóképzés. Helyesírás. Kéthetenként iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Balogh Péter, Magy. olvasókönyv I. r. Bpest, 1899. és Szinnyei József dr., Magyar nyelvtan I. r. Bpest, 1901. *Szalai Károly.*

Latin nyelv, heti 6 órában. A név- és igeragozás fontosabb alakjainak begyakorlása, az olvasmányokban előforduló mondatoknak latinból magyarra s viszont való fordításával. Összefüggő olvasmányok: a római, valamint a hún és magyar nép ismertetése. Róma alapítása. A trójai háború és annak előzményei. Aesopusi mesék és colloquiumok. A tanult szók csoportosítása; synonymyszók. Kéthetenként iskolai írásbeli dolgozat, magyarból latinra való fordítás. Tankönyvek: Pirchala Imre, Latin nyelvtan I. r. Pozsony, 1899. és Pirchala Imre, Olvasó- és gyakorlókönyv I. r. Pozsony, 1899.

Szalai Károly.

Földrajz, heti 3 órában. Földrajzi alapfogalmak: szárazföld, víz, a föld alakja, nagysága, a föld fő körei, éghajlat. Tájékozódás a földgömbön és a térképen; térképolvasás. Magyarország városainak, hegységeinek, alföldjeinek, vizeinek, éghajlatának ismertetése, kapcsolatban a lakosság foglalkozásával és életmódjával. Térképvázlatok készítése. Tankönyv: Körösi Albin, Földrajz. Budapest, 1900. Térképvázlatok. A. I. füzet. *Járvás Mihály.*

Természetrajz, heti 2 órában. Bevezetés a természeti tárgyak szemléletébe. A négy évszak, kivált a növényeken mutatkozó jelenségekben feltüntetve. A közönségesebb gyümölcsfák, fenyők és tavasszal viritó növények taglalása és csoportosítása megjelenésök szerint. A növények részeinek megismertetése növényeken bemutatva. Az ember lakása közelében, a mezőn, erdőn tartózkodó emlős állatok és a házi szárnyasok leírása. Tankönyv: dr. Ormándy Miklós, Természetrajz I. r. Budapest, 1900. *Hannig István.*

Számítan, heti 4 órában. A tizedes számrendszer. Alapműveletek egész számokkal, tizedes és közönséges törtekkel. A méter-mérték ismertetése. Pénzisme és időszámítás. Tankönyv: dr. Lutter Nándor, Közönséges számítan. Budapest, 1894. *Vékony József.*

Rajzoló geometria, heti 3 órában. Planimetriai elemek. A pont, a vonalak szerkesztése, iránya és elnevezése, ugyanezekkel a négy számolási művelet. A szögek, ezeknek hányfélesége és mérése szögmérővel. A szabályos és szabálytalan három-, négy- és sokszögek szerkesztésének különféle módja, elnevezései szögeik és oldalaik szerint, kerületük és területük számítása. A kör és ennek nevezetesebb vonalai. Egyszerű síkékitmények rajzolása. Tankönyv: Gerevich, Rajzoló geometria. I. r. Budapest, 1894.

Hannig István.

Szépírás, heti 1 órában. A magyar kis- és nagybetűk alkotó részeinek és alakítási módjának ismertetése s gyakorlása; folyóírás. *Vékony József.*

Tornázás, heti 2 órában. *Szabadgyakorlatok.* Állások: alap-, zárt-, feszítő-, lábújj és sarkállás. Tag-szabadgyakorlatok: karlendítések, lökések minden irányban, törzshajlítások, sark- és térdemelések. Járó-szabadgyakorlatok: járás oldal- és arcsorban, helyben és továbbhaladással, utánlépéssel. Társas-szabadgyakorlatok kettesével. Tornázó rendgyakorlatok: sornyitás, mellésárakozás, körjárás, kigyóvonulás. Katonai rendgyakorlatok: állás, sorfelállítás, igazodás, fedezés, fővetések, fordulatok, helybenjárás arc- és oldalsorban. *Szergyakorlatok:* alapgyakorlat a korláton, nyujtón, póznákon, köteleken, a vízszintes és rézsütös létrán, gyűrűhintán; magas-, távol- és kötélugrás. *Dezső Lajos.*

Játék, heti 2 órában. Fogócska, künn a farkas benn a bárány, fali duplex, futó duplex, hívogató, nemzeti lovasméta, ne nézz hátra, jön a farkas, körfutó, kölláb, magyar csatajáték. *Dezső Lajos.*

Második osztály.

Osztályfőnök: NÉMET KÁROLY.

Hittan, heti 2 órában. Imádságok: Miatyánk, Üdvözet, Hiszekegy, Úrangyala, reggeli és esteli könyörgés, a tanítás előtt és után való, az étkezés előtt és után való imádság, az Isten 10, az anyaszentegyház 5 parancsa. A katekizmusból ismétlésképen: Az ember végcéljáról. A hitről. A bibliából: az ó-szövetség története. Tankönyvek: Kis Katekizmus XLV. kiadás. Bpest, 1901. Adjutus Secundus, Az ó-szövetségi bibliai történetek magyarázata. Szatmár, 1901. *Zimányi Gyula.*

Magyar nyelv, heti 5 órában. a) Nyelvtan. A határozók folytatólagos tárgyalása. Az egyszerűen és többszörösen összetett mondatok; tagjaiknak egymáshoz való viszonyai. A szórend és a szóalkotás főbb alakjai. Helyesírás. b) Olvasmányok. Tanító mesék és leírások. Elbeszélések a magyar történelemből s a görög és római világból. Szemelvények különféle költőkből. Költemények tanulása és szavalása. Havonként két iskolai dolgozat. Tankönyv: Szinnyi József, Iskolai magyar nyelvtan II. r. Budapest, 1899. Balogh Péter, Magyar olvasókönyv. Budapest, 1900. *Német Károly.*

Latin nyelv, heti 6 órában. Az ige tövei, különféle alakjai és ragozásuk. A mássalhangzós ige-tőből képzett perfectumok és supinumok. Rendhagyó, hiányos és személytelen igék. Szóképzés, szócsoportok. A szükségesebb mondattani szabályok. Összefüggő olvasmányok a magyar és görög mondakból s a római történelemből; mesék. Magyar és latin mondatok fordítása. Havonként két iskolai dolgozat. Tankönyv: Pirchala Imre, Latin nyelvtan. Pozsony, 1899. Olvasó- és gyakorlókönyv. Pozsony, 1901. *Német Károly.*

Földrajz, heti 3 órában. Európa országainak és népeinek leírása. Ausztria részletesebben, Magyarországból kiindulva s arra vonatkoztatva. Ázsia és Afrika országainak leírása az európai gyarmatok kiemelésével és az általános viszonyok ismertetésével. Gyakorlat a térképolvasásban és vázlatok készítésében. Tankönyv: Körösi Albin, Földrajz II. r. Budapest, 1900. Kogutovicz Manó, Középkorai földrajzi atlasz. Budapest, 1898. *Járvás Mihály.*

Természetrajz, heti 2 órában. Majmok. Tengeri emlősök. Erszényes emlősök. Az ember lakása közelében, mezőn, erdőn, vizen tartózkodó madarak. Csúszó-mászók. Kétéltűek. Halak. Puhatestűek. Rovarok, az egyes rendek főbb képviselői alapján. Férgesek. A növények közül: néhány ősszel viritó növény, néhány gyümölcsstermő és erdei fa, az embert közelebbről érdeklő természetű és vadon termő növény. Rovargyűjtés. Tankönyv: dr. Ormándy Miklós, Természetrajz II. r. Budapest, 1900. *Hannig Isván.*

Számтан, heti 4 órában. Számolási rövidítések. Számolási műveletek kórlátolt pontossággal. Az egyszerű hármasszabály. Az olasz számolási mód.

A százalékszámítás és mindenemű alkalmazása. Viszonyok és arányok. Tankönyv: dr. Lutter Nándor, Közönséges számtan. Budapest, 1894.

Vékony József.

Rajzoló geometria, heti 3 órában. A lap helyzetei és ábrázolása egy síkon. A lapszög és testszög. A test általában. A szabályos testek. A hasáb, gúla, henger, kúp és gömb tulajdonságai, ábrázolása, felszíne és köbtartalma. Stilizált levélalakok és síkdiszitmények rajzolása és színezése,

Pataky Imre.

Szépírás, heti 1 órában. A magyar és német betűk alakítása és írása. Folyóírás mind a két nyelven.

Pataky Imre.

Tornázás, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok; állások: lépő-, kereresztezett-, terpeszkedő-, guggoló állás. Tag-szabadgyakorlatok: karnyújtások, ütések minden irányban; törzsfordítások, lábemelések és vetések. Járó szabadgyakorlatok: járás különféle lábtartással helyben és tovább haladással, váltogatott utánlépéssel. Futás. Társas szabadgyakorlatok. Tornázó rendgyakorlatok: elé-, mellésorakozás, szögjárás, csigajárás. Katonai rendgyakorlatok: rendekbe fejlődés és sorba-szakadozás. Szergyakorlatok: Lásd: I. osztály. Játékok.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. Lásd: I. osztály.

Dezső Lajos.

Harmadik osztály.

Osztályfőnök: ZIMÁNYI GYULA.

Hittan, heti 2 órában. Imádságok. A katekizmusból ismétlésül: A parancsokról. Bibliából: Az újszövetség története. Palesztina ismertetése. Tankönyvek: Kis Katekizmus, 45. kiadás. Budapest, 1901. Adjutus Secundus, A bibliai történetek magyarázata, II. r. Újszövetség. Szatmár, 1902.

Kövesi Lajos.

Magyar nyelv, heti 4 órában. A nyelvtan összefoglaló rendszeres áttekintése. Hangtan, szótan, mondatban beható tárgyalása. Olvasmányok: Az olvasókönyvben levő prózai és költői olvasmányok. *Memoriter*: az olvasókönyvben levő összes költemény. Havonként két iskolai dolgozat, leírások megbeszélés alapján, a tárgyalt kisebb elbeszélések írásba foglalása és mondat-tani tárgyúak. Tankönyv: Szinnyei, Rendszeres Magyar Nyelvtan III. r. és Magyar Olvasókönyv.

Zimányi Gyula.

Német nyelv, heti 4 órában. Helyes olvasás és írás. Név- és igeragozás. Melléknév. Név más. Számnév. Mondatalkotás és szórend. Könnyebb prózai darabok olvasása, fordítása és elemzése. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyvek: Albrecht János, Német nyelvtan. Budapest, 1900. és u. a. Német olvasókönyv I. r. Budapest, 1900.

Arányi Ágost.

Latin nyelv, heti 6 órában. Az alaktan rendszeres átisméltése után a mondattanból: A mondat részei és azok egyezése. A casustan. A praepositiók használata. Az igenevek. Jambusi versmérték. Olvasmányok. I. Prózaiai: Cornelius Neposból: Miltiades, Themistokles és Aristides. II. Költőiek: Phaedrus meséiből 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12. pont alattiak. Memoriter: Lupus et agnus, Canis per fluvium carnem ferens. Havonkint két írásbeli dolgozat, melyek tárgyát az olvasmányok alapján készített mondatok képezték, tekintettel a végzett tananyagra. Tankönyvek: Pirchala, Latin nyelvtan, Latin olvasókönyv a gymn. III. és IV. oszt. számára. *Zimányi Gyula.*

Történelem, heti 3 órában. Történelmi előismeretek. Az ős pogánykorszak. A kereszténység felvétele és a királyság megalapítása. Az Árpádok uralkodása. Az Anjouk. Magyarország, mint a keresztény Európa előharcosa a törökök ellen. Mátyás és kora. Az ország sülyedése. A Jagellók és a mohácsi vész. Tankönyv: Varga Ottó, A magyarok története I. r. Budapest, 1900. *Molnár Kálmán.*

Földrajz, heti 2 órában. Amerika és Ausztrália földrajza. A Föld szárazsága, vize és légköre. A közlekedő edények. Archimedes törvénye, a fajsúly. A levegő nyomása, a barométer. A hő hatása, hőmérő. A légkör hőtüneményei. Elektromos és mágneses tünemények. A Föld alakja, nagysága, forgása és keringése. Időszámítás. A Hold és annak mozgása. A Föld helyzete a naprendszerben. Tankönyvek: Körösi, Földrajz III. füzet. Bpest, 1900. Vörös Cyrill, A fizikai és matematikai földrajz elemei. Bpest, 1902. *Hannig István.*

Számтан, heti 3 órában. Összetett hármasszabály. Egyszerű és összetett kamatszámolás. Határ-időszámolás. Lerovat-számolás. Állampapírok, részvények, váltók. Egyszerű és összetett társaságsszabály. Lánsszabály. Elegyítés-szabály. Tankönyv: dr. Lutter Nándor, Közönséges számтан. Budapest, 1894. *Vékony József.*

Rajzoló geometria, heti 2 órában. A távolság és szög mérése a természetben. Párhuzamos és merőleges szerkesztése. A háromszög tulajdonságain alapuló szerkesztések. Összeillő és hasonló idomok szerkesztése és tulajdonságaik alkalmazása a gyakorlatban. Sokszögek szerkesztése adott alkotórészek alapján. Stilizált levél és virágok rajzolása és egyszerű szinezése. *Pataky Imre.*

Tornázás, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok. Állások. Tag-szabadgyakorlatok: kar-, láb-, törzsgyakorlatok. Járó szabadgyakorlatok. Társas szabadgyakorlatok. Tornázó rendgyakorlatok: ellenvonulás, köralakítás, kanyarulatok a központ körül. Katonai rendgyakorlatok: kanyarodások, kettős rendekbe fejlődés. Szergyakorlatok a korlátan, nyujtón, köteleken, póznákon, a részűtos és vízszintes létrán, lovon, bakon; magas-, távol- és kötél-ugrás. Tornajátékok. *Dezső Lajos.*

Játék, heti 2 órában. Kapós, fogoly-játék, kötekedő, sintéres, várvédő, labdahajszs. üsd a harmadikat, magyar csatajáték, nagyméta, kőtya. *Dezső Lajos.*

Negyedik osztály.

Osztályfőnök: MOLNÁR KÁLMÁN.

Hittan, heti 2 órában. A külső isteni tisztelet általában. A szertartástan fogalma és felosztása. A szent helyek és az egyházi készletek. Az isteni tisztelet szent cselekményei. A szent idők. Tankönyv: Szulik József, A kath. anyaszentegyház szertartásai. *Zimányi Gyula.*

Magyar nyelv, heti 4 órában. Epikus olvasmány: Arany János Toldija, nyelvi és tárgyi magyarázatokkal. Költőiek: Virág, Berzsenyi, Vörösmarty, Kölcsey, Tompa, Petőfi, Arany s újabb elbeszélők és lyrikusok költeményeiből szemelvények, a különböző versformákra való tekintettel. Kisfaludy Károly Mátyás deákja. Prózai részletek: Heltai meséiből, Mikes leveleiből, Faludy Téli éjtszakáiból. Leírások, értékezések és jellemrajzok. Ezen olvasmányok alapján a stílus kellékei, a prózai és költői stílus különbsége. Vers-tan: a magyar nemzeti és ó-klasszikai verselés s a nyugat-európai versformák. Polgári ügyiratok. Kéthetenként házi vagy iskolai írásbeli dolgozat 16. Tankönyvek: Lehr Albert, Arany J. Toldija. Budapest, 1893. Pintér Kálmán, Magyar stilisztika, II. kiad. Bpest, 1902. *Kövesi Lajos.*

Német nyelv, heti 3 órában. Helyes olvasás és írás. A nyelvtan rendszeres áttekintése, különösen az ige-tan, névragozás, melléknév, számnevek, praepositívok és postpositívok, ige- és melléknévvonatok, a kötőszók használata. Válogatott költői és prózai olvasmányok fordítása, elemzése és emlé-zése. Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. Tankönyvek: Albrecht János, Német nyelvtan. Budapest, 1900. U. a. Német olvasókönyv, II. köt. Buda-pest, 1901. *Arányi Ágost.*

Latin nyelv, heti 6 órában. Olvasmányok: Julius Caesar De bello Gallico c. munkájából összefüggő szemelvények: Gallia felosztása. A helvétek kiván-dorlása. Caesar háborút indít Ariovistus ellen. Ovidius Metamorphosisaiból: A világ négy kora. Az özönviz. Deucalion és Pyrrha. Daedalus és Icarus. A mondattanból: az igeidők és módok, az alá- és mellérendelt mondatok, az oratio obliqua, prosodia. Havonként két iskolai írásbeli dolgozat magyarból latinra, a tárgyalat olvasmányok alapján. Tankönyvek: Pirchala Imre, Latin nyelvtan VI. kiad. Pozsony, 1899. Latin olvasókönyv a III. és IV. oszt. számára I. és II. k. Pozsony, 1900. *Molnár Kálmán.*

Történelem, heti 3 órában. Az ország háromfelé szakadása. A török hódítás és következményei. A nemzeti felkelések és az ország egyesítése. A reformok által való újjászületés. A mai Magyarország megteremtése. Magyar-ország és Ausztria politikai földrajza. Tankönyv: Varga Ottó, A magyarok története II. r. Budapest, 1900. *Járvás Mihály.*

Természetrajz, heti 3 órában. Néhány, leginkább ősszel található növényfaj leírása, kiváló tekintettel biológiai jelentőségükre. A biológiai anyag megértésére szükséges kémiai ismeretek röviden, a levegő és víz vizsgálatából kiindulva az elemek és az organismusokban előforduló vegyületeik. Oxydálás, égés, redukálás. Sav, basis, só egyszerűbb példákon. A növénytani tárgyalás megértéséhez szükséges szerves vegyületek. A növények sejt-, szövet-, alak- és élettana. Az osztályozás elvei: Linné rendszere és egy természetes rendszer váza. A nevezetesebb rendek tárgyalása, tekintettel a hazai nevezetesebb fajokra. A növények földrajzi elterjedése. Tankönyv: dr. Roth-Tökés, A növénytan alapvonalai. Budapest, 1902. *Hannig István*.

Mennyiségtan, heti 3 órában. Bevezetés az algebra, összeadás és kivonás egész számokkal. A pozitív és negatív számok összeadása, kivonása és szorzása. A hatvány. Kéttagúnak négyzete és köbe. Számok négyzetének és köbének kiszámítása. Osztás és a törtszámokra vonatkozó műveletek. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel, kiterjeszkedve az arányok tanára. Tankönyv: dr. Lutter Nándor, Betűszám. Bpest, 1891. *Vékony József*.

Rajzoló geometria, heti 2 órában. A kör érintője, húrja és ezek tulajdonságain alapuló szerkesztések. Különböző görbék, a kerület, a hajtalék és mentelék szerkesztése adott alkotórészek alapján; húrjaik és érintőik tulajdonsága és ezeken alapuló szerkesztések. Stilizált síkdíszítmények, görög és arab stílusú egyszerű ékítmények rajzolása és színezése. *Pataky Imre*.

Tornázás, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok. Térdelések, támaszfekvések. Tag-szabadgyakorlatok. Járó szabadgyakorlatok különböző lábtartással. Szökdelések. Társas szabadgyakorlatok kézi szerekkel. Tornázó rendgyakorlatok: rendekbe, kettős rendekbe fejlődés menetben. Szergyakorlatok: lásd III. oszt.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. Lásd III. osztály.

Dezső Lajos.

Ötödik osztály.

Osztályfőnök: JÁRVÁS MINÁLY.

Hittan, heti 2 órában. Alaphittan. Isten és vallás. Az isteni kinyilatkoztatás. A ker. vallás kinyilatkoztatott vallás. Az evangéliumok, mint bizonyítékforrások. Jézus Krisztus az Isten küldötte. Jézus egyházának megalapítása, szervezete. A kinyilatkoztatott tan forrásai. Tankönyv: dr. Titz Antal, Kath. vallás. I. r. Budapest, 1897. *Arányi Ágost*.

Magyar nyelv, heti 3 órában. Általános szerkeztan. Az előadás nemei és formái. A szerkezt, a feltalálás. A prózai műfajok: a leírás, elbeszélés, értekezés, a szónoki beszéd rendszeres ismertetése, megfelelő olvasmányokkal kapcsolatban. Lyrai és kisebb elbeszélő költemények. Hat házi és három

iskolai dolgozat. Tankönyv: Pintér Kálmán, Rethorika és Olvasmányok. Budapest, 1900. *Német Károly.*

Német nyelv, heti 3 órában. Nyelv- és mondattani ismétlések. Mesék, leírások, románcok és költemények fordítása, elemzése és emlézése. A szókincs gyarapítása. Kéthetenként egy írásbeli iskolai gyakorlat. Tankönyvek: dr. Szemák István, Német nyelvtan II. r. Budapest, 1896. és U. a. Német olvasókönyv III. r. Budapest, 1888. *Arányi Ágost.*

Latin nyelv, heti 6 órában. Az alaktan és mondattan részletes és pontos átismétlése. Olvasmány: Prózaiak: Cicero Pro Archia Poeta és De imperio Gnaei Pompei. Memoriter 10. c. II. Költőiek: Ovidiusból: A költő önéletrajza. Metamorphosisból: A világ teremtése. A világ négy korszaka. Cadmus megalapítja Thebaet. Latona és a lyciai pórok. Daedalus és Icarus. Ovidius és Cicero életrajzai. Az olvasott szövegnek megfelelő régiségteni rész. Kéthetenként írásbeli dolgozat az olvasott szöveg alapján. Tankönyvek: Schambach, De imperio Gnaei Pompei. Kaposy, Pro Archia poeta. Csengery, Szemelvények Ovidiusból. *Molnár Kálmán.*

Görög nyelv, heti 5 órában. Hangtan, Névalaktan. Az igetanból az ω -végű igék. Az elméleti rész begyakorlására mondatok és kisebb elbeszélések fordítása görögből magyarra és magyarból görögre. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tankönyvek: dr. Maywald József, Görögnyelvtan. Budapest, 1900. Ugyanattól, Görög olvasókönyv. Budapest, 1897. *Zimányi Gyula.*

Történelem, heti 3 órában. Az ó-kor és története a nyugatrómai birodalom megbukásáig, különös tekintettel az államintézményekre és művelődési viszonyokra. Tankönyv: Szölgyémy János: Világtörténelem I. r. Budapest, 1902. *Járvás Mihály.*

Természetrajz, heti 3 órában. Az állati test szerkezete és élete, tekintettel az emberre. Az állati sejt, szövetek, szervek, szervrendszerek. Az állati szervek berendezése alapján az állatkörök megismertetése, rendszerezése. Az egyes típusok általános és részletes jellemzése s az egyes osztályok főbb képviselőinek leírása, különös tekintettel hazánkra. Az állatok földrajzi elterjedése. Tankönyv: dr. Roth-Váangel, Az állattan alapvonalai. Budapest, 1895. *Hannig István.*

Mennyiségtan, heti 3 órában. Elsőfokú egyenletek két és több ismeretlennel. Négyzetgyök és a másodfokú egyenlet egy ismeretlennel. Köbgyök. Számolás gyökmenyiségekkel. Geometria: a sík idomok meghatározása. összeillősége, hasonlósága, egyenlősége és a sík idomok területeinek megmérése. Tankönyvek: dr. Lutter Nándor, Betűszám. Budapest, 1891. és U. a. Mértan. Budapest, 1891. *Vékony József.*

Tornázás, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok. Állások. Tag-szabadgyakorlatok ellenkező oldalmozgásokkal. Birkozó gyakorlatok. Társas szabadgyakorlatok. Tornázó rendgyakorlatok: 8-as járás, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$ kanyarulatok

négyes sorokban. Katonai rendgyakorlatok: fejlődés rendekből és kettős rendekből; húzódás. Szergyakorlatok: könnyebb felülések a bakra és lóra, helyből és iramodással, átugrások, kötél-ugrás, magas- és távol-ugrás fordulattal, fordulatok a magas és alacsony nyujtón, korláton, gyűrűhintán, vándormászás a póznákon, gyakorlatok a vízszintes és rézsútos létrán. Játékok.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. Csalogató, kótya, nagyméta, magyar csatajáték, határvédő, füles labda, rugdaló.

Dezső Lajos.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök: KÖVESI LAJOS.

Hittan, heti 2 órában. Az ágazatos hittan fogalma és felosztása. A háromszemélyű egy Istenről. Isten teremtményeiről. Az ige megtestesüléséről. A megváltásról. Mária Istennek szent anyja. A malasztról és a szentségekről. Az utolsó dolgokról. Tankönyv: dr. Titz Antal, Kath. vallástan II. r. Budapest, 1898.

Arányi Ágost.

Magyar nyelv, heti 3 órában. Széptan, költői stil- és verstan. A költői műfajok elmélete, tekintettel fejlődésük történetére a klasszikus és modern irodalmakban. Költői művek iskolai és házi olvasása, kapcsolatban szép-tani taglalásukkal. Hat házi és három iskolai dolgozat. Tankönyv: Pintér—Erdélyi, Poetika és olvasókönyv. Budapest, 1895.

Szalai Károly.

Német nyelv, heti 3 órában. A német ballada-költészet elméletileg és példákban. Költői és prózai olvasmányok nyelvi és tárgyi magyarázatokkal, azok fordítása, elemzése és emlézése. A szókinés gyarapítása; folytonos nyelvtani ismétlések. Stílus-gyakorlatok. Havonkint két írásbeli iskolai dolgozat. Tankönyvek: mint az V. osztályban és Heinrich, Német balladák és románcok I. II. Budapest, 1896. Endrei Ákos, Stílus-gyakorlatok.

Récsei Ede.

Latin nyelv, heti 5 órában. Olvasmányok: a) Liviusból: I. k. 14—17.; 32—37.; 49—53., II. k. 1—7.; 12—14.; 31—34., III. k. 9—15.; 33—36., IV. 1—5. k. terjedő, válogatott fejezetek. b) Vergilius Aeneiséből az első 4 ének szemelvényekben. Alak- és mondattani ismétlések. Régiség- és verstan. Irodalomtörténet. Havonkint két iskolai, írásbeli dolgozat magyarból latinra s időszakonként egy-egy dolgozat a latinból magyarra való fordítás gyakorlására. Tankönyvek: Titii Livii ab urbe condita libri I—IV. Edidit Stephanus Dávid. Budapestini, 1899. P. Vergilii Maronis Aeneidos libri XII. Pirchala Imre. Budapest, 1881. Wagner—Horváth, Római régiségek és irodalomtörténet. Budapest, 1890.

Kövesi Lajos.

Görög nyelv, heti 5 órában. μ -végű igék. ω -végű igék V—VIII. osztálya. A mondattan főbb szabályai. Olv.: a Gyakorlókönyvből 1—40. Xenophon és

Sokrates életrajza. Xenophon Memorab. I. 4., 5., II. 1. Lyrai szemelvények Kallinos, Tyrtaios, Solon, Theognis, Mimnermos, Simonides, Babrios, Alkaios, Sappho, Anakreon költeményeiből. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Maywald József, Görög nyelvtan. Bpest, 1900. Ugyanattól Görög Gyakorló- és Olvasókönyv Xenophonból és a görög lyrikusokból. Budapest, 1901. *Mondik Pál.*

Görög-pótló irodalmi olvasmányok, heti 3 órában. A) Görög irodalmi olvasmányok: Aischylos Agamemnonja s Sophokles Antigone-je tárgyi, régiségtani s aesthetikai fejtegetésekkel. Görög lyrai költők: Kallinos, Tyrtaios, Mimnermos, Solon, Xenophanes, Theognis elegiái; Keosi Simonides epigrammái; Archilochos és Samosi Simonides iambosai szemelvényekben. Az aiol dalköltészet képviselői: Alkaios, Sappho és Anakreon dalai. A dór dalköltészet művelői: Bakchylidés és Pindaros néhány kardala. B) Magyar irodalmi olvasmányok: A klass. iskola úttörői; Baróti Szabó, Révai és Rajnis versei; Bacsányi, Dayka, Versöghy, Csokonai klasszikai méretű költeményei. Virág, Berzsenyi, Kazinczy szemelvényekben. Az ó-klassikai versforma művelői Berzsenyi után: Ungvárnémeti Tóth László, Szentmiklóssy, Kisfaludy Károly és Vörösmarty versei. — A tárgyalt írók életrajza és munkásságuk jellemzése. — Időszakonként egy házi dolgozat.

Tankönyvek: Sarudy György: Görög lyrai Anthologia. Budapest, 1902. Csiky Gergely: Antigone, Sophokles tragediája. Bpest, 1900. Badics Ferenc dr.: Magyar irodalmi olvasókönyv. II. köt. Budapest, 1902. *Német Károly.*

Görögpótló-rajz, heti 2 órában. Egyszerűbb diszitési tárgyak rajzolása domború minták után. Az ékités stílfajai és jellegzetes alakjaik bemutatása. A szintan rövid ismertetése. *Pataky Imre.*

Történelem, heti 3 órában. Az újkor története a westfáli békéig; különös tekintettel az államintézményekre és művelődési viszonyokra. Tankönyv: Szölgény János, Egyetemes történet II. k. Bpest, 1903. *Járvás Mihály.*

Természetrajz, heti 3 órában. Az őszi flóra kiválóbb képviselőinek leírása után a növények külső tagoltsága és alaktana. A biológiai anyag megértéséhez szükséges chemiai ismeretek röviden. A növények szövet- és élettana. Az osztályozás elvei: Linné rendszere; a természetes rendszer keretében a virágtalan növények fontosabb csoportjai és a virágos növényeknek főbb rendjei. A növények földrajzi elterjedése. Utasítások a növények meghatározására és gyűjtésére. Tankönyv: Roth—Tökés, A növénytan alapvonalai Budapest, 1901. *Hannig István.*

Mennyiségtan, heti 4 órában. Algebra: a hatványozás általánosítása zérus, negatív és tört kitevő esetére. Műveletek racionális kitevős hatványokkal. A számrendszer fogalma. Műveletek a tizes rendszerben. A logaritmus fogalma. A Briggs-féle logaritmus-rendszer alkalmazása. Számítani és mértani haladvány. Geometria: a kör kerülete és területe. A trigono-

metria tantételei és azok alkalmazása a háromszög meghatározására, valamint földmérési és magasságmérési feladatokra. Tankönyvek: Lutter, Algebra 1891., Mértan 1891., Ötszámjegyű szorszámi és szögmértani táblák 1892.

Dr. Vörös Cyrill.

Torna, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok. Három és négy részből álló összetett tag-gyakorlatok. Birkózó gyakorlatok. Társas szabad gyakorlatok. Tornázó rendgyakorlatok, füzérek. Katonai rendgyakorlatok: kettős rendekbe fejlődések, húzódások, kanyarodások menetben. Szergyakorlatok: lásd V. osztály. Tornajátékok.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. L. V. osztály.

Dezső Lajos.

Hetedik osztály.

Osztályfőnök: DR. VÖRÖS CYRILL.

Hittan, heti 2 órában. A ker. kath. erkölcsstan. Az erkölcsi jóról és rosszról. A parancsolatokról általában. Az isteni szeretet parancsairól. A felebaráti szeretet parancsairól. Az anyaszentegyház parancsairól. — Az irgalmasság cselekedeteiről. Az erényekről és bűnökről. A keresztény kötelességekről. Az erkölcs jutalma. Tankönyv: dr. Titz Antal, A kath. vallásstan III. r. Budapest, 1899.

Arányi Ágost.

Magyar nyelv, heti 3 órában. Irodalomtörténet: a magyar nemzeti irodalom ismertetése 1820-ig. Az egyes korszakok művelődés- és művészet-történeti jellemzése; ezeknek az irodalommal való viszonya. A kiválóbb írók munkáinak, a rájuk vonatkozó tanulmányoknak olvasása; ezek mintájára a jobb műveknek önálló fejtegetése és méltatása. Nyelvtan: a magyar nyelv életében nyilvánuló főbb jelenségek; a magyar nyelv rendszerének áttekintése. Havonkint egy házi írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Beöthy Zsolt, A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése. Budapest, 1901. Szinyei József, A magyar nyelv. Budapest, 1902.

Kövesi Lajos.

Német nyelv, heti 3 órában. Goethe Hermann und Dorothea-jának, Schiller Wilhelm Tell-jének, valamint egyes prózai darabok olvasása nyelvi és tárgyi magyarázatokkal, azok fordítása és elemzése. Etymologiai fejtegetések. Emlézés. Beszédgyakorlatok. Nyelvtani ismétlések és mondattan. Stílus-gyakorlatok. Az irodalomtörténetből: régi német nyelvemlékek és az első virágzás kora. Havonkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: dr. Szemák István, Német nyelvtan II. r. Budapest, 1895. és Mondattan. U. a. Német olvasókönyv IV. r. Bpest, 1891. Weber, Goethe Hermann und Dorothea-ja. Budapest, 4 kiadás, 1897. Heinrich, Schiller Wilhelm Tell-je. Bpest, 1900. Endrei, Stílus-gyakorlatok.

Récsei Ede.

Latin nyelv, heti 6 órában. Sallustius: Bellum Iugurthinum némi kihasználással. Vergilius: Aeneis VI. ének. Cicero: in Verrem IV. Alak- és mondat-

tani ismétlések. Régiségtan. Irodalomtörténet. Kéthetenként iskolai írásbeli dolgozat felváltva latin-magyar-, magyar-latinra. Tankönyvek: Bartal—Malmosi, Sallustius; Pirchala, Vergilius; Incze, Cicero In Verrem IV. Wagner—Horváth, Római régiségek. *Szalai Károly.*

Görög nyelv, heti 5 órában. Homeros Ilias I. egészen, VI. 119—529.; XVI., XVIII. 1—167., 198—305., 351—393., 419—592., 632—867. Herodotosból szemelvények: Kroisos és Solon. Polykrates gyűrűje. A marathoni csata. A thermopylai csata. A salamis csata. Xenophonból: Mem. I. 1., I. 2. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Csengeri János, Homeros Iliasa. Budapest, 1896. Geréb József, Görög prózai szemelvények Herodotosból, Xenophon és Platon irataiból. Budapest, 1897. *Mondik Pál.*

Történelem, heti 3 órában. Egyetemes történet a magyar nemzet történetével kapcsolatosan 1648-tól 1871-ig. Ezzel kapcsolatban Európa és Amerika nevezetesebb államainak történeti, földrajzi és politikai ismertetése, mindenütt súlyt fektetve az illető ország ipari és kereskedelmi, valamint kulturális előhaladására. A parlamentarizmus lényegének ismertetése. Tankönyvek: Szölgyény János, Világtörténet III. k. Budapest, 1893. és Scholtz Albert, Politikai földrajz. Bpest, 1892. *Molnár Kálmán.*

Természettan, heti 4 órában. A pont mekhanikája. Szilárd, cseppfolyó és légnemű testek mekhanikája. Hangtan. Fénytan. Tankönyv: Vörös Cyrill dr., Kísérleti természettan. Bpest, 1901. *Dr. Vörös Cyrill.*

Mennyiségtan, heti 3 órában. Algebra: kamatos-kamat- és járadék-számítás. A végtelen geometriai haladvány, szakaszos tizedestörtek. A másodfokú egyenlet elmélete. A négyzetesre visszavezethető egyenletek. A másodfokú függvény szélső értékei. Geometria: a stereometria legfontosabb tételei. A szabályos testek s a hasáb, gúla, henger, kúp és gömb felszíne és köbtartalma. Tankönyvek u. a., mint a VI. osztályban. *Dr. Vörös Cyrill.*

Tornázás, heti 2 órában. Szabadgyakorlatok. Összetett tag-szabadgyakorlatok, váltva és összekötve járással. Birkózó gyakorlatok, társas szabadgyakorlatok vasbotokkal. Tornázó rendgyakorlatok: füzérek. Katonai rendgyakorlatok: húzódások menetben, fejlődések rendekből, kettős rendekből. Szergyakorlatok: a csapatok erejének és ügyességének megfelelő gyakorlatok. Súlyemelés, súlydobás. Tornajátékok. *Dezső Lajos.*

Játék, heti 2 órában. Lásd V. osztály.

Dezső Lajos.

Nyolcadik osztály.

Osztályfőnök: MONDIK PÁL.

Hittan, heti 2 órában. A kath. egyház külső és belső története napjainkig. Tankönyv: dr. Titz Antal, A róm. kath. egyház története, különös tekintettel a magyar viszonyokra. Budapest, 1900. *Arányi Ágost.*

Magyar nyelv, heti 3 órában. A magyar nemzeti irodalom ismertetése; az egyes korszakok művelődéstörténeti méltatása; annak az irodalmi irányzatokkal való összekapcsolása. A jelentékenyebb műveknek a reájuk vonatkozó tanulmányok alapján való tüzetesebb fejtegetése. Havonkint egy házi írásbeli dolgozat. Tankönyv: Erdélyi Károly, A magyar nemzeti irodalom története. Budapest, 1897.

Kövesi Lajos.

Német nyelv, heti 3 órában. Goethe Iphigenie auf Tauris-ának, valamint egyéb költői és prózai darabok olvasása és fordítása, megfelelő nyelvi és tárgyi magyarázatokkal. Etymologiai fejtegetések. Beszédgyakorlatok. Nyelvtani ismétlések és mondattan; stilus-gyakorlatok. Az irodalomtörténetből: a második virágzás kora és ennek nevezetesebb költői. Havonkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: dr. Szemák István, Német nyelvtan II. r. és Mondattan. Budapest, 1895. U. a. Német olvasókönyv, IV. r. Budapest, 1891. Heinrich, Goethe Iphigenie auf Tauris-a. Endrei, Stilus-gyakorlatok.

Récsei Ede.

Latin nyelv, heti 4 órában. Horatii Carm. I. 1., 3., 14., 22. II. 3., 10., 14. III. 3., 8., 30. IV. 3., 7. Epod. 2., 7. Satir. I. 1., 9. II. 6. Epist. I. 6. Szemlvények az Ars poëtikából. Tacitusból: Augustus, Tiberius. A római legiók lázadása Germániában. Arminius és a rómaiak. Germanicus. Piso pöre és halála. Tiberius halála és jelleme. A római tűzvész és a keresztények című fejezetek. A Germaniából és Agricolából szemlvények. Cicero De officiisből 20 fejezet. Nyelv-, mondat- és régiségtan, irodalomtörténet. Kéthetenként iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Bartal—Malmosi, Horatii opera omnia. Budapest, 1880. Dávid—Pozder, Tacitus. Bpest, 1889. Wagner-Horvák, Római régiségek és irodalomtörténet. Budapest, 1890. Csengeri, Cicero a kötelességekről. Budapest, 1885.

Mondik Pál.

Görög nyelv, heti 4 órában. Hom. Od. I. 1—324., II. 260—434., V. 1—125., VI. 1—331., XIII. 187—440., XVII. 182—491., XXI. ének. Platon Sokrates, Apologia és Kriton. Havonkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyvek: Csengeri János, Homeros Odysseiája. Budapest, 1896. Geréb József, Görög prózai szemlvények Herodotos, Xenophon és Platon irataiból. Budapest, 1897.

Mondik Pál.

Történelem, heti 3 órában. Magyarország oknyomozó története, legfőbb tekintettel az állami intézmények, a szellemi műveltség, az ipar- és kereskedelem fejlődésére és a kútfökre. Tankönyv: Ribáry-Mangold, Magyarország oknyomozó történelme. Budapest, 1891.

Járvás Mihály.

Természettan, heti 4 órában. Hőtan. Az elektromosság és mágnesség tana. A kozmografia elemei. Tankönyv: dr. Vörös Cyrill, Kísérleti természettan. Budapest, 1901.

Dr. Vörös Cyrill.

Mennyiségtan, heti 2 órában. Algebra: kapcsolási műveletek. A kéttagú kifejezések szorzása és hatványozása pozitív egész kitevővel. Geometria:

a derékszögű gömbháromszög meghatározása. A gömb-háromszögtan sinus- és cosinustétele. Az algebra és geometria összefoglaló áttekintése. Tankönyvek ugyanazok, mint a VI. osztályban. *Dr. Vörös Cyrill.*

Bölcsészeti előtan, heti 3 órában. *Psychologia:* a lelki jelenségek. Az idegrendszer. A test és lélek. A temperamentum fajai. Az öröklés és alkalmazkodás. Az érzet. A lelki tünetmények időbeli lefolyása. A képzet. Az öntudat. Az associatio idearum. Az emlékezés fajai. A képzelem. Alvás és álom. Apperceptió. Az érzelem és fajai. Az akarat. A lelki betegségek. *Logika:* a logika feladata. A fogalom, ítélet és következtetés. A syllogismus fajai. Az inductio. Az analog következtetések. A meghatározás, felosztás és bizonyítás. A módszer. Az egyes tudományok módszere. *Olvasmányok:* a lélektan és erkölcsstan köréből. Tankönyv: Szitnyai Elek, Lélektan és Logika. Budapest, 1902. *Dr. Tóth György.*

Tornázás, heti 2 órában. Lásd VII. osztály.

Dezső Lajos.

Játék, heti 2 órában. Lásd V. osztály.

Dezső Lajos.

2. Rendkívüli, nem kötelezett tantárgyak.

Francia nyelv, heti 2 órában. Helyes olvasás és írás, az alaktan elemei, a beszédrészek és azok alkalmazása, költői és prózai darabok olvasása, fordítása és elemzése, egyes darabok emlézése, francia kifejezések, beszédgyakorlatok. Tankönyv: Rayé Lajos, Magyar-francia nyelvtan. Bpest, 1892.

Arányi Ágost.

Gyorsírás, kezdőknél és haladóknál heti 1—1 órában.

Kezdőknél: a Gabelsberger—Markovics rendszerű gyorsírásnak levelező része. Tankönyv: Forrai Soma, A magyar gyorsírás tankönyve. Levelező rész. Budapest, 1899.

Kövesi Lajos.

Haladóknál: a Gabelsberger—Markovics rendszerű gyorsírásnak vitairási része. Gyakorlatul különböző gyorsaságú dictatumok leírása szolgált. Tankönyv: Forrai Soma, A magyar gyorsírás tan könyve. Vitairás. Budapest, 1895.

Zimányi Gyula.

Ének, heti 2 órában.

I. osztály. Heti 1 óra. Elmélet. Alapismeretek. A hangok felírása; ritmus és dallam; egyszerű ütemek; nyolcadok és hangterjedelem; a hangsorok elmélete; természetes hangközök; származtatott hangok és módosító jelek; a helyes éneklés szabályai.

Gyakorlat. Hangsoréneklés (Kem. C.); ritmikai és hangtalálási gyakorlatok; hangközök gyakorlása az ötödökig.

II. osztály. Heti 1 óra. Elmélet. Kemény és lágy hangsorok képzése 4 keresztig és bé-ig; nagy és kis hangközök; kemény és lágy hármashangzatok alap- és fordított állásban; hangjegyek nevei az F. kulcsban.

Gyakorlat. Az I-ső osztályban gyakoroltaknak ismétlése és kibővítése. Tankönyv mint az I. osztályban.

Karónek, heti 3 órában. A II—VIII. osztályok növendékeiből alakított vegyeskar egyházi és világi művek begyakorlásával foglalkozott, különös tekintettel a szabatos előadásra. Az egyházi énekek betanulására segédkönyvül szolgált Szepesi I., a világiaknál dr. Harrach J. Magyar Áron című gyűjteménye.
Szent-Gály Gyula.

Zene, kezdőknél és haladóknál heti 1—1, összesen 2 órában.

Kezdőknél: az elméleti részből: a hegedű részeinek ismertetése, vonalrendszer, kulcs, hangjegyek nevei és időértékük, szünetjelek, egyszerű ütemek. Gyakorlati rész: állás-, hegedű- és vonótartás, gyakorlatok az üres húrokon a vonó-kezelés elsajátítására, ritmikai gyakorlatok. Tankönyv: Szent-Gály, Zeneelmélet és Bloch J., Hegedű iskola I. rész.

Haladóknál: az elméleti részből: összetett ütemek, hangsorok és hármashangzatok négy keresztig és bé-ig, természetes hangközök. Gyakorlati részből: az elméleti ismeretnek megfelelő gyakorlatok játszása. Tankönyv: mint a kezdőknél, továbbá Wohlfart op. 54. I. rész. Bloch F. op. 16. és Dankla „Duettek“ I. füzet.

Zenekar gyakorlatok, heti 2 órában. A haladó zenészekből alakult zenekar a vegyes karral együtt zenekari művekkel működött közre az iskolai ünnepélyeken.
Koller Ferenc.

—*—

IV.

Írásbeli feladványok.

1. Magyar nyelven.

V. osztályban. 1. Búcsú a szülői háztól. (Leírás.) 2. A kecskeméti plebánia-templom falképei. (Leírás.) 3. Szondi eleste. (Tinódi és Istvánfy feljegyzései alapján.) (Történeti elbeszélés.) 4. Milyen erények ékesítik az ifjút? (Deák egyik levele alapján.) (Iskolai.) 5. Helyes-e ezen mondás: De mortuis nil, nisi bene. (Értekezés.) 6. Melyek a szónoki beszéd fajtái? (Ismertetés.) (Iskolai.) 7. Mennyiben volt sérelmes az októberi diploma?

(Kifejtés.) 8. A szerénység az ifjúnak ékessége. (Chria.) 9. Szeresd hazádat igazán! (Buzdító beszéd, Kőlesey Parainesis alapján.) (Iskolai).

VI. osztályban. 1. A természeti szép hatása lelkünkre. (Értekezés.) 2. Hangsúlyos és időmértékes versek felismerése. 3. Vörösmarty lyrai költeményeinek alapeszméi. (Fejtegetés.) 4. Berzsenyi ódaköltészete. (Értekezés.) 5. A leírás kellékei. (Fejtegetés.) 6. A csodás elem a Zrinyiaszban. (Taglalás.) 7. Igaz-e, hogy „a ballada tragédia dalban elbeszélve”? (Fejtegetés.) 8. Bánk és Petur bánok jelleme. (Párhuzam.) 9. A „Csalódások” komikuma. (Fejtegetés.)

VII. osztályban. 1. A kereszténység hatása a magyar műveltségre. (Értekezés.) 2. Kódexeink nyelvi sajátosságai. (Ismertetés.) 3. A XVI. század irodalmi termékeinek tárgyai. (Ismertetés.) 4. A Zrinyiasz jellemei. (Fejtegetés.) 5. Mikes Kelemen Törökországi leveleinek hangulata és stílusa. (Értekezés.) 6. „Semmi sincs, ami az emberi szívet annyira felemelhetné, mint az istenség nagy gondolatával való foglalatoskodás.” Kőlesey. (Chria.) 7. A magyaros iskola elvei és főbb képviselői. (Értekezés.) 8. Minő volt a magyar szép prózairók stílusa Kazinczy-ig? (Értekezés.) 9. Berzsenyi ódái. (Ismertetés.)

VIII. osztályban. 1. Az ősmagyarok műveltségének bizonyítékai. (Értekezés.) 2. Tinódi munkáinak költői és történeti értéke. (Jellemzés.) 3. A görög befolyás kora Magyarországon. (Jellemzés.) 4. Kármán Fanni hagyományainak esztetikai méltatása. (Fejtegetés.) 5. Kőlesey hazafias lyrája. (Ismertetés.) 6. Minő hatással van a hő a testek halmazállapotának megváltoztatására? (Értekezés.) 7. Jósika Miklós regényirői sajátosságai. (Jellemzés.) 8. Irodalmunk egyes korszakaiban mennyiben volt befolyása a magyar költészetnek nemzeti életünkre? (Értekezés.)

Görögpótló-magyar dolgozatok.

VI. osztályban. 1. Antigone jellemei. (Értekezés.) 2. A melos és művelői. (Ismertetés.) 3. A magyar elegikusok. (Értekezés.)

2. Érettségi feladványok.

A júniusi vizsgálatokhoz.

a) Magyar nyelvből.

1. Arany János epikai költészetének fontossága. (Értekezés.)
2. Hogyan alapították és védelmezték meg a magyarok a Habsburgok trónját? (Értekezés.)
3. „Teljesített kötelesség s nemes törekvések önértéke küzdés s bánat közt is nyugalmat tenyészt.” Kőlesey. (Kifejtés.)

Az első tételt kidolgozta 12.

A második tételt kidolgozta 13.

A harmadik tételt kidolgozta —.

Jelesen dolgozott 11, jól 10, elégségesen 4; összesen: 25.

b) Német nyelvből.

Lessing „Laokoon“-jának rövid tartalma. Fordítás magyarból németre.

Jelesen dolgozott 7, jól 12, elégségesen 5, elégtelenül 1; összesen: 25.

c) Latin nyelvből.

Cicero „De officiis“ II. 13. c. Fordítás latinból magyarra.

Jelesen 7, jól 9, elégségesen 8, elégtelenül 1; összesen: 25.

d) Görög nyelvből.

Homeros Ilias XXIV. 571—598. Fordítás görögből magyarra.

Jelesen 13, jól 6, elégségesen 6; összesen: 25.

e) Mennyiségtanból.

1. *Algebrából.* Melyik azon szám, melynek alakja az 5-ös számrendszerben: $2.5^{x+2} + 3.5^x + 2.5^{x-1}$, 3.6^{x-2} a 6-osban pedig: $6^{x+2} + 6^x + 3.6^{x-2}$?

2. *Geometriából.* A 65 cm. sugarú körbe írt trapéz párhuzamos oldalai 126 és 66 cm. hosszúak. Mekkora a területe és a kerülete?

Jelesen dolgozott 11, jól 5, elégségesen 9; összesen: 25.

—*—

V.

A főgymn. története az 1902—903. tanévben.

1. *Változás a tanári karban.* A kegyes-tanítórend főtisztelendő kormányának 1902. július 20-ikán 1007. sz. alatt kelt leiratával Kováts Antal a budapesti főgymnasium igazgatói állására, Király Lajos pedig Rózsahegyre helyeztettek át; a két megüresedett tanári állásra pedig Szalai Károlyt Podolinból és Zimányi Gyulát a budapesti tud. egyetemről küldötte ki.

2. *Az iskolaév lefolyása.* Az 1902. évi augusztus hó 28-ikán tartott alakuló gyűlés után augusztus 29. és 30-án magán-, javító- és pótlóvizgála-

tok voltak. Szeptember hó 3 első napján beiratások voltak; beiratkozott 312 nyilvános és 11 magántanuló. A beirt tanulók száma 323. Évközben kimaradt 23, vizsgálatot tett nyilvános és magántanuló 300. Apadás a mult 1901—902. tanévhez képest: 14.

Szeptember hó 4-ikén volt az ünnepélyes Veni Sancte, mely után megkezdődtek a rendes előadások s tartottak 1903. június 9-ikéig, a mikor megkezdődtek az évvégi osztályvizsgálatok. Június hó 28-ikán ünnepélyes Te Deum fejezte be a tanévet.

A tanulók egészségi állapota egész tanéven át általában megnyugtató volt. Halálozás egy fordult elő: Török László VI. oszt. tanuló sorvadásban halt el. Ragályos betegség nem fordult elő; huzamosbb ideig tartó betegség 9 esetben volt. Kecskemét th. város tiszti főorvosa, dr. Kecskeméti Lajos, 1902. november 17-ikén megvizsgálta a tanulók szeméit; 3 tanulót talált kisebb fokú trachomában; mind a hármat gyógykezelés alá vette és sikerrel gyógyította. A trachomás betegek száma évről-évre apad.

Hosszabb ideig tartó betegeskedés a tanári testületben is csak kétszer fordult elő úgy, hogy helyettesítés vált szükségessé, egy esetben 2 hétig, a másik esetben 1 hétig.

3. Valláserkölcsi és fegyelmi állapot. Vallásos irányú nevelés: ez a tanári testület jelszava. A vallás, az egy igaz Istenben vetett hit, legyen alapja az ifjúság nevelésének, hogy majdan, az élet háborgásai között is, mindig legyen biztos menedéke. Az igazán vallásos ember kétségbe nem esik; az élet küzdelmes napjaiban remél Istenében; kitartása csüggedő környezetének is új erőt kölcsönöz. Mivel pedig a népek versenyében azé a diadal, aki legtöbbet bír, aki el nem csügged, hazánknak is ilyen edzett, kitartó és nem csüggedő férfiakra van szüksége. A hiú örömk, a mulandó és testet-lelket ölö élvezetekben elmerült egyénre nem számíthat a társadalom; pedig e haza minden egyes fiának munkájára szüksége van a hazának, ha azt akarjuk, hogy nagy és boldog legyen az. A vallásos érzület, a munkakedv és nemes idealismus csak akkor fogja áthatni a társadalmat, ha ez erények már az ifjúságban mutatkoznak. Meg is van ezek csirája az ifjakban, csak fejleszteni kell tudni; e munka a tanári karnak válik felelősségteljes kötelességévé.

Az erényes életre vezető ösvényt kijelelni, igaz vallásosságot, munka- és kötelességteljesítést hangoztatni és ezekben jó példával elől is járni: vezéreszméi és céljai voltak a tanári testületnek az egész tanév folyamán át. S habár ezen eszméket hirdetni és irányítani minden egyes alkalom minden tanárnak szaktárgya körében is nyújthat módot, mégis főképpen a hitszónokok voltak hivatottak a vasárnapi szent beszédeken ezeket értelmezni és bővebben ki is fejteni.

Az intézet igazgatója a fegyelmi szabályok kihirdetése és megmagya-

rázása alkalmával hasonló szellemben szólott az ifjúsághoz, majd a záró-ünnepélyen újból, a nagy szünidőre is lelkére kötötte az ifjúságnak ezen erények gyakorlását, a szülők figyelmét pedig felhívta az iskola munkájának támogatására; nemkülönbén intette az ifjakat a társadalmi illemszabályok szigorú megtartására is.

A róm. kath. vallású tanulók, a téli hónapokat kivéve, minden nap szentmisét hallgattak, vasár- és ünnepnapokon pedig egész tanéven át; vasárnapokon a szentmise előtt fél óráig tartó szent beszédet hallgattak. Az adventi és nagyböjti időszakban vasár- és ünnepnapokon litánián is résztvett az ifjúság. A szent gyónást és áldozást négyszer végezték, nagyhéten pedig három szent gyakorlaton voltak jelen; résztvettek továbbá tanáraik vezetése alatt a búzaszentelési, keresztjáró és úrnapi körmeneteken is; június hó 8-án pedig a kegyes-tanítórendiek templomában megünnepelt szentségimádáson vettek részt. Május hó 6-ikán 180 tanuló vette föl a bérmálás szentségét; ezek bérmálás előtt gyóntak és áldoztak.

A nem róm. kath. vallású tanulók saját lelkészeik utasításai szerint s azok felügyelete alatt végezték vallásos köteleességeiket. A lelkészek s hitoktatók általában megnyugtató valláskötelmi állapotokat jeleznek.

4. Évközben érkezett fontosabb leiratok. 1. A budapestvidéki pénzügyigazgatóság Gurszky Rezső I. oszt. tanuló 120 koronás ösztöndíját 200 koronára emeli. 100,595/1902. szept. 3.

2. A tanker. kir. főigazgató közli az 1902—903. tanévre a torna alól felmentett tanulók névsorát. 1375/1902. szept. 30.

3. A róm. kath. Egyházközség Dezső Lajos tornatanítónak ötödéves pótlékot ad 1903. jan. 1-től kezdve. — 393/1902. dec. 8.

4. A nm. vallás- és közokt. m. kir. Miniszter „A községi és egyéb helynevekről“ (1898. IV. t.-c.) szóló törvények fokozatos végrehajtása végett a vármegyék, törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácsú városok helyesírásáról fölvett jegyzéket megküldi. 92,862. Min. — 142/1903. jan. 29. Főig.

5. A tanker. kir. főigazgatóság közli a nm. vallás- és közokt. m. kir. Miniszternek az osztályozás szigorítását illető rendeletét. 12,671. Min. — 273/1903. márc. 5. Főig.

6. A Jettim-féle ösztöndíj-alapítvány igazgatósága közli, hogy Szobolóczky Antal VI. oszt. tanuló 120 korona III. osztályú ösztöndíjat nyert. 9/1903. márc. 15.

7. A tanker. kir. főigazgatóság az 1903. május 21-ikén Esztergomban tartandó kerületi tornaverseny programját megküldi. 20/1903. ápr. 7.

8. A nm. vallás és közoktatásügyi Miniszter az alkoholizmus ellen való közreműködésre hívja föl a tanintézeteket. 1125. Min. 586/1903. máj. 4. Főig.

9. A tanker. kir. főigazgató értesít, hogy az 1902—903. tanévi érett-

ségi szóbeli vizsgálatokra a nm. vallás és közokt. m. kir. Miniszter dr. Finácy Ernő tud. egyetemi tanárt helyettes elnökül küldte ki tanintézetünkhöz. 31380. Min. — 660/1903. máj. 18. Főig.

10. A váci megyés püspök hittani biztosul főtisztelendő Hanusz István főreáliskolai igazgatót nevezte ki. 4581/1902.

5. *Látogatások.* 1. A tanker. kir. Főigazgató, ngos Francsics Norbert 1902. dec. hó 3., 4. és 5. napjain tartotta hivatalos látogatását; meghallgatta a tanulók feleleteit, megvizsgálta írásbeli dolgozataikat, rajzaikat; megtekintette a könyv- és szertárakat; megjelent az Önképzőkör ülésén. Tapasztalatait és megjegyzéseit a dec. hó 2-ikén tartott értekezleten közölte a tanári karral.

2. 1903. január hó 15-én ngos Magyar Gábor, a kegyes-tanítórend főnöke látogatta meg az intézetet, meghallgatta a tanulók előadását, megtekintette a könyv- és szertárakat.

3. 1903. május hó 5-én gróf Csáky Károly váci megyés püspök ő méltósága látogatta meg intézetünket a helyi plébános és oldalkanonokja kíséretében.

6. *Ünnepélyek.* a) 1902. szept. 10-ikén részt vett az ifjúság b. emlékü Erzsébet királynéért tartott gyász-isteniszteleten.

b) 1902. szept. 20-ikán megjelent az intézet testületileg a város által rendezett nagyszabású Kossúth-ünnepélyen.

c) 1902. okt. 4-ikén, apostoli királyunk Ő Felségének névünnepén, a kegyes-tanítórendiek templomában tartott ünnepélyes isteniszteleten vett részt az ifjúság.

d) 1902. okt. 6-ikán az aradi vértanukért tartott gyász-isteniszteleten jelent meg az ifjúság. Az Önképzőkör pedig okt. 12-ikén tartott emlék-ünnepet ugyancsak az aradi vértanuk emlékezetére; mely ünnepélyen az egész ifjúság megjelent tanáraival egyetemben.

e) 1902. nov. hó 2-án Kecskemét város nagy fiának, Katona Józsefnek sirjánál rőtta le az ifjúság a kegyelet adóját; — majd tanintézetünk jóltevőjének, Horváth Dömének sirjánál is megjelent.

f) 1902. november hó 19-én „Erzsébet“-ünnepélyen vett részt az intézet ifjúsága, mely a tornacsarnokban folyt le ünneplőközönség jelenlétében.

g) 1903. febr. 20-ikán XIII. Leó pápa Ő szentségének pápasága 25-ik évfordulója emlékére hálaadó isteniszteleten jelent meg az ifjúság.

h) 1903. márc. 2-ikán b. Ferenc királyért, a kegyes-tanítórend jóltevőjéért tartott gyász-isteniszteleten vett részt az ifjúság.

i) 1903. márc. 15-ikén a szabadságharc emlékére rendezett ünnepélyt az intézet, melyen szép számmal jelent meg a város közönsége is.

j) 1903. március 29-ikén gróf Koháry Istvánért, a kecskeméti kegyes-tanítórendi társház és gymnasium alapítójáért tartott gyász-isteniszteleten volt jelen az ifjúság.

k) 1903. ápr. 15-ikén a róm. kath. egyházközség főgondnokának, Zimay Károlynak temetésén vett részt az ifjúság a tanári karral együtt; a tanári testület a megboldogult főgondnok koporsójára letette kegyelete koszorúját is hálául azon jóindulatért és meleg érdeklődésért, mellyel a tanintézet iránt mindenkor viseltetett.

l) 1903. ápr. 20-ikán (ápr. 11-ike helyett) az 1848. törvények szentesítésének emlékére rendezett ünnepélyen vett részt az ifjúság.

m) 1903. ápr. 27-ikén gróf Csáky Károly váci egyházmegyei megyés püspök Ő méltósága ünnepélyes fogadtatásánál is jelen volt az ifjúság tanáraival együtt.

n) 1903. június 9-ikén záró-ünnepély volt, melyen a város közönsége is nagy számmal volt jelen.

7. *A tanári kar irodalmi működése.* Kövesi Lajos irt a jelen tanévi értesítőbe „*Katholikus énekeink és énekeskönyveink a XVII. században*“ címmel értekezést.

8. *Vizsgálatok.* a) *Érettségiek.* E tanévben is háromszor voltak érettségi vizsgálatok; szeptemberben és decemberben pótló- és javító érettségiek, június hóban pedig a rendes évvégi érettségi vizsgálatok. A szept. és decemberben megtartott pótló- és javító érettségi vizsgálatokon a tanker. kir. Főigazgató elnökölt, míg a június hóban tartott érettségi vizsgálatokon dr. Finácy Ernő tud. egyetemi ny. r. tanár volt a helyettes elnök. A tanévégi érettségi írásbeliek május 15., 16., 18., 19. és 20-ik, a szóbeliek pedig június hó 22., 23. és 24. napjain folytak le.

b) *Osztályvizsgálatok.* A VIII. osztály osztályvizsgálatai május 1—14-ig tartottak; az I—VII. osztály osztályvizsgálatai pedig június hó 10—20-ig tartottak. A hittani vizsgálatokon főtiszt. Hanusz István főreáliskolai igazgató elnökölt, mint püspöki biztos.

A magántanulók vizsgálatai június hó 17. és 18. napjain folytak le.

Június hó 28-ikán ünnepélyes „*Te Deum*“-mal és a bizonyítványok kiosztásával a tanévet befejeztük.

VI.

A főgymnasium külső viszonyai.

1. Főgymnasiumi bizottság. A főgymnasiumot föntartó róm. kath. egyházközség tekintetes tanácsa a főgymnasium anyagi ügyeinek gondozására főgymnasiumi bizottságot alakított és bizott meg. E főgymnasiumi bizottság ez idei elnöke ifj. Bagi László, helyettes polgármester; tagjai Dömötör Sándor, kir. közjegyző, dr. Igács József, orvos, Kada Elek, polgármester, Kovács Sándor, földbirtokos, dr. Stipl Károly, kir. törvényszéki elnök, Szabó Imre, kir. közjegyző, dr. Iványosi Szabó László, ügyvéd, dr. Tóth György, főgymn. igazgató, Tóth István, h. anyakönyvvezető, Rapcsányi Kálmán, városi számvevő, Zsigmond M. József, polgári iskolai tanár.

2. Tápintézet. A szegény sorsú tanulók anyagi helyzetének enyhítésére a róm. kath. egyházközség tápintézetet is tart fenn, melyben a tanulók havi 14 korona díjért ebédet, vacsorát és reggelire kenyeret kapnak. A tápintézet ügyeit egy 9 tagból álló felügyelő bizottság gondozza; igazgatója Hanusz István, főreáliskolai igazgató. Tanintézetünket e bizottságban Arányi Ágost és Vékony József tanárok képviselik. A tápintézet helyisége a kegyes-tanítórendiek bérháza. A tápintézetbe való felvételre a főreáliskola épületében Hanusz István főreáliskolai igazgatónál kell jelentkezni.

3. Az intézet jöltevői. A Kecskeméti Takarékpénztár-Egyesület és a Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank igazgatóságai 50—50 koronát, a Kecskeméti Leszámitoló- és Pénzváltóbank igazgatósága 30 koronát küldtek jutalmazásokra. Dr. Iványosi Szabó László, ügyvéd 20 koronát adott egy jóviseletű, szorgalmas r. kath. tanuló jutalmazására. Tóth István, h. anyakönyvvezető 10 koronát adott egy jóviseletű, szegénysorsú tanuló jutalmazására. Récesy Ede, tanulmányi felügyelő és főgymn. tanár 1 db aranyat, dr. Tóth György, főgymn. igazgató, 10 koronát adtak a szavalóverseny győzteseinek jutalmazására.

Az 1902/903. tanévi pályázatok jutalmazásához is többen járultak, mint az a „Pályázatok“ című fejezet végén olvasható.

Dömötör Sándor, kir. közjegyző úr, mint már éveken át, e tanévben is 30 koronát adott a kegyes-tanítórendi növendék-papok énekkara vezetőjének.

Könyvjutalmat adtak: Fekete Mihály 6 kötetet, Schwartz Soma 5 kötetet, Steiner Mihály 4 kötetet, Komor Gyula 8 kötetet, Dömötör Sándor, kir. közjegyző 10 kötetet.

Fogadják az adakozók e helyen is a tanintézet hálás köszönetét.

VII.

Könyv- és szertárak.*1. Tanári könyvtár.*

Ez évi gyarapodás: *A) Ajándék útján:* Dr. Márki: Történettanítás. Dunay Ferenc: „Quo vadis, vagyis hová fordulsz, hogy se rajtad, se más on igazságtalanság ne essék“. Szent-Gály Gyula: Zeneelmélet. Molnár János: A megtérő református elmékedéséről négy könyv. Magyarország közoktatásügye 1901-ben. Universal Bibliothek 13 f. Pázmány Zoltán: A haszonélvezet a római jogban. Emlékkönyv a Mátyás-szobor leleplezése alkalmával. Kazinci: Tövisék és virágok. Protestáns iskolai drámák. Szent-Gály: Memorandum. Klökner: A zenélő Magyarország. Szemere Miklós: Országgyűlési beszéd a hadseregről. Szemere: Tiszteletpéldány. Erdészeti kísérletek. Sánta K.: Költemények. Németh Béla: Szigetvár története. Bagi: A kecskeméti róm. kath. nagytemplom története. Összesen: 18 mű, 30 kötet.

B) Könyvtári másodpéldányaink becserélése útján: Bárcafalvi Szabó Dávid: Szigvárt, klastromi történet. Klobusitzky Péter: Halottas beszéd gróf Károlyi Antal felett. Tomori Szabó Sándor: Szentírás magyarázástan alapvonalai. Szvorényi József: Vitkovits Mihály levelei. Ferenci József: Pest-Pilis-Solt vármegye névtára. Popini: Byron és Shelley. Márton József: Lexicon trilingue 2 kötet. Tóth Béla: Magyar ritkaságok. Mignet: Geschichte der französischen Révolution. Képzőművészet remekei 2 kötet. Összesen: 10 mű, 12 kötet.

C) Vétel útján: Magyar: Gazdaságtörténeti szemle; Zeitschrift; Tanár-egyesületi Közlöny; Nyelvtudományi Közlöny; Akadémiai értesítő; Magyar írók; Századok; Értekezések a nyelv és széptudományok köréből; Etnographia; Matematikai és Természettudományi Közlöny; Egyetemes Philologiai Közlöny; Kath. Paedagogia; Magyar chemiai folyóirat; Herkules; Természettudományi Pótfüzetek; Képes folyóirat; Muzeum és a Magyar Filozófiai társaság Közleményei című folyóiratok ez évi számai. Pekár: A filozófia története. Timon: Alkotmány és jogtörténet. Mikszáth: Kisértet Lublón; Szent Péter esernyője. Gárdonyi: A láthatatlan ember; Az a hatalmas harmadik; Egri csillagok. Kudora: Könyvtártan. Ambrus: Berzsenyi b. és családja. Kemechey: Bodrogi történetek. Mikszáth: A gavallérok. Vogel: Deutsches gramm. orthograph. Nachschlagebuch. Löher: Kulturgeschichte. Chamisso's gesammelte Werke 4 kötet. Goethes Leben. Grimmshausens Simplicius 2 kötet. Gudrun. Jean Pauls: Ausgewählte Werke 8 kötet. Körners Werke

4 kötet. Niebelungenlied. Straub: Elektrotechnika. Schmidt: A fotografozás gyakorlati könyve. Cantor: Vorlesungen I. kötet. Kemény Zs.: Férj és nő. Gyulai: Költeményei 2 kötet. Hampel: Az antikszoibrászat története. Dr. Sebestyén Gyula: Regös énekek; A regösök. Herceg: Balatoni rege. Cirbusz: Magyarország a XX. évszáz elején. Radvánszky: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. Simonyi: Tüzetes magyar nyelvtan. Balassa: A magyar nyelvjárások. Ókori Lexicon. Beöthy: Színházi esték. Zolnai: Nyelvelmékeink a könyvnyomtatás koráig. Gaál: Beszéleyei. Dugonics: Toldi Miklós. Gombos Imre: Esküvés. Körner: Zrinyi. Riedl: Arany János. Méhely: Magyarország barna békái. Méhely: Magyarország kurtakigyói. Gráber: Az állatok mechanikai műszerei. Darwin: Az ember származása 2 kötet. Engel: A pénz keletkezése. Herceg: Magyar jogtörténet. Heinrich: Világirodalom-történet. Edmond Rostand: L' Aiglon. Szinnyei: Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertoriuma 2 kötet. Beöthy Ákos: Magyar államiság fejlődése és küzdelmei 2 kötet. A magyar helyesírás szabályai. Southey: Nelson életrajza. Junius: Harc a német hegemoniáért. Dicey: Bevezetés az angol alkotmányba. Némethy: Vergilius élete és művei. Akadémiai Almanach. Kreutzer Lipót: Svájc. Havas: Az osztrák-magyar bank. Szilasi: A római élet Cicero korában. Falk: Kor és jellemrajzok. Jahrbuch der Naturwissenschaften. Magyar Okmánytár 3 kötet. Összesen: 84 mű, 106 kötet. Összes gyarapodás: 112 mű, 148 kötet.

A könyvtárra fordított összeg 540·30 korona. Kötésekre pedig 115·30 korona fordított.

2. Ifjúsági könyvtár.

Az ifjúsági könyvtár a jelen tanévben a következő művekkel gyarapodott:

1. *Vétel útján*: Csengery: Aeschylus Oresteia. Arago François: Nagy emberek. Gaál M.: Kenyér és becsület. Grünwald: Az új Magyarország. Gyulai Pál: Költemények; Emlékbeszéddek. Imre S.: A néphumor a magyar irodalomban. Szitnyai E.: Ész és szív. Verne Gyula: A Jangada; A 15 éves kapitány; Hatteras kapitány kalandjai; Sándor Mátyás. Laure: Diákélet Angolországban. Serpa Pinto: Útazás Afrikán keresztül. Baksay S.: Dáma. Mindszenti G.: Költemények. Tárkányi B.: Költemények. Cseley: Az utolsó Zrinyi (3 példány).

A Magyar Könyvtárból 50 mű 3—3 példányban, 35 kötetben. Gaál M.: Hunyadiak. Donászy F.: Szigetvár és Eger hősei. Cyprian: Útak az életben. Andor (Cyprian): Anyaföldön. Kincs J.: Tanulságos történetek. Kispipa-adomák. P. Szathmáry: Törökvilág Magyarországon. Barna: A szabadságharc hősrégi. Gárdonyi Géza: A nagyapó tréfái. Lampért: Kuruc hősök. Gaál: Diák-figurák. Jósika: A csehek Magyarországon. K. V.: Guliver kalandjai. Barang: 1848—49. Magyar szabadságharc története. Reviczky:

Összes költeményei. Arany J.: Keveháza; Szent-László füve; Toldi estéje. Kardos A.: A peleskei nótárius. Kincs I.: A vadon gyermeke. Baróti L.: Robinson Crusoe viszontagságai. Sirisaka: A babonáról. Gaál: Németvilág Magyarországon. Körösy: Esztergom. Horváth: Római zarándok útamból. Verne: Grant kapitány gyermekei; Tizenöt éves kapitány; Öt hét a léghajón. Tóth: Török históriák; Konstantinápolyi emlékek. Dr. Say M.: A szent-föld. Képzőművészeti essayk. Lovik: Leveles láda. Barang: A szabadságharc története.

2. *Ajándékozás útján*: M. kir. vallás és közokt. min.: Mocsáryné: Keleti utazás. Dr. Tóth György főgymn. igazgató úrtól: Verne Gyula: Utazás a föld körül (2 példány); Church: Római élet Cicero korában. Haller, Szemlények a Gesta Romanorumból. Hegedűs: Az óriások világa. Balassa: Petőfi vegyes költeményei. Szekeres A. V. oszt. tanulótól: Böngerfi: Ezer esztendő története.

Az évi gyarapodás 112 mű, 102 kötetben, 229 kor. értékben. Kötésre fordított 60 korona.

3. Természettani és vegytani szertár.

Szerzemény: Négy elemből álló akkumulátor-telep pachitroppal. Zseb-voltmérő. Báriumplatinocianúr-ernyő. Készülék nagyfeszültségű és szaporán váltakozó áram előállításához. Ernyő a vetítéshez. Fogyasztás alá eső vegyszerek. Összes kiadás 600 korona.

Leltári kimutatás szerint van a természettani szertárban 419 készülék 10,523,80 korona értékben.

4. Természetrajzi szertár.

A természetrajzi szertár a jelen iskolai évben a következő tárgyakkal gyarapodott:

1. *Vétel útján*: Erdei bagoly (*Syrnium aluco* L.). Pipiske (*Galerita cristata* Boie.). Kanári madár (*Serinus canarius* Koch.). Locustella luscinioides Sav. Szarka (*Pica caudata* Ray.). Búbos banka (*Upupa epops* L.). Fűrj (*Coturnix dactylisonans* Mey.) Fogoly (*Perdix cinerea* Lath.). Vak varjú (*Nycticorax griseus* Strickl.). Gólyasnef (*Himantopus autumnalis* Hass.). Halászka (*Sterna anglica* Mont.). A keszthelyi „Dobogó“ köfjítő dolomitjának 20 elmállási fokozata. 25 drb ásvány; kézi szögmérő; magnezium szalag; kis kalapács ülövel; 2 drb porcellánlap.

2. *Ajándékozás útján*: Dékay Ödön örkenyi gyógyszerész úr egy kitömött vak varjút (*Nycticorax griseus*); Kada Elek polgármester úr egy kitömött bagolyszemű lilét (*Oedicnemus crepitans* Temm.) 1 drb rákosi viperát

(*Vipera Ursini Bonap.*) és több darab haraszt-kövületet; Kisfaludy Mihály tanító úr több kövületet; Percel Árpád úr, m. á. v. ellenőr, ajkai állomásfőnök 2 drb ajkaitot; Pintér Pál kolozsvári főgymn. tanár úr 1 drb karlsbadi ikret és 2 drb kövült cápa fogat; Vágó László főerdész úr egy kitömött erdei szalonkát (*Scolopax rusticola L.*) voltak szivesek ajándékozni. Kuczka József VIII. oszt. tanuló 1 drb cseppkövel, Szabó Jenő V. oszt. tanuló egy darázsfészekkel, Czábor Károly I. o. tanuló több drb ásvánnyal, Gurszky Rezső I. oszt. tanuló egy négylábú kacsával és Schmitz Károly I. oszt. tanuló egy kitömött csörgőkacsával (*Anas querquedula L.*) gyarapították az intézet szer-tárát. Összes gyarapodás értékben: 194 korona 11 fillér.

5. Térkép-gyűjtemény.

Vétel útján: A Magyar Korona Országainak iskolai fali térképe és A Föld térképe Mercator projectioban Kogutowiczról.

A nm. földmívelésügyi m. kir. miniszterium ajándéka: A Dunavölgy és Tiszavölgy vízszabályozási átnézeti térképe. Összesen 4 drb, 55 korona 29 fillér értékben.

Kiselejteztünk 50 drb hasznavehetetlen fali térképet. Jelenleg van a gyűjteményben 48 drb fali térkép, 44 drb földrajzi szemléltető kép, 6 drb globus.

6. Érem- és pénzgyűjtemény.

Érem- és pénzgyűjteményünknek ajándékoztak: Bende János VII., Klein Dezső V., Füredi István IV., Csorba Mihály, Eiszner Rezső és Gágyor István I. oszt. tanulók több régi pénzt.

7. Rajz-szertár.

A rajz-szertár e tanévben nem gyarapodott. Az összes álladék 1087 drb rajzminta, 49 drb mértani minta, 39 drb műlap és 30 drb relief rajz-minta, összesen 1205 drb, 400 korona értékben.

8. Philologiai és történelmi gyűjtemény.

Ajándékozás útján a képtár birtokába jutott Pivártól egy Aquarell és Kossuth Lajos arcképe. 4 kép új kerete 14 korona 40 fillér.

Az összes gyűjtemény 332 darab üvegkeretbe foglalt és 68 darab kartonra húzott képből, 25 darab aranykeretes olajfestményből, 113 darab kartonra nem húzott képből, 44 darab gipszöntvényből és 1 darab márvány-szoborból áll. Összes érték 7158 korona.

9. Zene-szertár.

A zene-szertár több példány vegyeskari szólammal és pártitúrával gyarapodott 40 korona 40 fillér értékben. A hegedű-felszerelések és javítások is a r. kath. egyházközség által e célra megszavazott 100 korona összegből fizetettek ki. Összes érték 800 korona.

10. Torna-szertár.

A torna-szertár gyarapodott labdákkal 15 korona 49 fillér értékben és 2 ugrószőnyeggel 103 korona 60 fillér értékben. Egy drb kar- és mellerősítő 12·14 kor. értékben. Van összesen 480 drb tornaeszköz, 1280 korona értékben.

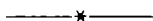
11. Felszerelés.

Az 1902/903. tanévben két osztály új, kettős ülésű padokkal szereltetett föl 588 korona 64 fillér értékben.

A tanári könyvtárba egy mosdókészlet szereztetett 30 korona értékben.

Az ifjúsági könyvtárba 2 könyvszekrény szereztetett 42 korona értékben.

Az új felszerelések értéke 660 korona 64 fillér.

VIII.

Önképző-kör.

Az intézet igazgatóságának engedélyével Kövesi Lajos tanár vezetése alatt ez évben is megalakult az Önképző-kör. Az alapszabályok értelmében rendes működő tagok voltak a főgymnasium VII. és VIII. osztályának tanulói 64-en; bejáró és szavaló tagok az V. és VI. osztályú tanulók 60-an; összesen 124-en.

Működését a kör 1902. szept. 19-én a vezető tanár ellenőrzése mellett tartott alakuló üléssel kezdte meg, mely alkalommal az alapszabályok főbb pontjainak megmagyarázása után választás útján tisztviselők lettek: Nagy Lajos VIII. o. t. elnök; Faragó Pál VIII. o. t. főjegyző; Kováts Antal VIII. o. t. pénztáros; Richl Lajos VIII. o. t. könyvtáros; Pesovár Ambrus és Múth Imre VII. o. t. aljegyzők; Mészáros István és Harkay Béla VII. o. t. segédkönyvtárosok.

A kör kéthetenként tartotta gyűléseit, számszerint 15-öt; 10 rendes, 1 rendkívüli, 2 a rendesnél ünnepesebb, melyeken a napirend között nagyjainkról (XIII. Leo, Vörösmarty) emlékeztünk meg és 2 diszgyűlés: október 12-én az aradi vértanúk emlékére és március 15-én. November 1-én felkereste és koszorúval diszitette a kör Kecskemét szülöttének, Bánk-bán halhatatlan szerzőjének sírját, mely alkalommal emlékbeszéddel és szavallattal adózott Katona emlékének. Ezenkívül a kör az intézet kebelében lefolyt ünnepélyek műsorát felolvasásokkal és szavallatokkal egészítette ki. Hivatalos látogatása alkalmával 1902. december 14-én jelen volt a kör egy rendkívüli gyűlésén Francsics Norbert tanker. kir. főigazgató úr is, mely alkalommal a kör működésének irányát megfigyelve, az ifjúságot önmunkásságra buzdította.

A rendes gyűlések tárgyai: a jelíges dolgozatok, utánuk a rájuk vonatkozó bírálatok felolvasása, szavallatok rögtönzött bírálatokkal, az újabb s jelesebb irodalmi művek ismertetése, szabad előadások.

A beérkezett dolgozatok száma, beleszámítva az ünnepélyek alkalmával felolvasott dolgozatokat is: 16.

Ezek közül 11 dolgozatot bíráltak meg a kör tagjai, a többről, az ünnepi felolvasásokról, a vezető tanár felügyelete alatt a tisztikar tagjai mondtak ítéletet; egy dolgozat bírálatlan maradt. A dolgozatok közt műfajok szerint volt eszthetikai fejtegetés 4, méltatás 2, chria 1, természettani értekezés 1, elbeszélés 2, vegyes tárgyú (komikus) felolvasás 2, a diszgyűlések felolvasásai 4. Érdemfokozat szerint 5 részesült a dicséretes, 6 a jó, 4 az elismerés fokozatában. Beérkezett azonkívül 6 költemény, melyek közül 3 a dicséretes, 3 a jó fokozatot nyerte.

Két tag két alkalommal ünnepi beszédet tartott, melyek mindegyike a dicséretes fokozatban részesült. A dolgozatok közül az érdemkönyvbe kettő jutott.

Szavallat volt 53, komoly 46, komikus 7. Érdemfokozat szerint: dicséretes 22, jó 19, elismerésben részesült 7, megemlítést kapott 4, elvettett 1. A két szabadelőadás közül egyik a dicséretes, másik a jó fokozatban részesült.

A kör szavallat-versenye az igazgató s a tanári kar jelenlétében február 8-án folyt le. A komoly szavallatok versenyében 8-an vettek részt. Az első díjat (10 koronás arany) Nagy Lajos VIII. o. t.; a másodikat (8 K.) Kirkovics Béla VIII. o. t.; a harmadikat (8 K.) Bendessy György VIII. o. t. nyerte el. Könyvjutalomban részesültek: Martin Ferenc VII. o. t., ki Német Károly tanár ajándékából Virág Benedek Magyar századait és Mészáros István VII. o. t., ki Zimányi Gyula tanár ajándékából Tompa Mihály összes költeményeit kapta.

A komikus szavallatban hárman vettek részt. A 10 koronás díj Kuczka József VIII. o. és Polónyi Jenő VI. o. tanulók közt osztatott meg.

A nyertesek jutalmazásához dr. Tóth György igazgató és Récsei Ede tanár 10—10 koronás arannyal járultak.

Az Önképző-kör működését május 3-án tartott beszámoló gyűléssel fejezte be.

A könyvtár a jelen tanévben vétel útján 114 kötetrel szaporodott, 158 kor. 72 fill. értékben; ajándékozás útján 16 művel. Folyóiratként a kör a „Magyar Szalon“-t járatta.

A pénztári bevétel 200 korona 40 fillér; kiadás 200 korona 40 fillér. A kör vagyona a takarékpénztárban levő 163 korona 27 fillér és ennek egy évi kamata.

Szavaló-kör. A főgymnasium igazgatója engedelmével ez iskolai évben is megalakult a Szavaló-kör Német Károly tanár vezetése alatt. A IV. és III. oszt. tanulói mint rendes tagok, a II. osztályei mint pártoló tagok vettek részt a kör gyűlésein, hol az ifjak előadó képességüket és fellépési ügyességüket fejlesztették költemények, monológok és szindarabok előadásával.

Az alakuló gyűlés szeptember 25-én tartatott meg, amely alkalommal alelnökké lett: Sántha Gábor IV. o. t.; jegyző: Kerekes József IV. o. t.; segédjegyző: Mihálovics Imre III. o. t. lett; intézők voltak: Ritli János IV. o. t., Polgár Rezső III. o. t. és Gömörly Sándor II. o. t.

A kör kéthetenként tartotta üléseit, számszerint 13-at. Ezek közül egy diszgyűlés volt december 1-én, Vörösmarty Mihály emlékezetének szentelve. Komoly és vig szavalat volt 78; párbeszéd: 1; monológ: 1; szindarab: 2; még pedig a „Karácsony öröme“ címűt előadták: Markuszek Ferenc, Ritli János, Sántha Gábor, Kerekes József és Vrchovina Zénó IV., Polgár Rezső III., Gömörly Sándor és Bencsik László II. oszt. tanulók; a másik Rudnyánszky Gy. „A varázsgyűrű“ című egy felvonásos színműve volt, melynek előadói voltak: Sántha Gábor és Kerekes József IV., Polgár Rezső III., Gömörly Sándor, Faludi László II. oszt. tanulók.

A Szavaló-kör tagjai a főgymn. minden nyilvános ünnepélyén résztvettek. Az évváró ünnepen ügyesen adta elő Polgár Rezső III. oszt. tanuló Jankovác „A kis iparos“ című monológját.

IX.

Gyorsíró-kör.

Az 1887. év óta fennálló Gyorsíró-kör a jelen tanévben Zimányi Gyula tanár vezetése alatt 1902. szept. 21-én alakult meg, amely alkalommal előadókká lettek a haladóknál: Komáromi Károly k. r. n. p. és Thomay János k. r. n. p. VIII. o. tanulók, előadókká a kezdőknél: Kirkovics Béla k. r. n. p. VIII. és Oberle József k. r. n. p. VII. o. t., könyvtárossá pedig Molnár Kálmán k. r. n. p. VIII. o. t.

A Gyorsíró-kör tagjai voltak a VIII. osztályból: Bendesi György, Branczky József, Deák Vidor, Havas Vilmos, Horváth Károly, Kirkovics Béla, Komáromi Károly, Kremer Gyula, Molnár Kálmán, Nagy Lajos, Somogyi István, Thomay János k. r. n. papok és Tóth Kálmán világi; a VII. osztályból: Jankovich Ferenc, Martin Ferenc, Néder Ede, Oberle József, Pesovár Ambrus, Pozsgai Rudolf, Révész László, Simig István, Szabó Mihály, Szeiler Antal, Szurovy József, Vajnóczky Ferenc, Vámos Béla, Vincze János; a VI. osztályból: Dornyai Béla, Morvay Endre, Paschek Vilmos k. r. n. papok. Összesen: 30.

A tagok hetenkint jöttek össze s az előadók vezetése és a felügyelő tanár ellenőrzése mellett gyakorlatilag képezték magukat az írásban.

A körnek jövedelme a tagsági díjakból 122 kor. 80 fill. volt; kiadása (folyóiratokra, könyvekre, kötésre, versenydíjakra) 46 kor. 10 fill. Pénztári maradvány a múlt évről 516 kor. 48 fill. s így a kör vagyona 593 kor. 18 fill., mely gyümölcsözőleg van elhelyezve.

A kör könyvtárát dr. Tóth György igazgató a Gyorsírási Lapok és Budapesti Gyorsíró ez évi folyamával gyarapította. A kör is előfizetett a nevezett szaklapok 2—2 példányára.

A kör ápril 26-án írásversenyt tartott, melyen a haladók versenyében az első díjat, 7 koronát Vajnóczky Ferenc VII. o. t., a másodikat, 5 koronát Bendesi György VIII. o. t., a harmadikat, egy könyvet Deák Vidor VIII. o. t. nyerte el; a kezdőknél a 6 kor. első díjat Szeiler Antal VII., a 4 koronából álló második díjat Morvay Endre VI. o. t. kapta meg, míg Simig István VII. o. t. könyvjutalomban részesült.

X.

Segélyező-egyesület.

Ez iskolai év szeptemberében az egyesület könyvtárállományából 21 drb tankönyv ismét kiselejtezett; a mult évről maradt 357 kötet.

A Segélyező-egyesület tőkéjének kamatából 85 korona 16 fillér értékben 52 darab szereztetett be s 16 korona értékben 40 darab könyv köttetett be. Kiadatott összesen: 101 korona 16 fillér.

Hálával kell megemlitenünk a jószívű adományozók nevét, akik ajándékkal a könyvtárt szaporították: dr. Tóth György főgymn. igazgató, Arányi Ágost, Hannig István, Molnár Kálmán, Mondik Pál, Németh Károly és dr. Vörös Cyrill főgymnasiunai tanárok összesen 19 kötetet ajándékoztak. Lipták István VII., Vékony József VII., Juhász Vince VI., Cseh András V. oszt. tanulók 5 drb könyvet adtak s a tanári könyvtárból kiselejtezés folytán 9 drb tankönyv jutott az egyesület birtokába. Az ajándékkönyvek száma: 33.

Az osztályok és a tanulók száma szerint a segélyezés a következőleg oszlott meg:

I. osztályban	1	tanuló	kapott	összesen:	8	drbot,
II.	5	"	"	"	23	"
III.	4	"	"	"	37	"
IV.	4	"	"	"	27	"
V.	7	"	"	"	49	"
VI.	5	"	"	"	39	"
VII.	4	"	"	"	43	"
VIII.	3	"	"	"	9	"

I—VIII. oszt. 33 tanuló kapott összesen: 235 drbot.

Jelenleg a Segélyező-egyesület könyvtárában van 442 drb tankönyv.

A Segélyező-egyesület összes vagyona 2404 korona 80 fillér, mely a főgymn. igazgatójának kezelése alatt van.

XI.

Jegyzőkönyv

a kecskeméti róm. kath. főgymnasiumnál rendszeresített pályázatok elbírálása végett folyó évi június hó 3-án tartott gyűlésről.

A tételeket megállapító bizottság az 1902. december 15-én tartott gyűlésében 11 tételre tűzött ki pályadíjakat.

A határidőre 43 pályamunka érkezett be; bírálói:

Bagi László helyettes polgármester, Dömötör Sándor kir. közjegyző, Gyenes István árvaszéki ülnök, Hajagos József városi főkönyvelő, Hanusz István főrealiskolai igazgató, Kada Elek polgármester, Kovács Sándor földbirtokos, Tóth István h. anyakönyvvezető, Szegedy György városi tanácsos, dr. Tóth György főgymn. igazgató, Arányi Ágost, Hannig István, Járvás Mihály, Kövesi Lajos, Molnár Kálmán, Mondik Pál, Német Károly, Récei Ede, Szalai Károly, Vékony József, dr. Vörös Cyrill és Zimányi Gyula főgymn. tanárok.

1. A Kecskemét város közönségétől alapított „Széchenyi-díj“-ra, 60 K., melyért csakis kecskeméti születésű ifjak pályázhatnak, e magyar történeti tétel volt kítüzve: a „II. Rákóczy-féle felkelés okai, lefolyása és következményei.“

E tételre 6 pályamunka érkezett be; ezek közül az elsőséget a III. sz., az „Istenért és szabadságért“ jeligével ellátott dolgozat vivta ki. A szerző ügyesen osztotta fel s tárgyalta a tételt. A rendelkezésre álló forrásokat helyesen használta fel. Szépen, lelkesen, szeretettel és hazafiasan írta le s jellemezte a Rákóczi-kort. A munka értékét emeli a kurucköltészet beleszővése. Habár a felkelés okait nagyon messziről kezdette, habár chronologiailag több hibás adat is van, amelyek inkább a leíró hibái: alakilag és tartalmilag a legérdemesebb munka, s a kítüzött 60 K.-t megérdemli.

Szerzője: Tóth Kálmán VIII. o. t.

A „Szent szabadság, áldva légy“ jelige alatt beérkezett I. sz. munkát csinos kiállítása, folyékony stílusa, s szűkebb határok közt mozgó tartalma a második díjra: 20 koronára érdemesítették.

Szerzője: Szigethy Zoltán VIII. o. t.

A VI. számú „Pro libertate“ jeligés pályamű a két előbbinél sokkal hátrább áll, de azért megüti a kívánt mértéket; szerzőjét a bizottság dicsérettel jutalmazza.

Szerzője: Bódogh Gábor VII. o. t.

Ezek mellett elmaradt a IV. sz.: „Csak törpe nép felelhet ős nagyságot“ jeligés. Azonban a II. és V. számú oly gyenge, pongyola és rendszertelen, hogy jeligéjüket említeni sem érdemes.

2. A Kecskeméti Casino 40 K. jutalmára kitűzetett: „Zrinyi Péter“ történeti elbeszélés.

A beérkezett 5 pályamű közül magasan kiemelkedik a VIII. sz. „Régi jó világ“ jeligés dolgozat, mely ügyes szerkezetével, szép, tolyékony stílusával, korfestő jellemzésével, sikerült kis epizódjaival, jellegzetes párbeszédeivel a díjon kívül a bíráló-bizottság külön dicséretét is kivívta.

Szerzője: Tóth Kálmán VIII. o. t.

A VII., X. és XI. számúak a történeti események száraz elmondásai. Ezek fölül emelkedik a IX. sz. „Szenvedésben megtisztul a lélek“ jelige alatt beadott munka, mely megközelíti az elbeszélői stílust, miért dicséretes megemlékezésben részesül.

Szerzője: Benkő István VII. o. t.

3. A néhai Zsiga Alajos k. r. tanár alapítványának 32 K. kamata tek. Dömötör Sándor kir. közjegyző ur bőkezűségéből kiegészítve 50 koronára, az úgynevezett „Zsiga-díj“-ra e valláserkölcsei tétel tüzetett ki: „Valamint a test a lélek nélkül, úgy a hit jó cselekedetek nélkül holt.“

E tételre beérkezett 4 pályamű közül a XII. és XIV. számú egyenlő sikerrel versenyzett. Mindkettő teljesen átértett és átérzett mű; önálló elmélkedés szülötte, emellett találóan felhozott példák teszik világossá az eléggé kimerített tárgyat. A bizottság úgy ítélkezett, hogy 25—25 koronát kapnak a „Sursum corda“ és „A hit, bár égi erővel birjon is: élete nincs, élete a szeretet“ jeligés dolgozat írói.

A XII. sz. szerzője: Tóth Kálmán VIII. o. t.

A XIV. sz. szerzője: Kirkovits Béla VIII. o. t.

Dicséretet érdemel a XIII. sz. „A hit az embernek a túlvilágból magával hozott nemesi levele“ jelige alatt rejtezkedő szerző, mert a kitűzött tételt eléggé jól fejtegette, de példái nem találók, stílusa nehézkes.

Szerzője: Paschek Vilmos VI. o. t.

A XV. sz. dolgozat nem felelt meg a kívánalmaknak.

4. A „Horváth Döme-díj“ra¹⁾ (100 K.) α) „Tárkányi és Mindszenty költészete“ című tétel tüzetett ki.

Három pályázó versenyzett e díjért s mind megfelelt a követelményeknek. A bíráló bizottság úgy határozott, hogy a díjat a XVII. és XVIII. sz. között megosztotta, a XVI. számút pedig elismerő dicséretben és könyvjutalomban részesítette.

Az „Istent és hont zeng dalom“ jeligés XVII. sz. pályamű kimerítően, helyes kritikai megjegyzésekkel, ügyes jellemzéssel fejti ki a tételt, de a költők túlzó magasztalása közben gyengébb alkotásaikról megfélekedezik; stílusa mindvégig emelkedett.

60 koronás díjra érdemesítetett.

Szerzője: Krémer Gyula VIII. o. t.

A XVIII. sz. „Tiszteld a költőt“ jeligével ellátott dolgozat találó esztétikai észrevételekkel szintén minden oldalról megvilágítja a tételt; stílusa lendületes, folyékony. Szerkezete azonban már nem oly egységes, mint az előbbié s néha ismétlésekbe esik.

Jutalma 40 korona.

Szerzője: Kirkovits Béla VIII. o. t.

A „Religio“ jeligét használó szerző inkább általánosságban mozog; nem hatol oly mélyre, mint versenytársai; kevésbé csoportosít ügyesen, de a benne megnyilatkozó eredeti felfogás, a szép, folyékony stílus kiváló dicséretre érdemesítik, s jutalmul Vörösmarty összes költeményeit kapta az író.

Szerzője: Múth Imre VII. o. t.

β) tételre ki lőn tűzve: „A klimatikus viszonyok behatása az ember egyéni és társadalmi életére.“

4 munka érkezett be. Ezek közül a legjobb a XXII. sz. s a következő jeligéjű: „Essem a Grönland örökös havára“ stb. igen ügyesen fejtegette a tételt; mind tárgyi, mind alaki tekintetben kifogástalan s az idejű pályadíjak legnagyobbikával, 100 koronával jutalmaztatik.

Szerzője: Krémer Gyula VIII. o. t.

A XX. sz. „A népek jellemét két dolog képezi: az éghajlat és a kormányforma“ jeligével ellátott dolgozatban a tárgyalás nehézkes, a stílusa dagályos, de a tételt helyesen fogta fel. Második díjul Brehm: Das Inka-Reich című könyvet érdemelte ki.

Szerzője: Tóth Kálmán VIII. o. t.

¹⁾ A múlt évben nem adatott ki; most 2 tétel díjaztatott: egyik a múlt évi, a másik a jelen évi kamatokból.

„Küzdés az élet“ és a „Nincsen olyan puszta stb.“ jeligés dolgozatok fogyatékoságuk miatt merő kísérletek, amiért dicséretre sem érdemesek.

5. Aesthetikai tételül: „A népies elem szerepe Tompa, Petőfi, Arany költészetében“ tüzetett ki.

Beérkezett egy dolgozat a XXIII. sz. „A nép az én Muzsám“ jeligével. E pályamű a kimerítő anyagot helyes felfogással, áttekinthető, világos szerkesztéssel csoportosítja, a népies irány követőinek helyét az irodalomban ügyesen jelöli ki. Stilusa szabatos és emelkedett. Az író dicséretre és 30 K. díjra méltó.

Szerzője: Krémer Gyula VIII. o. t.

6. Költői tárgyul ki volt tűzve: „Óda XIII. Leó 25 éves jubileuma alkalmára.“

A beérkezett 6 költemény közül legsikerültebb a XXVI. sz. „Lumen de coelo“ jeligével. Az összefüggő, logikus gondolatmenet, az egészen végighúzódó emelkedett ódai hang s a hibátlan külső forma 10 K. jutalomra érdemesítik.

Szerzője: Tóth Kálmán VIII. o. t.

Kiválik költői szárnyalásával a XXVIII. sz. „Zsolozsmás hangod értse meg ma“ stb. jeligés. Kár, hogy a második felében az igazán pathetikus stílus kissé ellaposodik s néhány verstani hiba van benne.

Jutalma a dicséretes elismerés.

Szerzője: Krémer Gyula VIII. o. t.

Helyesen indult a XXIV. sz. „Roma locuta, causa finita“ jeligével ellátott költemény is, de később a költői eszme nélkül való epikus elemek foglalnak helyet benne. A bíráló bizottság megemlézésre és dicséretre méltatta.

Szerzője: Paschek Vilmos VI. o. t.

A XXV., XXVII. és XXIX. sz. alatt beérkezett költemények alakilag és tartalmilag is gyarló kísérletek.

7. Latinból magyarra való fordításul Szt. Ágoston „De civitate Dei“ című művének IV. k. 31. fejezetét ki. A fordított szöveg előtt röviden megírandó Szt. Ágoston jellemrajza.

Összesen 5 dolgozat érkezett be, melyek közül két munka találatot jutalomra érdemesnek.

XII.

Ösztöndíjak, jutalmak, segélyezések.

1. *A magyarországi latin és görög szertartású tanítók segélyalapjából* Vékony József VII. oszt. tanuló 100 korona ösztöndíjat élvez. (1900. szept. 25. 4292. sz.)

2. *A Budapest-vidéki m. kir. pénzügyigazgatósági alapból* Gurszky Rezső I. oszt. tanuló 200 koronát kap. (100595—1902. szept. 29. sz.)

3. *A Jettim-féle alapítványból* Szobolótzky Antal VI. oszt. tanuló 120 korona ösztöndíjat kap. (9/1903. márc. 15. sz.)

4. *Horváth Döme alapítványának* 100 korona kamatait Máté István V. oszt. tanulóknak ítélte a tanári kar.¹⁾

5. *Horváth Dömének Cyrill testvére nevére tett alapítványának* 100 kor. kamatait Domokos Péter VI. oszt. tanulóknak adományozta a tanári testület.¹⁾

6. *Hoffman János, volt kecskeméti plébános alapítványának* 42 korona kamataival Földi László VII. oszt. tanulót jutalmazta a tanári kar.

7. *A Csomák Gábor-féle alapítvány* 70 korona kamatait Kovács Antal VIII. oszt. tanuló kapta.

8. *Pollák Ede, volt főgymn. igazgató alapítványának* 10 korona kamatait Kis Pál I. oszt. tanuló nyerte el.

9. *H. Kovács Anna alapítványának* 22 korona kamatait Polgár Rezső III. oszt. tanulóknak ítélte oda a tanári testület.

10. *A Fektor-féle alapítvány* 48 korona kamataival Ritli János IV. o. tanulót jutalmazta a tanári kar.

11. *A Peitler-féle alapítvány* 100 korona kamatait Balanyi György V. oszt. tanuló nyerte el.

12. *Méltóságos Bogyó Pál pápai praelatus és apát-plébános 1000 koronás alapítványának* kamatait Berente György VI. oszt. tanuló kapta meg.

13. *A Beke-féle alapítvány* 66 korona kamataival a tanári kar Szücs István VIII. oszt. tanulót jutalmazta.

14. *Nagyságos Liphay Pál alapítványának* kamatait, 36 koronát, Riedel Richard III. oszt. tanulóknak ítélte a tanári testület.

15. *A Kovács László-féle alapítvány* kamataiból (67 kor. 50 fill.) Papp Mihály IV. oszt. tanuló 20 koronát, Salamon Dezső I. oszt. tanuló 17 korona

¹⁾ Ezen jutalmat csak kecskeméti születésű tanulók nyerhetik el.

50 fillért, Tóth István I., Buttinger Árpád II. és Besser Béla III. oszt. tanulók 10—10 koronát kaptak.¹⁾

16. *A Ferency-féle alapítvány kamataiból* 18 kor., a *Major-féléből* 3 korona 20 fillért, a *Biró-féléből* 8 kor., a *Zimmermann-féléből* 4 kor., összesen 33 korona 20 fillért Kovács Ferenc VI. oszt. tanulónak adott a tanári kar. írta

17. *A Szabó-féle alapítvány* kamatait, 8 koronát, Herceg Pál III. oszt. tanulónak juttatta a tanári testület.

18. *Csösz Imre alapítványának* 9 korona 60 fillér kamatait Floznik Lajos IV. oszt. tanulónak ítélte a tanári kar.

19. *V. Kiss József és neje Ruza Rozália alapítványának* 20 korona kamatait Juhász Vince VI. oszt. tanulónak adta a tanári testület.²⁾ írta

20. *Horváth Döme 400 korona alapítványának* 16 korona kamatait Lipták István VII. oszt. tanuló kapta.

21. *Csáky József és neje Tóth Juliánna 800 korona alapítványának* kamataival, 38 koronával, a tanári kar Tóth Kálmán VIII. oszt. tanulót jutalmazta meg.³⁾ írta

22. *A Kecskeméti Takarékpénztár-Egyesület adományát*, 50 koronát, Cseh András V. oszt. tanuló kapta.

23. *A Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank* 50 korona ajándékát Vékony József VII. oszt. tanulónak juttatta a tanári testület. írta

24. *A Kecskeméti Leszámitoló- és Pénzváltóbank* 30 korona adományával Napholz Kálmán VII. oszt. tanulót jutalmazta a tanári testület, mint a menyiségtanban jó tanulót.

25. *Dr. Iványosi Szabó László ügyvéd* 20 korona adományával Szabó Mihály III. oszt. tanulót jutalmazta a tanári kar.

26. *A Koháry-féle alapítvány* 110 korona 42 fillérnyi kamataiból Tomanek József VI., Hévízi Gyula és Poberei István II. és Fitos Pál I. oszt. tanulók 20—20 koronát, Takács Sándor IV. és Berehite István I. oszt. tanulók 10—10, Tóth Dömötör VI. oszt. tanuló 10*42 koronát kaptak.

27. *T. Tóth István h. anyakönyvvizsgáló* 10 koronával jutalmazta meg Szekeres Antal V. oszt. tanulót.

28. *Özv. Dömötör Istvánné, szül. Bencsik Terézia alapítványának* kamatait, 38 koronát, Kovács János V. oszt. tanuló kapta.⁴⁾

29. *Dömötör Sándor kir. közjegyző* 30 koronával jutalmazta meg Branecky József VIII. oszt. tanulót, a kegyes-tanítórendi növendékpapok énekkarának vezetőjét.

1) Az alapítvány kamatai a végrendelet értelmében 5 szegénysorsú, jóviseletű és szorgalmas tanuló közt osztandók föl.

2) Ezen jutalmat mindig VI. oszt. tanuló kapja.

3) Ezen jutalmat csak kecskeméti születésű, róm. kath. vallású tanuló nyerheti el.

4) Ezen kamatok segélyezésre is, pályaművek jutalmazására is fordíthatók.

Könyvjutalomban részesültek: Andreánszky Imre, Furdanics Aladár, Fülöp István, Sajerman Béla, Stein Miklós I., Faludi László, Gömöri Sándor, Köves István, S. Kovács László II., Falta Béla, Gutjáhr Károly, Mihalovits Imre (2 kötet), Szabó Lajos III., Kerekes József, Sántha Gábor IV., Paschek Vilmos VI., Szeiler Antal (5 kötet) VII., Faragó Pál (2 kötet), Krémer Gyula, Nagy Lajos (2 kötet), Richl Lajos és Thomay János (5 kötet) VIII. oszt. tanulók.

NB. Az alapítványok közül a 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10. 11., 12. és 13. sz. alattiak a róm. kath. egyházközségnél vannak elhelyezve ; a 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21. és 28. sz. alattiak a róm. kath. főgymn. igazgatójának kezelése alatt vannak ; végül a 26. sz. alatt jelzett alapítványt az esztergomi főkáptalan kezeli.

XIII.

A tanulók érdemsorozata.

Az érdemsorozatban használt jegyek jelentménye s a rövidítések magyarázata.									
Előmenetel:	<table style="border: none;"> <tr><td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td><td>1 = jeles,</td></tr> <tr><td></td><td>2 = jó,</td></tr> <tr><td></td><td>3 = elégséges,</td></tr> <tr><td></td><td>4 = elégtelen.</td></tr> </table>	{	1 = jeles,		2 = jó,		3 = elégséges,		4 = elégtelen.
{	1 = jeles,								
	2 = jó,								
	3 = elégséges,								
	4 = elégtelen.								
Magaviselet:	<table style="border: none;"> <tr><td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td><td>1 = jó,</td></tr> <tr><td></td><td>2 = szabályszerű,</td></tr> <tr><td></td><td>3 = kevésbé szabályszerű,</td></tr> <tr><td></td><td>4 = rossz.</td></tr> </table>	{	1 = jó,		2 = szabályszerű,		3 = kevésbé szabályszerű,		4 = rossz.
{	1 = jó,								
	2 = szabályszerű,								
	3 = kevésbé szabályszerű,								
	4 = rossz.								
	<p style="text-align: center;">Rövidítések :</p> <p>g. k. v. = görög-keleti vallású, gör. kath. = görög-katholikus vallású, helv. hitv. = helvét-hitvallású, ág. ev. = ágostai evangélikus vallású, izr. = izraelita, fm. = felmentetett, k. r. n. p. = kegyes-tanítórendi növendékpap, ö. d. = ösztöndíjas, ism. = ismétlő.</p> <p>NB. A róm. kath. vallású tanulók vallása jelezve nincs.</p>								

I. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak	
		Vallásán	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettud.	Számítan	Rajzoló mértan	Tornázás		Szépíráás
Andreánszki Imre	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Baranyi Bujdosó Géza	2	3	4	4	3	3	3	3	2	3	3
Bäcker Béla	1	2	2	2	2	1	2	3	3	2	2
Id. Bencsik Elek	2	3	3	4	3	3	3	3	1	2	3
5 Ifj. Bencsik Elek	1	1	3	4	3	3	3	3	1	2	2
Benkő László	2	3	3	4	4	4	3	3	2	3	2
Berente István	1	1	2	3	2	1	2	2	1	2	3
Berente József, ism.	1	2	2	3	2	1	2	3	3	3	3
Berkovits Rudolf, izr.	2	1	3	3	3	2	3	3	2	3	3
10 Blaszmán Péter	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Blauhorn Jenő	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3
Bodócs Gyula	2	1	2	2	1	1	2	2	3	3	1

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak		
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettudomány	Számítás	Rajz	Történelem	Szépírók	Műveltség	Zene
Bón Mihály	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	1
Czábor Károly, ism.	1	2	2	3	3	3	2	2	3	3	2	3
15 Csáki István	1	2	3	3	2	2	2	2	3	2	3	2
Csomák Béla	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Csorba Mihály	1	2	3	3	1	3	3	3	3	3	3	2
Damaszkin István, g. k. v.	1	1	2	3	1	2	3	3	2	2	2	1
Demcsák József, ism.	1	2	3	4	3	3	3	4	3	3	2	2
20 Eizler Rezső	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Fantó Lipót, izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Farka Aurél, g. k. v.	1	2	3	4	4	3	3	3	2	2	2	2
Farkas István	2	2	2	3	1	3	3	3	2	2	2	2
Fekete István	2	2	3	4	4	4	3	4	3	2	3	3
25 Fekete József, ism.	1	1	2	2	2	3	3	3	2	3	3	2
Fitos Pál	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Furdanits Aladár	1	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Fülöp István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Gaal Sándor	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2	2
30 Gágyor István	1	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3
Gömöry László	1	2	3	3	3	1	3	2	3	3	2	2
Gurszky Rezső, ö. d.	1	2	2	2	1	1	2	1	3	2	1	2
Gyapjas Mihály	1	2	3	3	2	3	3	3	1	3	2	2
Gyenes István	1	2	3	3	2	1	3	3	2	2	2	2
35 Jámbor István	1	2	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3
Jobb Ádám	2	3	3	4	3	3	3	4	2	3	3	3
Kalocsai Pál	2	1	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3
Kiss Pál	1	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2
Kósa István	2	2	3	4	3	3	4	4	2	3	3	3
40 Kovács József	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
S. Kovács Mihály	1	4	4	4	3	4	3	4	3	3	3	3
Markuszek Jenő	1	3	3	3	3	2	2	2	3	3	3	3
Már László	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Mészáros József, ism.	2	2	3	4	3	3	4	3	3	3	3	3
45 Móczsa István	1	3	3	3	2	3	3	4	2	3	2	2
Nagy Károly	2	3	3	4	3	3	3	3	2	3	2	2
Pataki Károly	1	3	3	3	1	2	2	3	3	2	1	1
Petres Ferenc	1	2	3	4	3	2	3	3	1	3	1	1
Sajerman Béla	1	1	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2
50 Salamon Dezső	1	1	2	3	2	2	2	2	2	2	2	1
Schleer János	1	4	4	4	4	4	2	2	2	2	2	2
Schmitz Károly	1	2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	3

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak		
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépíráás	Művészet	Zene
Stein Miklós, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
Szabó Sándor	2	3	4	4	4	4	4	4	2	3	2	
55 Székely Kázmér ism.	2	1	2	3	3	1	3	3	2	2	3	
Szvoboda Ferenc	1	2	2	3	1	2	2	3	1	2	3	
Tary Zoltán	2	3	3	4	3	3	4	3	2	3	3	
Tóth Gábor, ism.	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	3	
Tóth István	1	2	3	3	2	1	2	2	1	2	2	
60 Török Géza	1	1	2	2	2	1	2	2	1	3	1	
Veroszta Zsigmond	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
Magántanuló:												
Kracsseñits Jenő, ism.	2	2	2	2	2	3	3					
<p><i>Kimaradtak:</i> Farkas Antal, Fauszthammer Ferenc, Fekete Mihály, ism., Fulda Pál, Pap Ferenc, Skultéti Ferenc, Vég Imre, Vlasics Jenő.</p> <p style="text-align: right;"><i>Összesen: 70.</i></p>												

II. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak		
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépíráás	Művészet	Zene
Baghy Gyula	2	1	3	3	2	2	3	2	3	2	2	
Baky Lajos	1	3	3	4	4	4	4	4	3	4	3	
Balog Sándor	2	2	3	3	3	3	3	3	2	2	3	
Bátri Ferenc	1	2	2	3	3	3	3	1	2	1	2	
5 Bencsik János	1	1	3	3	2	2	3	3	2	3	2	
Bencsik László	2	1	3	3	3	2	3	3	2	3	3	
Buttinger Árpád	1	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	
Dékay István	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak	
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettud.	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépíráás	Művészet	Zene
Dékány Antal	2	1	3	4	3	2	4	3	2	2	3	
10 Faludi László	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	2	
Gömöry Sándor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Hévizi Gyula	1	1	2	2	2	2	2	3	2	3	1	2
Igács László	1	1	3	3	2	2	3	2	2	3	3	
Kardos Izidor, izr.	2	2	2	2	3	2	3	3	1	2	2	
15 S. Kovács László	1	1	2	2	2	1	2	1	2	1	1	3
Köves István, izr.	1	2	1	2	1	1	2	1	2	1	2	
Lévai József, izr.	1	2	2	3	3	3	3	2	3	3	2	
Licsko Andor, ág. ev.	1	1	1	2	1	1	2	1	2	1	2	
Mezei Pál, izr.	1	3	2	2	2	2	2	1	3	2	2	
20 Mészáros Károly	1	2	3	2	2	3	3	3	3	3	2	
Móca Ferenc	1	2	3	3	3	3	3	3	2	2	1	
Móczár Antal	1	2	3	3	3	2	2	3	2	2	2	
Múth István, izr.	1	1	2	1	1	1	2	1	2	2	1	
Nagy József	2	2	3	3	3	2	4	3	3	3	3	
25 Nagy Sándor, izr.	1	2	3	3	1	2	3	3	3	2	3	
Niedermüller Béla	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
Poberaj István	1	1	1	1	2	1	2	2	2	1	2	
I. Szabó Ferenc, ism.	1	1	2	3	3	2	3	3	2	2	3	
Szabó István	1	1	3	3	3	2	3	3	2	1	2	
30 Szabó Miklós, g. k. v.	1	2	3	3	3	3	3	4	3	3	3	
Szakonyi Mihály	2	2	3	3	4	3	3	3	2	3	3	
Szelezcki József	1	1	2	2	2	1	2	2	3	2	3	
Tary Endre	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
Tercsi Mihály	1	1	3	3	3	2	3	3	2	1	3	
35 Teretskey Béla	2	3	4	4	3	4	4	4	3	4	3	
Tóth András	1	1	3	3	2	2	3	3	3	3	2	
Magántanuló:												
Vékony Anna		1	2	2	2	1	1	2				

Kimaradtak: F. Tóth Ferenc, Zinhóber Ferenc.

Összesen: 39.

III. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak				
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Tornázás	Műtén	Gyorsírás	Francia ny.	Zene
Baumgartner Dezső	1	2	3	4	4	3	4	4	2	2				
Bencsik Sándor	1	2	3	3	3	3	3	2	3	3	2			
Besser Béla	1	1	3	2	3	2	2	2	3	2	1			
Bodrogi Pál	1	2	2	2	2	3	1	1	1	3	1	3		
5 Bódy Géza	1	3	3	4	4	3	3	4	4	3				
Csolnoki Endre	1	1	2	3	3	3	3	3	3	3				
5 Falta Béla, ág. ev.	1	1	1	1	2	2	2	2	2	3	1	2		
Faragó Gábor	1	1	2	3	2	2	1	2	2	3	1	2		
Fekete László	1	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2		
10 Fodor János, izr.	1	2	1	2	2	2	2	2	3	3			1	
Gröber Gyula, ism.	2	2	3	3	2	3	3	1	2	2				
Gutjárn Károly	1	1	2	1	2	1	1	2	2	1	1			
Herczeg Pál	1	1	3	3	3	3	2	3	3	2	2			
Holosnyay Iván, gör. kath.	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2	1			2
15 Hunyadi János	2	2	2	3	2	4	4	3	3	3				
Juhász László	2	2	3	3	3	3	4	3	4	3				
Keleti Kálmán	1	1	2	3	2	1	2	3	1	1	1			
Kovács Ferenc	2	2	3	3	3	2	3	3	3	1				
20 Kovács György	2	1	2	3	2	2	2	3	3	1	2			
Löwy István, izr.	1	2	3	3	3	4	2	3	2				1	
Mák János	1	2	3	3	4	4	3	3	3	2				
Máté József	2	3	4	3	4	3	3	3	4	3				
Mészáros János	2	2	3	4	4	2	3	3	4	3				
Mihalovics Imre	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	
25 Paleta Frigyes	1	1	3	1	3	2	2	3	3	2	2		1	
25 Perlfaster Ervin, izr. ism.	1	2	2	1	2	1	1	1	3	3				2
Pócsy György	1	1	2	3	4	4	3	3	3	2				
Polgár Rezső	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1		1	
Riedel Richard	1	1	2	1	2	1	1	2	1	2	2			
30 Sájermann Ottó	1	1	3	3	3	2	2	3	3	2	2			
30 Szabó Lajos	1	1	1	2	1	1	1	2	1	2	1			
Szabó Mihály	1	2	2	3	2	2	2	3	2	2	2			
P. Szabó Mihály	1	2	3	3	3	2	2	3	2	2	2			
Szél Mihály	1	2	3	3	3	3	4	3	3	2	2			
35 Szórád János, ism.	2	2	2	3	2	3	3	2	3	1				
Sz. Tóth László, helv. hitv.	2	2	2	1	2	2	3	2	2	1				
35 Tykál Alajos	2	2	3	3	3	2	2	3	3	2				
Úveges Ferenc	1	1	2	3	3	1	1	3	3	2				
Watz Oszkár	1	1	3	2	3	1	3	3	3	2				

Beteg : Fekete István.

Összesen : 40.

IV. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak									Rendkívüli tantárgyak						
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Tornázás	Műének	Gyorsírás	Francia ny.	Zene			
Ballus Tódor, ág. cv.	1	1	3	3	3	2	3	3	3	3	2						
Bende Gergely	1	2	4	4	4	3	4	4	4	2							
Benkes Mihály	1	2	3	3	3	4	3	2	2	3	2						
Bujdosó József	1	1	3	3	3	3	3	3	2	3	2						
5 Fekete Béla	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3							
Flóznik Lajos	1	1	3	3	3	2	1	3	3	3			2				
Füredi István, ism.	1	1	3	3	3	2	2	1	1	3	1						
Gágyor Pál	1	2	4	4	4	4	3	4	3	2							
Hornyik Károly	2	1	2	4	3	3	1	3	3	3	1						
10 Kabók Károly	2	1	3	3	4	1	3	3	2	2							
Kele Illés	1	1	3	3	2	3	2	3	3	3							
Kerekes József	1	1	1	2	3	1	1	2	1	fm		1					
Lusztig Imre, izr.	1	1	2	1	2	2	2	3	1	3			1				
Markuszek Ferenc	1	1	3	3	3	3	2	2	2	2							
15 Mezei Sándor, izr.	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3							
Nagy Imre, izr.	2	1	3	2	3	3	3	2	3	3			1	1			
Pap Mihály	1	1	3	2	3	1	2	3	1	3							
Ritli János	2	1	2	1	1	1	2	2	2	2	2		2	2			
Sántha Gábor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
20 Stepp Henrik	1	1	2	2	3	3	2	2	2	2	2		2	2			
Szabó Lajos, ism.	1	2	3	3	3	3	3	3	3	1	2						
Szivós Béla, izr.	2	1	2	1	2	1	3	3	3	3			1	1			
Takács Sándor	1	1	3	3	3	1	2	2	2	1	2						
Tóth Kálmán, ism.	2	1	3	3	3	2	3	3	3	3							
25 Végh József, ism.	2	1	2	3	3	4	3	3	1	2							
Zajacz János	1	1	2	3	3	1	2	3	3	3	2						
Zádor István	1	1	2	3	2	2	1	2	1	fm				1			
Magántanuló:																	
Kósa János	1		3	3	3	3	3	3	3								

Kimaradt: Vrchovina Zénó, ism.

Összesen: 29.

V. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak				
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Tornázás	Művészet	Gyorsírás	Francia ny.	Zene
Augner Rezső, izr.	1	1	1	2	3	2	2	1	2	3			1	
Bagi Lajos, ism.	2	1	3	3	3	3	3	2	2	2	2			
Balanyi György	1	1	1	2	1	1	1	1	2	2	2			
Bartucz Ferenc	1	1	3	3	3	3	1	2	3	3	1			
5 Bencsik Géza	1	1	2	2	3	3	2	3	3	3	2			1
Biró István	2	1	3	3	3	3	2	3	3	3	3	1		
Bódy Ödön	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1			1	
Cseh András	1	1	1	2	3	2	1	2	3	2		1		
Dobozi Sándor	2	1	2	2	3	3	3	1	3	1		2	1	1
10 Domokos János	1	1	3	3	3	3	2	2	3	2				
Dömötör Gergely	2	2	3	3	4	2	2	3	4	1				
Farkas Vencel	1	1	3	3	3	2	1	3	3	2	2			
Feldmayer József, izr.	1	3	3	3	3	3	2	1	3	3			2	
Fodor Viktor, izr.	2	1	1	1	1	1	1	1	3	3			1	1
15 Forró Mihály	2	1	3	3	4	3	3	4	4	2				
Ó. Gyenes József	1	1	3	3	3	3	3	2	4	3				
Hajagos József	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Idakéri Béla	1	1	3	3	3	3	3	3	3	fm				
Klein Dezső, izr.	2	1	1	2	2	2	1	1	2	3				
20 Kókay László	2	1	3	3	4	3	2	4	4	3				
Kovács János	1	1	1	2	3	2	1	1	2	3	1			
Máté István	1	1	1	2	2	2	1	1	2	2				
Mészáros Ferenc	1	2	3	3	4	3	3	4	4	1	2			
Pap Lajos	1	1	3	3	3	3	1	3	3	3				
25 Paulovics András, ism.	1	1	2	3	3	2	1	2	3	2				
Reiner Imre, izr.	2	3	3	3	4	3	3	4	4	3				1
Szabó Jenő	1	1	2	3	2	3	1	1	3	2		2	1	
Szekeres Antal	1	1	2	3	3	2	3	3	3	3				
Tóth István	2	1	2	2	3	3	2	4	3	2	1			
Magántanulók:														
30 Dornyai Béla, k. r. n. p.	1	2	1	2	2	1	2	3						
Morvay András, k. r. n. p.	1	1	1	2	1	1	1	2						
Paschek Vilmos, k. r. n. p.	1	1	1	2	1	1	1	1						
<i>Magántanulásra tért: Kovács László. Kimaradtak: Kählesz Miklós, Matonog Sándor, Pérkov László, Schwachtje Domokos.</i>														
<i>Összesen: 37.</i>														

VI. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak			
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög pótl. olv.	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Rajz	Tornázás	Művészet	Gyorsírás	Francia ny.
Bende György	1	1	2	3	3	3		2	2	3		1			
Berente György	1	1	2	2	2	2		1	1	2		3			
Bodócs István	1	1	1	2	1	1		1	1	1		fm	1		
Csorba János	1	1	3	3	3	3		2	3	3		3			
5 Domokos Péter	1	1	2	2	2	2		2	2	2		2	2		
Dornyai Béla, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2		2	1	3		fm			
Hornyk Sándor	2	1	3	4	4	4		2	4	4		fm			
Hunyadi Mátyás	2	1	3	4	4	4		3	3	3		1	2		
Juhász Vince	1	1	2	3	2	2		2	2	2		3			
10 Kasza Dezső	1	1	2	3	3	3		1	2	3		3			
Kovács Ferenc	1	1	2	2	2	2		2	1	2		1			
T. Kovács József, ism.	1	1	3	3	3	3		3	2	3		2			
Cz. Kovács László	2	1	3	3	3	3		3	3	4		2			
Mihály Elemér	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1	2		
15 Mizsei István	2	1	2	2	2	2		1	1	3		1	2		
Morvay Endre, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1		1	1	1		fm			
Muraközy Jenő	1	3	3	3	3	3		2	2	4		fm			
H. Nagy László	2	2	3	4	4	3		2	3	4	3	2			
Paschek Vilmos, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1		2	1	1		fm			
20 Polonyi Jenő	2	2	2	3	3	2		3	3	3		3	1		
Sándor Ferenc	1	2	3	4	3	3		3	3	3	1	2			
Sándor József	1	1	3	3	3	3		3	2	3	1	2			
Sántha György	1	1	1	2	1	1		1	1	1		2	2	1	
Szelei Imre	2	1	3	4	3	3		3	3	3	1	2			
25 Szobolotzky Antal ö. d.	1	1	2	1	2	2		1	1	2		fm	1	1	
Tanú Balázs	1	1	2	2	2	2		2	1	2		2			
Tomanek József	1	1	2	2	2	3		3	2	3		3			
Tóth Dömötör	1	1	2	4	3	1		2	2	3	1	2		1	
Virág László, ism.	2	3	3	4	4	4		3	3	3		3			
30 Vizeli Gábor	1	1	3	3	2	2		4	2	3		3			
Vörös János	1	1	2	3	3	3		3	2	3		fm	1	1	
Zsigmond Géza	1	1	2	3	3	2		2	2	3		1	1	1	
Zsámboki János	2	1	3	4	3	3		3	3	3	1	2			
Magántanulók:															
Néder Ede		1	2	1	2	1		1	2	2					
35 Vincze János		1	1	2	2	2		1	1	2					
Magántanulásra tért: Dömötör István. Meghalt: Török László.															
Összesen: 37.															

VII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak				
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Tornázás	Műének	Gyorsírás	Francia ny.	Zene
		André Balázs	1	1	2	2	2	2	1	2	3	fm		
Bárány Elek	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2			
Bender Márton, ism.	2	3	3	3	4	3	3	3	1	2				
Benkő István, ism.	1	1	2	3	3	3	2	3	4	3				
5 Bodor József	2	1	3	3	3	3	2	3	3	1	1			
Bódogh Gábor, ism.	2	1	3	3	4	3	4	3	3	2	1			
Feldmeyer Géza, izr.	1	2	3	3	3	3	2	3	4	3		1		
Földi László	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1			
Gráber József, izr.	2	2	3	3	3	3	2	3	3	3				
10 Harkai Béla	1	1	2	2	2	2	2	2	3	1	1			
Jankovich Ferenc, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	2	1	2	fm	1			
Jámbor József	1	2	3	3	3	4	2	3	3	3	2			
Kiss Ferenc	3	2	4	3	3	4	2	3	3	3	2			
Lipták István	1	1	2	3	3	3	2	3	3	2	1			
15 Löwy Miksa, izr.	2	1	2	2	3	3	3	3	3	2	1	1	1	
Martin Ferenc, k. r. n. p.	1	1	1	1	2	1	2	1	2	fm	1	1	1	
Mészáros István	2	1	3	3	3	4	3	3	3	3	2	1		
Múth Imre, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3		1	1	
Nagy Pál	1	2	3	3	4	3	2	3	3	2				
20 Napholz Kálmán	2	1	2	2	2	3	1	1	1	2		1		
Néder Ede, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	1	1	2	fm	1		1	
Oberle József, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	fm		1		
Pesovár Ambrus, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	fm	1	1		
Pozsgai Rudolf, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	1	1	2	fm	1		1	
25 Révész László, k. r. n. p.	1	1	2	2	1	1	1	2	3	fm				
Simig István, k. r. n. p.	1	1	3	2	2	2	1	1	2	fm	1			
Szabó Mihály, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	1	2	2	fm	1			
Szeiler Antal, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1	1	1	
Szigethy Lehel, ev. ref.	2	2	3	3	4	3	1	3	3	1	1			
30 Szurovy József, k. r. n. p.	1	1	2	2	2	2	1	2	2	fm	1		1	
Vajnóczky Ferenc, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1			
Vámos Béla, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	fm	1			
Vékony József, ö. d.	1	1	2	2	3	2	1	2	3	2	1			
Vincze János, k. r. n. p.	1	1	2	2	2	2	1	2	2	fm	1		1	
35 Zsámboki Ferenc	2	1	3	3	3	3	3	3	3	1				
Magántanulók:														
Horváth Géza		3	3	4	3	3	3	4	3					
Zsigmond Gyula		2	3	4	3	3	3	3	3					

Kimaradt: Pazurik Alajos. Beleg: Bende János. Összesen: 39.

VIII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak			
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcsészlet	Tornázás	Műének	Francia ny.	Zene
Bendes György, k. r. n. p.	1	1	1	2	1	2	1	1	1	1	fm.	1		1
Blaszmann Miklós	1	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2			
Braneczky József, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	2	1	2	1	fm	1		1
Deák Vidor, k. r. n. p.	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	fm	1	1	
5 Dékány Dániel	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1	2			
Faragó Pál	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2		1	
Gáll Antal	1	1	3	3	4	3	3	3	3	3	1			
Havas Vilmos, k. r. n. p.	1	1	1	1	2	2	1	2	2	1	fm	1	1	1
Horváth Károly, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1	1	1
10 Kirkovits Béla, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	fm	1	1	1
Komáromi Károly, k. r. n. p.	1	1	1	2	3	2	1	1	2	1	fm	1	1	
Kovács Antal	1	1	2	2	2	3	1	2	3	1	2		1	
Kovács István	1	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2			
Kremer Gyula, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	fm	1	1	
15 Kuczka József	1	1	3	3	4	4	3	3	3	3	1			
Mamira József	1	1	3	3	3	3	4	3	3	2	2			
Molnár Kálmán, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	1	2	2	1	fm	1	1	
Nagy Lajos, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	3	2	1	2	1	fm	1	1	
Richl Lajos	1	1	1	2	3	2	2	3	3	1	2			
20 Sági Tibor, izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2			
Sipos Bálint	1	2	3	3	4	3	3	3	3	2	2			
Somogyi István, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1	fm	1	1	
Szabó Mihály	1	1	3	3	3	3	3	3	3	2	1			
Szigethy Zoltán, ev. ref.	1	2	3	3	3	3	3	3	4	3	1			
25 Szűcs István	1	1	1	2	2	2	1	2	3	1	2			
Thomay János, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1	1	
Tóth Kálmán	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1			
S. Tóth Mihály	1	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1			
Ziprisz Aladár, izr.	1	1	1	2	2	3	2	1	2	1	2		1	
Magántanuló:														
30 Papanek Ernő		1	3	2	2	2	2	3	2	2	1			

Kimaradtak: Jaíndl József, Vittkó Sándor, k. r. n. p.

Összesen: 32.

* Görögpótló.

** Görögpótló rajz.

*Az 1902/1903. tanév végén érettségi vizsgálatot tett ifjak
névsora.*

Bendesi György, jól érett.	Krémer Gyula, jelesen érett.
Bránczky József, jól érett.	Molnár Kálmán, jól érett.
Deák Vidor, jelesen érett.	Nagy Lajos, jól érett.
Dékány Dániel, jól érett.	Richl Lajos, jól érett.
5 Faragó Pál, jelesen érett.	15 Sági Tibor, jelesen érett.
Havas Vilmos, jól érett.	Somogyi István, jól érett.
Horváth Károly, jelesen érett.	Szücs István, érett.
Kirkovich Béla, jelesen érett.	Thomay János, jelesen érett.
Komáromi Károly, jól érett.	Tóth Kálmán, érett.
10 Kovács Antal, érett.	20 Ziprisz Aladár, érett.

Statisztikai táblázatok.

1. A tanulók általános áttekintése.

Összesen a tanév végén	Vallásra nézve volt							Anyanyelvre nézve volt				Nyelvismeretre nézve				Egészségi állapot				Magaviselet				Fegyelmosetek száma									
	róm. kath.	gör. kath.	gör. keleti ág. evang.	ev. reform.	unitárius	izraelita	más vallású	magyar	német	román	olasz	lót	szerb-horvát	ruthén	más nyelvű	betegségi eset				hány tanuló kapott				igazgatói	tanárkari	megrovasban részesült	tanács folytán el-távozott	kizárattott					
																nem járványos		járványos	meghalt	jó	szabálys.	kev. szabsz.	rossz										
300	263	3	2	3	4	25	—	272	18	3	—	7	—	—	—	237	—							—	—	—	300	226	3	6	1	211	77
																b e s z é l	hánvan tudnak magyarul	könnyű	súlyos	járványos	meghalt	j e g y e t	jó	szabálys.	kev. szabsz.	rossz	igazgatói	tanárkari	megrovasban részesült	tanács folytán el-távozott	kizárattott		

Összesen a tanév végén	A tanulók szülői közt polgári állásra nézve volt											A tanulók illetősége					Tandijmentes		Leckeórát nem mulasztott		Igazolatlanul mulasztott				
	őstermelő		iparos		kereskedő és vállalkozó		tisztviselő			magán és társulati	katona	Más értelmiség (orvos, ügyvéd, lelkész, tanár, tanító, mérnök, író, művész stb.)	személyes szolgálatból élő (munkás, napszámos, szolga stb.)	magánzó (nyugdíjas, tőkéjének jövedelméből stb. élő)	helybeli	megyebeli	más megyebeli	fiumei és kerületbeli	külföldi	Ö s z t ö n d i j a s	egészen	félíg	Leckeórát nem mulasztott	Igazolatlanul mulasztott	
	önálló	alkalmazott	önálló	alkalmazott	önálló	alkalmazott	önálló	alkalmazott	alkalmazott																
300	9	53	7	—	50	—	—	35	1	36	15	2	48	23	21	172	44	83	—	1	3	87	23	138	2

2. A tanulók részleges áttekintése.

Osztály	Fölvétett az egész év folyamán	Vizsgálatot tett					Kimaradt															Előmenetek eredménye rendes tantárgyakban						Hányan tanultak				Tanítási óra mulasztás		
		haladó rendes		magán	ismétlő	összesen		9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22 és több	Mindenkül jeles	Mindenkül legalább jó	Mindenkül legalább elégséges	Egykül elégtelen	Kettőkül elégtelen	Többkül elégtelen	Francia nyelvet	Gyorsírást	Műéneket	Zenét	Igazolt	Nem igazolt	Összesen
		tanuló	életévét betöltötte																															
I.	70	54	1	7	62	8	—	16	23	15	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	7	34	6	6	6	—	—	61	1	657	—	657	
II.	39	35	1	1	37	2	—	1	9	19	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	10	20	3	1	2	—	—	36	3	597	—	597	
III.	40	36	—	3	39	1	—	—	—	8	14	9	6	1	1	—	—	—	—	—	1	5	23	2	4	4	4	4	20	3	354	—	354	
IV.	29	22	1	5	28	1	—	—	—	—	9	13	5	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	20	4	—	2	7	2	11	3	427	—	427
V.	37	27	3	2	32	5	—	—	—	—	—	—	8	16	7	1	—	—	—	—	1	6	18	2	1	4	8	4	7	5	327	—	327	
VI.	37	31	2	2	35	2	—	—	—	—	—	—	5	17	6	5	2	—	—	—	—	11	13	7	—	4	1	5	10	—	186	2	188	
VII.	39	32	2	3	37	2	—	—	—	—	—	—	—	4	10	5	13	5	—	—	3	11	12	8	3	—	8	4	23	8	182	1	183	
VIII.	32	29	1	—	30	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3	8	5	5	5	4	3	11	11	4	1	—	13	—	12	5	86	—	86	
I—VIII.	323	266	11	23	300	23	—	17	32	42	37	24	24	38	27	19	20	10	5	5	13	62	151	36	16	22	41	19	180	28	2816	3	2819	

3. Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése
az 1902—903. iskolai évről.

Jelentkezett	Az írásbelin				A szóbelin						Az érettségit végzett ifjak pályaválasztása											
	minden dolgozatát leg- alább elégséges ered- ménytel készítette el	az írásbeli alapján is- métltő vizsgálatra kö- teles	visszalépett	Szóbelire mehetett	jól	jól	egyszerűen	javító vizsgálatra kö- teles	ismétltő vizsgálatra kö- teles	végleg bukott	pap-tanári	papi	tanári	jogi	orvosi	mérnöki	gazdasági	erdészeti	katonai	gyógyászati	hivatalnok	határozatlan
1902. szeptember																						
40	2	7	1	32	—	—	26	6	—	—	—	2	2	11	—	1	3	—	1	1	5	—
1902. december																						
10	1	4	—	6	—	—	5	—	1	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—
1903. június																						
25	23	1	—	24	7	9	4	4	—	—	12	1	1	—	2	1	1	1	—	—	—	1

XV.

Értesítés az 1903—904. tanévre.

Augusztus hó 29-ikén (szombaton) pótló- és javító-vizsgálatok lesznek. Szeptember hó 3 első napján délelőtt 8—12 óráig tartanak a beiratások a főgymnasium épületében; ezen túl csak azon tanulókat veheti föl az igazgatóság egy hétig, kik elmaradásukat elfogadható okokkal igazolni tudják. A még későbbi jelentkezők fölvételét az igazgatóság útján benyújtott s egy koronás bélyeggel ellátott folyamodványra egész tanéven át a tankerületi főigazgatóság engedheti meg.

Az első osztályba 68 nyilvános tanuló vehető fel és pedig első sorban szeptember 1-én és 2-ikán csakis helybeli róm. kath. vallásúak, majd vidéki róm. kath. vallásúak; 3-ikán pedig, a mennyiben a jelzett szám be nem telik, más vallásúak is.

A II—VIII. osztályokba iratkozó tanulók ily korlátozás alá nem esnek.

Az első osztályba csak oly tanulók vétetnek föl, kik az elemi osztályokat jó eredménnyel bevégezték, vagy ennek hiányában a fölvételi vizsgálatot jó sikerrel kiállják, továbbá életök 9-ik évét betöltötték és 12 évnél nem idősebbek; 12 évnél idősebb tanulók fölvétele dolgában (az első osztályba) a tanári testület hoz határozatot.

Beiratáskor minden tanuló tartozik magával hozni az előző évről szóló iskolai bizonyítványt; az első osztályba beiratkozók, vagy más tanintézetből jövő felsőbb osztályú tanulók pedig ezen felül születési bizonyítványt (hiteleset, bélyeggel ellátottat) és újraoltási igazolványt is kötelesek magukkal hozni.

Minden tanuló kivétel nélkül fizet a beiráskor 4 korona beiratási díjat, 1 koronát az ifjúsági könyvtárra, 1 koronát a végéretesítőre és 50 fillért az országos tanári nyugdíj-intézet céljaira.

Ezen díjak fizetése alól senki sem menthető fel.

Az iskolapénzt (u. n. tandíjat) illetőleg: a helybeli róm. kath. vallású tanulók egész évre 20 koronát fizetnek; a vidéki róm. kath. vallásúak és más vallásúak, akár helybeliek, akár vidékiek, 40 koronát fizetnek; az iskolapénz fele a beiratáskor, fele február hó első felében fizetendő.

Szegénysorsú, jóviseletű és jó előmenetelű tanulók tandíj elengedésért folyamodhatnak. A *folyamodványt* — bélyeg nélkül — a *kecskeméti róm. kath. egyházközséghez kell címezni*; mellékelni kell hozzá a folyó évről kiállított szegénységi bizonyítványt s az így felszerelt folyamodványt legkésőbb szeptember 25-ig a főgymnasium igazgatóságánál kell benyújtani.

Később folyamodni nem lehet!

Ha a tandijfizetés alól fölmentett tanuló az első (karácsonyi) időszak végével akár csak egy tantárgyból is elégtelen tanjegyet kap, vagy viselete nem megfelelő, tandijmentességét elveszti és a második félévi tandijat köteles megfizetni.

Azon tanulónak, ki a tanév végén egy, bármely tantárgyból elégtelen osztályzatot kapott, a tanári testület megengedheti, hogy a következő tanév kezdetén (augusztus 29-dikén) javító vizsgálatot tehessen.

A ki két tantárgyból kapott elégtelen osztályzatot, annak egy koronás bélyeggel ellátott és a Budapest-vidéki tankerület kir. főigazgatóságához címzett folyamodványt kell benyújtani legkésőbb július hó 6-ig a főgymnasium igazgatójánál.

A ki kettőnél több tantárgyból kapott elégtelen osztályzatot, javító vizsgálatra egyáltalában nem bocsátható.

Bukott ismétlő tanuló középiskolába többé nem járhat.

Javító- és pótló vizsgálatot csak azon intézetben lehet tenni, a melyben az illető tanuló az elégtelen osztályzatot kapta, vagy a vizsgálatot fontos okból, pl. betegség miatt volt kénytelen elmulasztani.

A szeptemberi javító- és pótló érettségiekre a jelentkezés augusztus 15-ikéig tart; ez időre az illetők irományaikat a főgymnasium igazgatójánál benyújtani tartoznak.

A beiratások alkalmával a vidéki szülők vagy gyámok tartoznak oly helyettest bemutatni, kire gyermekök vagy gyámoltjuk gondos felügyeletét átruházzák.

Kecskemét, 1903. június 28.

Dr. Tóth György

főgymn. igazgató.

AZ 1903—904. TANÉVBEN HASZNÁLANDÓ TANKÖNYVEK

JEGYZÉKE.

I. osztály.

- Kis Katekizmus XLIII. k. Budapest, 1896.
Szinnyei J.: Iskolai magyar nyelvtan I. r. Bpest, 1901.
Balogh P.: Magyar olvasókönyv I. r. Bpest, 1899.
Pirchala I.: Latin nyelvtan. Pozsony, 1901.
„ Latin olv. és gyakorlókönyv I. r. Pozsony, 1901.
Kőrösi A.: Földrajz. Bpest, 1900.
Ormándy M.: Természetráajz. Bpest, 1900.
Lutter N.: Közönséges számtan. Bpest, 1896.
Gerevich M.: Rajzoló geometria I. r. Bpest, 1899.
Szepesi I.: Imák és énekek.
Segédkönyv:
Kogutowitz: Iskolai térkép.

II. osztály.

- Adjutus Secundus: Az ó-szövetségi bibliai történetek magyarázata I. r. Szatmár, 1901.
Szinnyei J.: Iskolai magyar nyelvtan II. r. Bpest, 1901.
Balogh P.: Magyar olvasókönyv II. r. Bpest, 1899.
Pirchala I.: Latin nyelvtan. Pozsony, 1901.
„ Latin olv. és gyakorlókönyv I. r. Pozsony, 1901.
Kőrösi A.: Földrajz II. r. Bpest, 1900.
Ormándy M.: Természetráajz II. r. Bpest, 1900.
Lutter N.: Közönséges számtan. Bpest, 1896.
(Gerevich M.: Rajzoló geometria II. r. Bpest, 1899.)
Szepesi I.: Imák és énekek.
Segédkönyv:
Kogutowitz: Iskolai térkép.

III. osztály.

- Adjutus Secundus: Az új-szövetségi bibliai történetek magyarázata II. r. Szatmár, 1902.
Szinnyei J.: Rendszeres magyar nyelvtan. Bpest, 1900.
Szinnyei J.: Magyar olvasókönyv III. rész. Bpest, 1900.
Albrecht J.: Német nyelvtan. Pozsony, 1900.
„ Német olvasókönyv I. r. Pozsony, 1900.
Pirchala I.: Latin nyelvtan. Pozsony, 1901.
„ Latin olvasókönyv a III. és IV. oszt számára I—II. k. Pozsony, 1900.
Varga O.: A magyarok története és Magyarország a jelenben. Bpest, 1900.
Kőrösi A.: Földrajz II—III. r. Bpest, 1900.
Vörös Cyrill: A fizikai és math. földrajz elemei. Bpest, 1902.
Lutter N.: Közönséges számtan. Bpest, 1896.
(Gerevich M.: Rajzoló geometria III. rész. Bpest, 1900.)
Szepesi I.: Imák és énekek.
Segédkönyvek:
Schmidt J.: Latin-magyar és Magyar-latin szótár I—II. k. Bpest, 1901.
Kelemen B.: Német-magyar és magyar-német szótár. Bpest, 1900.
Kogutowitz: 10 térkép a magy. tört.
„ Iskolai térkép.

IV. osztály.

- Szulik J.:** A kath. egyház szertartásai. Eger.
Lehr A.: Arany Toldija XII. k. Bpest.
Pintér K.: Magyar stilsztika II. kiad. Bpest, 1900.
Pirchala I.: Latin nyelvtan. Pozsony, 1901.

Pirchala I.: Latin olvasókönyv a III. és IV. oszt. számára I—II. k. Pozsony, 1900.

Albrecht J.: Német nyelvtan. Pozsony, 1900.

„ Német olvasókönyv II. r. Pozsony, 1900.

Varga O.: A magyarok története II. r. Bpest, 1901.

Pintér P.: Növénytan. Bpest, 1902.

Lutter N.: Algebra XII. kiad. Bpest, 1901.

(Gerevich M.): Rajzoló geometria IV. rész. Bpest, 1900.)

Szepesi I.: Imák és énekek.

Segédkönyvek:

Mint a III. osztályban.

V. osztály.

Titz A.: Kath. vallás II. r. Bpest, 1897.

Pintér K.: Rhetorika és olvasm. II. kiadás. Bpest, 1900.

Szemák I.: Német nyelvtan II. r. Bpest, 1896.

Albrecht J.: Német olvasókönyv I. r. II. kiad. Bpest, 1902.

Kapossy L.: Ciceronis pro A. L. Archia potea. (J. T. 61.) Bpest, 1899.

Schambach Gy.: Cic. de imp. Gnaei Pompei. (J. T. 27.) Bpest, 1901.

Csengeri J.: Ovidius-szemelvények. (J. T. 64.) Bpest, 1900.

Maywald J.: Görög nyelvtan IV. kiad.

„ Görög gyakorló és olv. könyv az V. oszt. számára.

Szölgvény J.: Világtörténelem I. r. Bpest, 1902.

Róth—Váangel: Állattan alapvonalai. Bpest, 1902.

Lutter—Éberling: Algebra XII. kiad. Bpest, 1900.

Lutter N.: Mértan VIII. kiad. Bpest, 1891.

Szepesi I.: Imák és énekek.

Segédkönyvek:

Molnár S.: Latin stilusgyakorlatok. Baja, 1902.

Horváth B.: Római régiségek III. kiad. Bpest, 1900.

Schmidt J.: Latin-magyar és magyar-latin szótár I—II. Bpest, 1901.

Kelemen B.: Német-magyar és magyar-német szótár. Bpest, 1900.

Jausz: Történelmi altasz.

VI. osztály.

Titz A.: Kath. vallás II. r. Bpest, 1898.

Pintér—Erdélyi: Poetika és olvasókönyv. Bpest, 1895.

Szemák I.: Német nyelvtan II. r.

„ Német olvasókönyv III. r.

Endrei Á.: Stilusgyakorlatok. Bpest, 1899.

Heinrich G.: Német balladák és románcok I. rész.

Dávid I.: T. Livii ab urbe condita libr. I—IV. Bpest, 1899.

Pirchala I.: P. Vergilii M. Aeneidos libri I—VI. Bpest, 1895.

Maywald J.: Görög nyelvtan IV. kiad.

„ Görög gyakorló és olv. könyv II. r., III. kiad. Bpest.

Szölgvény J.: Világtörténelem II. r. Bpest, 1902.

Pintér P.: Ásványtan. Bpest, 1903.

Lutter—Éberling: Algebra XII. kiad. Bpest, 1900.

Lutter N.: Mértan VIII. kiad. Bpest, 1901.

Szepesi: Imák és énekek.

Segédkönyvek:

Az V. oszt. segédkönyvein kívül:

Pirchala I.: Jegyz. Verg. Aeneiséhez. Bpest, 1882.

Lutter N.: Szorszámi táblák II. kiad. Bpest, 1892.

VII. osztály.

Titz A.: Kath. erkölcs II. r. Bpest, 1899.

Beöthy Zs.: A magyar nemz. irod. történeti ismertetése I. köt. 1900.

Szinnyei J.: A magyar nyelv III. kiad. Bpest, 1899.

Bartal—Malmosi: C. Sallusti Cr. libri de coniuratione Cat. et de bello Jugurthino. Bpest, 1881.

Incze J.: Cicero in Verrem. Bpest, 1902.

Pirchala I.: P. Vergilii M. Aeneidos libri VI—XII. Bpest, 1895.

Szemák I.: Német nyelvtan II. r.

„ Német olvasókönyv III. r.

Heinrich: Német balladák és románcok II. r.

Endrei Á.: Stilusgyakorlatok.

Geréb J.: Görög prózai szemelvények Herodotos, Xenophon és Platon irataiból. Bpest, 1897.

Csengeri J.: Homeros Iiasa. Bpest, 1898.
 „ Homerosi realiák. Bpest, 1903.
Szölgvény J.: Világtörténelem III. r. Bpest, 1903.
Vörös Cyrill: Kísérleti természettan. Bpest, 1901.
Lutter N.: Betűszám tan XII. kiad.
 „ Mértan VIII. kiad.
Szepesi: Imák és énekek.
 Görög nyelvet pótló tankönyvek:
Badics F.: Magyar irodalmi olvasókönyv. III. r. Bpest, 1902.
Márton Jenő: A görög irodalom története. Pozsony, 1900.
 Segédkönyvek:
 Mint a VI. osztályban.

VIII. osztály.

Titz A.: Kath. vallás tan IV. r. Bpest, 1899.
Beöthy Zs.: A magyar nemz. irod. tört. ismeretése II. k. Bpest, 1900.
Szemák I.: Német nyelvtan II. r. Bpest, 1896.
 „ Német mondattan.
 „ Német olvasókönyv IV. r., IV. kiad.

Endrei: Német stílusgyakorlatok.
Heinrich: Goethe Iphigeniája.
Csengeri J.: De officiis. Libri tres. Bpest, 1892.
Dávid—Pozder: Tacitus műveiből való szemelvények II. kiad. 1901.
Bartal—Malmosi: Qu. Horatii Fl. opera. Vol. I—II. Bpest, 1894.
Csengeri J.: Homeros Odysseiája II. kiad. Bpest, 1898.
Csengeri J.: Homerosi realiák. Bpest, 1903.
Geréb J.: Görög prózai szemelvények Herodotos, Xenophon és Platon irataiból. Bpest, 1897.
Lutter N.: Betűszám tan XII. kiad.
 „ Szorszámi táblák XII. kiad.
 „ Mértan.
Vörös Cyrill: Kísérleti természettan. Bpest, 1901.
Szitnyai E.: Lélektan és logika. Bpest, 1902.
Szepesi: Imák és énekek.

Segédkönyvek:

Horváth B.: Római régiségek III. kiadás. Bpest, 1900.
Lutter N.: Szorszámi táblák II. kiad. Bpest, 1892.

TARTALOM.

I. Katolikus énekeink és énekeskönyveink a XVII. században	1--39
II. Tanári kar	40--42
III. Előadott tananyag, tankönyvek	42--57
IV. Írásbeli feladatok	57--59
V. A főgymn. története az 1902--903. tanévben	59--63
VI. Az intézet külső viszonyai	64
VII. Könyv- és szertárak	65--69
VIII. Önképző-kör	69--71
IX. Gyorsíró-kör	72
X. Segélyző-egyesület	73
XI. Jegyzőkönyv a pályázatokról	74--79
XII. Ösztöndíjak, jutalmak, segélyezések	80--82
XIII. A tanulók érdemsorozata	83--93
XIV. Statisztikai táblázatok	94--96
XV. Értesítés az 1903--904. tanévre	97--98

Az 1903/904. tanévben használandó tankönyvek jegyzéke.

